

NURLARDAN SEÇMELER

-4-

Penâhîler'den

Nurlardan
Seçmeler

- 4 -

Risale-i Nur Külliyyatı'ndan

Nurlardan Seçmeler

- 4 -

Lemâlar'dan

Derleyen
Aslı KAPLAN

İstanbul - 2011

NURLARDAN SEÇMELER - 4

Copyright © Mustu Yayınları, 2011

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'ne aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör
Aslı KAPLAN

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ
Ali ÖZER

Kapak
Şaban KALYONCU

Sayfa Düzeni
Bekir YILDIZ

ISBN
978-605-5468-11-8

Yayın Numarası
486

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarıncı Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 252 22 85
Ocak - 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey / İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Muştu Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1
34696 Üsküdar / İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Fax: (0216) 522 11 78
www.mustu.com

İçindekiler

On Dokuzuncu Lem'a	1
İktisad Risalesi (İktisâd ve kanaat e, israf ve tebzir e dâirdir.)	1
<i>Birinci Nükte</i> (Hâlık-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nimetlerin mukâbilinde şükür istiyor. İsrâf ise şükre zıddır, nimete karşı hasâretli bir istihfâftır. İktisâd ise, nimete karşı ticaretli bir ihtiramdır.)	1
<i>İkinci Nükte</i> (Fâtır-ı Hakîm, insanın vücudunu mükemmel bir saray sûretinde ve muntazam bir şehir misâlinde yaratmış.)	2
<i>Üçüncü Nükte</i> (Sâbık ikinci nüktede, kuvve-i zâika kapıcıdır dedik. Evet ehl-i gaflet ve rûhen terakki etmeyen ve şükür mesleğinde ileri gitmeyen insanlar için bir kapıcı hükmündedir.)	4
<i>Dördüncü Nükte</i> ("İktisad eden, mâişetçe aile belâsını çekmez." hadisinin izahıdır.)	6
<i>Beşinci Nükte</i> (Cenâb-ı Hak kemâl-i kereminden, en fakir adama en zengin adam gibi ve gedaya (yani fakire) padişah gibi, lezzet-i nimetini ihsâs ettiriyor.)	10
<i>Altıncı Nükte</i> (İktisâd ve hissetin çok farkı var.)	12
<i>Yedinci Nükte</i> (İsrâf, hırs-ı intâc eder. Hırs, üç neticeyi verir.)	14
Birincisi (Kanaatsizliktir. Kanaatsizlik ise sa'ye, çalışmaya şevki kırar. Şükür yerine şekvâ ettirir, tembelliğe atar.)	14
Hırsın İkinci Neticesi (Haybet ve hasârettir. Maksûdunu kaçırmak ve istiskale mâruz kalıp, teshilât ve muâvenetten mahrum kalmaktır.)	15

Üçüncü Netice (Hırs, ihlâsı kırar, amel-i uhreviyeyi zedeler. Çünkü bir ehl-i takvânın hırsı varsa, teveccüh-ü nâsı ister. Teveccüh-ü nâsı mürâat eden, ihlâs-ı tâmmı bulamaz.)..... 17

Hirmi Birinci Lem'a..... 21

İhlâs hakkında..... 21

Birinci Düsturunuz (Amelinizde rızâ-yı ilâhî olmalı.)..... 24

İkinci Düsturunuz (Bu hizmet-i Kur'âniye'de bulunan kardeşlerinizi tenkid etmemek ve onların üstünde fazilet-füruşluk nev'inden gıta damarını tahrik etmemektir.)..... 24

Üçüncü Düsturunuz (Bütün kuvvetinizi ihlâs ta ve hakta bilmelisiniz.)..... 27

Dördüncü Düsturunuz (Kardeşlerinizin meziyetlerini şahıslarınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip, onların şerefleriyle şâkirâne iftihar etmektir.)..... 29

Bir Kısım Kardeşlerime Hususî Bir Mektuptur (Yazıda usanan ve ibâdet aylan olan Şuhûr-u Selâse de sâir evrâdî, beş cihetle ibâdet sayılan Risale-i Nur yazısına tercih eden kardeşlerime iki hadîs-i şerifin bir nüktesi söyleyeceğim.)..... 40

Birincisi ("Mahşer de ulemâ-yı hakikatin sarf ettikleri mürekkebe, şehidlerin kanıyla müvâzene edilir; o kıymette olur."hadisinin bir izahıdır.)..... 40

İkincisi ("Bid'a ların ve dalâletlerin istilâsı zamanında sünnet-i seniyye ye ve Hakikat-i Kur'âniye'ye temessük edip hizmet eden, yüz şehid sevâbını kazanabilir." Hadisinin bir izahıdır.)..... 41

Hirmi Üçüncü Lem'a..... 43

Tabiat Risalesi..... 43

İhtar (Şu notada tabîiyyûn un münkir kısmının gittikleri yolun iç yüzü ne kadar akıldan uzak ve ne kadar çirkin ve ne derece hurafe olduğu, lâakal doksan muhâli tazammun eden dokuz muhal ile beyan edilmiş.)..... 43

Şu Sırrı İzahtan Evvel Bir İhtar 44

Muḳaddime (Ey insan! Bil ki, insanların ağızından çıkan ve dinsizliği işmâm eden dehşetli kelimeler var. Ehl-i iman, bilmeyerek istimâl ediyorlar. Mühimlerinden üç tanesini beyan edeceğiz. **Birincisi:** “*Evcedethü’l-esbab*”. Yani: “Esbap, bu şeyi îcad ediyor.” **İkincisi:** “*Teşekkele binefsihi*”. Yani: “Kendi kendine teşekkül ediyor, oluyor, bitiyor.” **Üçüncüsü:** “*İktezathü’t-tabiat*”. Yani: “Tabiidir, tabiat iktiza edip îcad ediyor.”) 45

Amma Birinci Yol ki (Esbab-ı âlemin içtimâıyla teşkil-i eşya ve vücûd-u mahlûkattır. Pek çok muhâlâtından yalnız üç tanesini zikrediyoruz.) 46

Birincisi (Eczane misaliyle konu izah edilir.) 47

İkinci Muhal (Sinek misaliyle konu izah edilir.) 49

Üçüncü Muhal (“Bir mevcudun vahdeti varsa elbette, bir vâ-hidden, bir elden sudûr edebilir.” Sözüyle birlikte konu açılıyor.) 50

Amma İkinci Mesele (“Teşekkele binefsihi ” dir. Yani: Kendi kendine teşekkül ediyor. İşte bu cümlemin dahi çok muhâlâtı var; çok cihetle bâtıldır, muhâldir. Numûne için muhâlâtından üç tanesini beyan ederiz:) 51

Birincisi (Ey muannit münkir! Senin enaniyetin seni o kadar ahmaklaştırmış ki yüz muhâli birden kabul etmeyi bir derece hükmediyorsun.) 51

İkinci Muhal (Senin vücudun bin kubbeli harika bir saraya benzer ki her kubbesinde taşlar, direksiz birbirine başbaşa verip, muallâkta durdurulmuş. Belki senin vücûdun, bin defa bu saraydan daha acıptır.) 52

Üçüncü Muhal (Eğer senin vücudun, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Ezeli’nin kalemiyle mektup olmazsa ve tabiata, esbaba mensup matbû ise o vakit senin vücudundaki bir hüceyre-i bedenden tut, birbiri içinde dâireler misillü, binler mürekkepler adedince tabiat kalıplarının bulunması lâzım gelir.) 53

Üçüncü Kelime (“İktezathü’t-tabiat”. Yani: Tabiat iktiza ediyor, tabiat yapıyor. İşte bu hükmün çok muhâlâtı var. Numûne için üçünü zikrediyoruz.) 55

Birincisi (Eğer mevcudâtta, hususan zîhayatta görünen basîrâne, hakimâne olan sanat ve îcad, Şems-i Ezeli'nin kalem-i kader ve kudretine verilmezse...)..... 55

İkinci Muhal (Eğer gayet intizamlı, mizanlı, sanatlı, hikmetli şu mevcudât; nihâyetsiz Kadîr, Hakîm bir Zât'a verilmezse...)..... 56

Üçüncü Muhal (Bu muhâli izah edecek bazı risalelerde beyan edilen iki misal:)..... 60

Birinci Misal (Bütün âsâr-ı medeniyet le tekml ve tezyin edilmiş, hâlî bir sahrâda kurulmuş, yapılmış bir saraya gayet vahşi bir adam girmiş, içine bakmış.)..... 61

İkinci Misal (Gayet vahşi bir adam muhteşem bir kışla dâiresine girer. Gayet muntazam bir ordunun umumî, beraber tâlimlerini, muntazam hareketlerini görür.)..... 63

Hâtîme (Tabiat fıkı-i küfrî sini terk eden ve imana gelen zât diyor ki: "Elhamdülillâh, benim şüphelerim kalmadı; yalnız merakımı mûcip olan birkaç suâlîm var.")..... 73

Birinci Suâl (Cenâb-ı Hakk 'ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var ki, Kur'ân'da çok şiddet ve ısrar ile ibadeti terk edeni zecredip cehennem gibi dehşetli bir ceza ile tehdit ediyor?)..... 73

İkinci Suâl (Her mevcud her cihette, her işinde ve her şeyinde ve her şe'inde meşîet-i ilâhiyeye ve kudret-i rabbâniyeye tâbi olması çok azîm bir hakikattir. Azameti cihetinde dar zihinlerimize sıkışmıyor.)..... 76

Üçüncü Suâl ("Şu zamanda çok ileri giden feylesoflar diyorlar ki: Hiçten hiçbir şey îcad edilmiyor ve hiçbir şey idam edilmiyor; yalnız bir terkeb, bir tahlildir ki kâinat fabrikasını işlettiriyor.")..... 81

Yirmi Dördüncü Lem'a..... 85

Tesettür Hakkındadır..... 85

Birinci Hikmet (Tesettür, kadınlar için fitrîdir ve fitratları iktizâ ediyor.)..... 86

İkinci Hikmet (Kadın ve erkek ortasında gayet esaslı ve şiddetli münasebet, muhabbet ve alâka, yalnız dünyevî hayatın ihtiyacından ileri gelmiyor. Evet bir kadın, kocasına yalnız hayat-ı dünyeviyeye mahsus bir refika-yı hayat değildir.)..... 88

Üçüncü Hikmet (Bir ailenin saâdet-i hayatiyesi, koca ve karı mâbeyninde bir emniyet-i mütekâbile ve samimî bir hürmet ve muhabbetle devam eder. Tesettürsüzlük ve açık saçıklık, o emniyeti bozar, o mütekabil hürmet ve muhabbeti de kırar.)..... 90

Dördüncü Hikmet (Mâlûmdur ki, kesret-i nesil herkesçe matlubdur. Hiçbir millet ve hükûmet yoktur ki, kesret-i tenâsül e taraftar olmasın.)..... 91

Ehl-i İmân Âhiret Hemşirelerim Olan Kadınlar Tâifesi İle Bir Muhaveredir..... 94

Birinci Nükte (Risale-i Nur'un en mühim bir esası şefkat olmasından, nisâ tâifesi şefkat kahramanları bulunmaları cihetiyle daha ziyâde Risale-i Nur'la fitraten alâkadarlardır.)..... 95

İkinci Nükte (Benimle görüşen ekseri dostlardan, kendi ailevî hayatlarından şekvâlar işittim. "Eyvah!" dedim. İnsanın hususan müslümanın tahassungâhı ve bir nevi cenneti ve küçük bir dünyası aile hayatıdır. "Bu da mı bozulmaya başlamış?" dedim.)..... 98

Üçüncü Nükte (Dâire-i meşrûanın hâricindeki zevklerde, lezzetlerde; on derece onlardan ziyâde elemeler ve zahmetler bulunduğunu Risale-i Nur yüzer kuvvetli delillerle, hâdisâtlarla isbât etmiştir.)..... 103

Yirmi Beşinci Lem'a (Hastalara bir merhem, bir teselli, mânevî bir reçete, bir iyâdetü'l-marîz ve geçmiş olsun makamında yazılmıştır.)..... 106

Yirmi Beş Devadır..... 106

İhtâr ve İtizâr..... 106

Birinci Deva (Ey bîçâre hasta! Merak etme, sabret. Senin hastalığın sana dert değil belki bir nevi dermandır. Çünkü ömür bir sermayedir, gidiyor. Meyvesi bulunmazsa zayi' olur.)..... 107

İkinci Deva (Ey sabırsız hasta! Sabret, belki şükret. Senin bu hastalığın, ömür dakikalarını birer saat ibâdet hükmüne getirebilir.)..... 107

Üçüncü Deva (Ey tahammülsüz hasta! İnsan bu dünyaya keyf sürmek ve lezzet almak için gelmediğine, mütemâdiyen gelenlerin gitmesi ve gençlerin ihtiyarlaşması ve mütemâdiyen zevâl ve firâk ta yuvarlanması şâhiddir.)..... 108

Dördüncü Deva (Ey şekvâcî hasta! Senin hakkın şekvâ değil şükürdür, sabırdır. Çünkü senin vücudun ve âzâ ve cihâzâtın, senin mülkün değildir.) 110

Beşinci Deva (Ey maraza müptelâ hasta! Bu zamanda tecrübemle kanaatim gelmiştir ki; hastalık bazılara bir ihsân-ı ilâhî dir, bir hediye-i rahmânî dir.) 111

Altıncı Deva (Ey eleminden teşekki eden hasta! Senden soruyorum; geçmiş ömrünü düşün ve o ömürde geçmiş lezzetli safâ günleri ve belâ ve elemli vakitlerini tahattur et. Her hâlde ya “Oh!” ya “Âh!” diyeceksin.) 112

Altıncı Deva - Haşiye (Dünya bizi dışarı kovmadan biz bu hastalıklar ikazâtıyla şimdiden onun aşkından vazgeçmeliyiz. O bizi terk etmeden, kalben onu terke çalışmalıyız.) 113

Yedinci Deva (Ey sıhhatinin lezzetini kaybeden hasta! Senin hastalığın sıhhatteki nimet-i ilâhiyenin lezzetini kaçırmıyor, bilâkis tattırıyor, ziyâdeleştiriyor. Çünkü bir şey devam etse tesirini kaybeder.) 114

Seğizinci Deva (Ey âhiretini düşünen hasta! Hastalık, sabun gibi, günahların kirlerini yıkar, temizler. Hastalıklar, keffaretü’zzünûb olduğu hadîs-i sahih ile sâbittir.) 116

Doğuzuncu Deva (Ey Hâlık ını tanıyan hasta! Hastalıklardaki elem ve tevahhuş ve korkmak ise; hastalık bazen ölüme vesîle olduğu cihetindendir.) 117

Onuncu Deva (Hastalığın hafifleşmesini istersen, merak etmemeye çalış. Yani hastalığın faydalarını, sevâbını ve çabuk geçeceğini düşün, merakı kaldır, hastalığın kökünü kes.) 119

On Birinci Deva (Ey sabırsız hasta kardeş! Hastalık, hazır bir elemi sana vermekle beraber; evvelki hastalığın bugüne kadar o hastalığın zevâlindeki bir lezzet-i mâneviye ve sevâbındaki bir lezzet-i rûhiye veriyor.) 120

On İkinci Deva (Ey hastalık sebebiyle ibâdet ve evrâdından mahrum kalan ve o mahrumiyetten teessüf eden hasta! Bil ki, hadîşçe sâbittir ki, “Müttaki bir mümin, hastalık sebebiyle yapamadığı dâimî virdinin sevâbını, hastalık zamanında yine kazanır.”) 121

On Üçüncü Deva (Ey hastalıktan şekvâ eden biçâre adam! Hastalık, bazılara ehemmiyetli bir definedir, gayet kıymetli bir hediye-i ilâhiye dir. Her hasta, kendi hastalığını o nev’iden tasavvur edebilir.).....122

On Dördüncü Deva (Ey gözüne perde gelen hasta! Eğer ehl-i imânın gözüne gelen perdenin altında nasıl bir nur ve mânevî bir göz olduğunu bilsen “Yüz bin şükür Rabb-i Rahîmimel!” dersin.).....124

On Beşinci Deva (Eğer hastalığın mânâsı güzel bir şey olmasa idi, Hâlık-ı Rahîm en sevdiği ibâdına hastalıkları vermezdi.).....126

On Altıncı Deva (Ey sıkıntıdan şekvâ eden hasta! Hastalık, hayat-ı içtimâiye-i insâniyede en mühim ve gayet güzel olan hürmet ve merhameti telkin eder.).....127

On Yedinci Deva (Ey hastalık vasıtasıyla hayrat yapamamaktan şekvâ eden hasta! Şükret, hayratın en hâlisinin kapısını sana açan, hastalıktır.).....129

On Sekizinci Deva (Ey şükürü bırakıp şekvâyâ giren hasta! Şekvâ, bir haktan gelir. Senin bir hakkın zayi olmamış ki şekvâ ediyorsun. Belki senin üstünde hak olan çok şükürler var, yapmadın.).....131

On Dokuzuncu Deva (Cemîl-i Zülcelâl’in bütün isimleri Esmâü’l-Hüsna tâbir-i samedânisiyle gösteriyor ki, güzeldirler. Mevcûdât içinde en latîf, en güzel, en câmi ayna-yı samediyet de hayattır.).....133

Yirminci Deva (Ey derdine derman arayan hasta! Hastalık iki kısımdır. Bir kısmı hakikî, bir kısmı vehmîdir.).....136

Yirmi Birinci Deva (Ey hasta kardeş! Senin hastalığında maddî elem var, fakat o maddî elemin tesirini izâle edecek ehemmiyetli bir mânevî lezzet seni ihâta ediyor.).....137

Yirmi İkinci Deva (Ey nüzûl gibi ağır hastalıklara müptelâ olan kardeş! Evvelâ sana müjde ediyorum ki; mümin için nüzûl mübarek sayılıyor.).....138

Yirmi Üçüncü Deva (Ey kimsesiz, garib, biçâre hasta! Hastalığınla beraber kimsesizlik ve gurbet, sana karşı en katı kalbleri rikkate getirirse ve nazar-ı şefkati celb ederse...).....140

Yirmi Dördüncü Deva (Ey masum hasta çocuklara ve masum çocuklar hükmünde olan ihtiyarlar a hizmet eden hasta bakıcılar! Sizin önünüzde mühim bir ticaret-i uhreviye var. Şevk ve gayret ile o ticareti kazanınız.).....141

Yirmi Beşinci Deva (Ey hasta kardeşler! Siz gayet nâfi' ve her derde deva ve hakikî lezzetli kudsi bir tiryak isterseniz, îmânınızı inkişâf ettiriniz. Yani tövbe ve istiğfar ile ve namaz ve ubûdiyet le, o tiryâk-ı kudsi olan îmânı ve îmandan gelen ilâcı istimâl ediniz.).....143

Yirmi Beşinci Lem'a'nın Zeyli.....145

Uyku Üç Nevi'dir.....146

Birincisi (**Gaylûle** dir ki, fecirden sonra tâ vakt-i kerâhet bitinceye kadardır.).....146

İkincisi (**Feylûle** dir ki, ikinci namazından sonra mağribe kadardır.).....147

Üçüncüsü (**Kaylûle** dir ki, bu uyku sünnet-i seniyye dir.).....147

"Bu da Güzeldir" (Sana milyonlar salât ve milyonlar selâm olsun Yâ Resûlallah. cümlesi, namaz tesbihâtı nda okunurken inkişâf eden latîf bir nükteyi uzaktan uzağa gördüm.).....148

Şafîsalar.....153

Bediüzzaman ve Risale-i Nur

Risale-i Nur Nedir ve Nasıl Bir Tefsirdir?

Kur'ân'ın hakikatlerini müspet ilim anlayışına uygun bir tarzda izah ve isbat eden Risale-i Nur Külliyyatı, her insan için en mühim mesele olan “Ben neyim? Nereden geliyorum? Nereye gideceğim? Vazifem nedir? Bu mevcudat nereden gelip nereye gidiyorlar? Mahiyet ve hakikatleri nedir?” gibi suâllerin cevabını vâzıh ve kat'î bir şekilde, çekici bir üslûp ve güzel bir ifade ile beyan edip ruh ve akılları tenvir ve tatmin ediyor.

Yirminci asrın Kur'ân felsefesi olan bu eserler, bir taraftan teknik, fen ve sanat olarak maddiyatı, diğer taraftan iman ve ahlâk olarak mâneviyatı cami ve hâvi olacak Türk medeniyetinin, sadece maddiyata dayanan sair medeniyetleri geride bırakacağını da isbat ve ilân etmektedir.

Ecdadımızın bir zamanlar kalblerinde yerleşen iman ve itikat cihetiyle zemin yüzünde yüz mislinden ziyade devletlere, milletlere karşı imanından gelen bir kahramanlıkla mukabele etmesi, İslâmiyet ve kemâlât-ı mâneviyenin bayrağını Asya, Afrika ve yarı Avrupa'da gezdirmesi ve “Ölsem şehidim, öldürsem gaziyim.” deyip ölümü gülerek karşılayarak, müteselsil düşman hâdisâta karşı dayanması gibi, milletçe medâr-ı iftihar âli seciyemizin bugün biz

gençlerde inkişafı, vatan ve millet menfaati bakımından ve istikbalimizin selâmeti noktasından ne derece elzem olduğu mâlûmdur. Mutlaka her hareket ve hizmette maddî bir ücret ve şahsî menfaatler mülâhaza etmek, Türk'ün millî tarihinin şeref ve haysiyeti ile kabil-i telif olamaz. Bizler, ancak rızâ-yı ilâhî için çalışıyoruz. Bizzat hizmetinde bulunmakla aldığımız telezzüz, kardeş ve vatandaşlarımıza, İslâmiyet'e ve insaniyete yardımda bulunabilmek mazhariyetinden gelen ebedî hayatımıza ait sürur ve ümit, bizim bu babda aldığımız ve alacağımız yegâne hakikî mukabele ve ücrettir.

Risale-i Nur Nasıl Bir Tefsirdir?

Tefsir iki kısımdır:

Birisi: Mâlûm tefsirlerdir ki, Kur'ân'ın ibaresini ve kelime ve cümlelerin mânâlarını beyan ve izah ve isbat ederler.

İkinci kısım tefsir ise: Kur'ân'ın imanî olan hakikatlerini kuvvetli hüccetlerle beyan ve isbat ve izah etmektir. Bu kısmın çok ehemmiyeti var. Zahir mâlûm tefsirler, bu kısmı bazen mücmel bir tarzda dercediyorlar. Fakat Risale-i Nur, doğrudan doğruya bu ikinci kısmı esas tutmuş, emsâlsiz bir tarzda muannit filozofları da susturan bir mânevî tefsirdir.

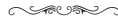
Risale-i Nur, sübjektif nazariye ve mütalâalardan uzak bir şekilde, her asırda milyonlarca insana rehberlik yapan mukaddes kitabımız olan Kur'ân'ın hakikatlerinin rasyonel ve objektif bir şekilde izah edilip insaniyetin istifadesine takdim edildiği bir külliyyattır.

Risale-i Nur, Kur'ân âyetlerinin nurlu bir tefsiri.. baştan başa iman ve tevhid hakikatleriyle müberhen.. her sınıf halkın anlayışına göre hazırlanmış.. müspet ilimlerle mücehhez.. vesveseli şüphecileri ikna ediyor.. en avâmdan en havassa kadar herkese hitap edip, en muannit filozofları dahi teslime mecbur ediyor.

Risale-i Nur, Nurlu bir külliyyat.. yüz otuz eser.. büyük-lü-küçüklü risaleler halinde.. asrın ihtiyaçlarına tam cevap verir.. akli ve kalbi tatmin eder.. Kur'ân-ı Kerîm'in yirminci asırdaki –lafzî değil– mânevî tefsiri...

İspat ediyor, akla gelen bütün istifhamları.. zerreden güneşe kadar iman mertebelerini.. vahdâniyet-i ilâhiyeyi.. nübüvvetin hakikatini...

İspat ediyor, arz ve semâvâtın tabakatından, melâike ve ruh bahsinden, zamanın hakikatinden, haşır ve âhiretin vukuundan, cennet ve cehennem varlığından, ölümün mahiyet-i asliyesinden ebedî saadet ve şekavetin menbaına kadar, akla gelen ve gelmeyen bütün imanî meseleleri en kat'î delillerle, aklen, mantıken, ilmen isbat ediyor. Pozitif ilimlerin müşevviki.. riyâzî meselelerden daha kat'î delillerle akli ve kalbi ikna edip, merakları izale eden bir şaheser...

Büyük bir titizlik ve hassasiyetle üzerinde durduğumuz mühim bir husus da, Risale-i Nur'un lâıyk ellere geçmesi ve onun hakikî fiyatı olarak en az yirmi beş kişinin istifade etmesinin temin edilmesidir.

Bu mânevî tefsir, *Sözler*, *Mektubat*, *Lem'alar*, *Şualar* diye dört büyük kısımdan müteşekkil olup, yekûnu yüz otuz risaledir.

Neşrinde çalışanlar

On Dokuzuncu Lem'a

İktisad Risalesi

İktisâd ve kanaate, israf ve tebzire dâirdir.

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا¹

Şu âyet-i kerîme, iktisâda kat'î emir ve israftan nehy-i sarîh sûretinde gayet mühim bir ders-i hikmet veriyor. Şu meselede “Yedi Nükte” var.

Birinci Nükte

Hâlık-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nimetlerin mukâbilinde şükür istiyor.² İsrâf ise şükre zıddır, nimete karşı hasâretli bir istihfâftır. İktisâd ise, nimete karşı ticaretli bir ihtiramdır.

Evet, iktisâd, hem bir şükr-ü mânevî, hem nimetlerdeki rahmet-i ilâhiyeye karşı bir hürmet, hem kat'î bir sûrette sebep-i bereket, hem bedene perhiz gibi bir

¹ “Yiyin, için fakat israf etmeyin.” (A'râf sûresi, 7/31)

² Bkz.: “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım.” (İbrahim sûresi, 14/7)

Hasâret: kayıp, zarar.

İhtirâm: Saygı göstermek.

İstihfâf: Küçümseme.

Kanaat: Kismetine razı olma.

Nehy-i sarîh: Açık ve kesin yasak.

Nükte: Bir söz veya ifâdenin asıl mânâsından başka, dik-

katle anlaşılabilcek ince mânâ.

Tebzîr: İsrâf etmek.

medâr-ı sıhhat, hem mânevî dilencilik zilletinden kurtaracak bir sebeb-i izzet, hem nimet içindeki lezzeti hissetmesine ve zâhiren lezzetsiz görünen nimetlerdeki lezzeti tatmasına kuvvetli bir sebeptir. İsrâf ise, mezkûr hikmetlere muhalif olduğundan, vahim neticeleri vardır.

İkinci Nükte

Fâtır-ı Hakîm, insanın vücudunu mükemmel bir saray sûretinde ve muntazam bir şehir misâlinde yaratmış. Ağızdaki kuvve-i zâikayı bir kapıcı, âsâb ve damarları telefon ve telgraf telleri gibi kuvve-i zâika ile, merkez-i vücuddaki mide ile bir medâr-ı muhabereleleridir ki; ağıza gelen maddeyi o damarlarla haber verir. Bedene, mideye lüzumu yoksa “Yasaktır!” der, dışarı atar. Bazen de bedene menfaati olmamakla beraber zararlı ve acı ise; hemen dışarı atar, yüzüne tükürür.

İşte madem ağızdaki kuvve-i zâika bir kapıcıdır; mide, cesedin idaresi noktasında bir efendi ve bir hâkimdir. O saraya veyahut o şehre gelen ve sarayın hâkimine verilen hediyenin yüz derece kıymeti varsa, kapıcıya bahşış nev’inden ancak beş derecesi muvâfık olur, fazla olamaz. Tâ ki; kapıcı gururlanıp, baştan çıkıp vazifeyi unutup, fazla bahşış veren ihtilâlcileri saray dâhiline sokmasın.

A’sâb: Sinirler.

Kuvve-i zâika: Tat alma duyusu.

Medâr-ı muhâbere: Haber-leşme aracı.

Muvâfık: Uygun.

Vahim: Kötü, korkunç.

İşte, bu sırra binâen, şimdi iki lokma farz ediyoruz. Bir lokma, peynir ve yumurta gibi mugaddî maddeden kırk para; diğer lokma, en âlâ baklavadan on kuruş olsa;¹ bu iki lokma, ağza girmeden, beden itibârıyla farkları yoktur, müsâvidirler; boğazdan geçtikten sonra, ceset beslemesinde yine müsâvidirler belki bazen kırk paralık peynir daha iyi besler. Yalnız, ağızdaki kuvve-i zâikayı okşamak noktasında yarım dakika bir fark var. Yarım dakika hatırı için kırk paradan on kuruşa çıkmak, ne kadar mânâsız ve zararlı bir israf olduğu kıyâs edilsin.

Şimdi, saray hâkimine gelen hediye kırk para olmakla beraber, kapıcıya dokuz defa fazla bahşiş vermek, kapıcıyı baştan çıkarır, “Hâkim benim.” der. Kim fazla bahşiş ve lezzet verse onu içeriye sokacak, ihtilâl verecek, yangın çıkaracak, “Aman doktor gelsin, hararetimi teskin etsin, ateşimi söndürsün.” dedirmeye mecbur edecek.

İşte iktisâd ve kanaat, hikmet-i ilâhiyeye tevfi-k-i harekettir. Kuvve-i zâikayı kapıcı hükmünde tutup, ona göre bahşiş verir. İsrâf ise; o hikmete zıt hareket ettiği için çabuk tokat yer, mideyi karıştırır, iştiha-yı hakikiyi kaybeder. Tenevvü-i et’imeden gelen sun’î bir iştiha-yı kâzibe ile yedirir, hazımsızlığa sebebiyet verir, hasta eder.

¹ Bu iki lokma arasında, 10 kat fiat farkı olmaktadır.

Harâreti teskin etmek: Ateşi normale düşürmek.
İштиha-yı kâzibe: İhtiyaçtan kaynaklanmayan yalancı iş-tah.

Kanaat: Kısmetine razı olma.
Kuvve-i zâika: Tat alma duyusu.
Mugaddi: Besleyici.
Müsâvi: Eşit.

Sun’î: Yapay.
Tenevvü’-i et’ime: Yemeklerin, çeşit çeşit olması.
Tevfik-i hareket: Uygun hareket etmek.

Üçüncü Nükte

Sâbık ikinci nüktede, kuvve-i zâika kapıcıdır dedik. Evet ehl-i gaflet ve rûhen terakki etmeyen ve şükür mesleğinde ileri gitmeyen insanlar için bir kapıcı hükmündedir. Onun telezzüzü hatırı için israfâta ve bir dereceden on derece fiata çıkmamak gerektir.

Fakat, hakikî ehl-i şükrün ve ehl-i hakikatin ve ehl-i kalbin kuvve-i zâikası –Altıncı Söz’deki müvâzenede beyân edildiği gibi, kuvve-i zâikası– rahmet-i ilâhiyenin matbahlarına bir nâzır ve bir müfettiş hükmündedir. Ve o kuvve-i zâikada taamlar adedince mîzancıklarla nimet-i ilâhiyenin envânını tartmak ve tanımak; bir şükr-ü mânevî sûretinde cesede, mideye haber vermektir.

İşte, bu sûrette kuvve-i zâika, yalnız maddî cesede bakmıyor. Belki kalbe, rûha, akla dahi baktığı cihetle midenin fevkinde hükmü var, makamı var.

İsraf etmemek şartıyla ve sırf vazife-i şükranıyeyi yerine getirmek ve envâ-ı niam-ı ilâhiyeyi hissedip tanımak kaydı ile ve meşrû olmak ve zillet ve dilencilığe vesîle olmamak şartıyla, lezzetini takip edebilir. Ve o kuvve-i zâikayı taşıyan lisânı, şükürde istimâl etmek için lezzetli taamları tercih

Envâ’: Türler.

Fevkinde: Üstünde, daha fazla.

İsrafât: İsraflar.

İstimâl etmek: Kullanmak.

Kuvve-i zâika: Tat alma duyusu, tat alma hissi.

Matbah: Mutfak.

Meşrû: Dinin müsaade ettiği şey.

Mîzân: Terazî, tartı âleti.

Nâzır: Yönetici.

Niam-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın verdiği nimetler.

Taam: yemek.

Telezzüz: Lezzet alma.

edebilir. Bu hakikate işaret eden bir hâdis ve bir kerâmet-i gavsîye:

Bir zaman Hazreti Gavs-ı Âzam Şeyh Geylânî'nin (kâddesallâhu sirrah) terbiyesinde, nazdar ve ihtiyare bir hanımın bir tek evlâdı bulunuyormuş. O muhterem ihtiyare, gitmiş oğlunun hücreğine; bakıyor ki, oğlu bir parça kuru ve siyah ekmek yiyor. O riyâzattan zaafiyetiyle vâlidesinin şefkati-ni celb etmiş. Ona acımış. Sonra Hazreti Gavs'ın yanına şekvâ için gitmiş. Bakmış ki, Hazreti Gavs kızartılmış bir tavuk yiyor. Nazdarlığından demiş:

“Yâ Üstad! Benim oğlum açlıktan ölüyor. Sen tavuk yersin!”

Hazreti Gavs tavuğa demiş: **قُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ¹** O pişmiş tavuğun kemikleri toplanıp, tavuk olarak yemek kabından dışarı atıldığını, mûtemed ve mevsûk çok zâtlardan Hazreti Gavs gibi kerâmât-ı hârikaya mazhariyeti dünyaca meşhur bir zâtın bir kerâmeti olarak mânevî tevâtürle nakledilmiş.

Hazreti Gavs demiş:

“Ne vakit senin oğlun da bu dereceye gelirse, o zaman o da tavuk yersin.”²

¹ Allah'ın izniyle kalk (diril).

² el-Geylânî, *Gunyetü't-tâlibîn* s.502; en-Nebhânî, *Câmiu kerâmâtî'l-evliyâ 2/203*.

Celbetmek: Çekmek.

Gavs-ı A'zam: “En büyük gavs” anlamında Abdülkadir Geylânî hazretlerinin lâkâbı.

Gavsîyet: Velilik mertebelerinden yüksek bir makam sahibi olmak.

Kerâmet-i gavsîye: Abdülkadir Geylânî hazretlerinin kerameti.

Mevsuk: Belgeye dayanan, güvenilir.

Mûtemed: Güvenilir, itimat edilir.

Nazdâr: Nazlı.

Riyâzât: Yemek-içmek uyumak gibi cismanî istekleri gemleme yolları.

İşte, Hazreti Gavs'ın bu emrinin mânâsı şudur ki: *Ne vakit senin oğlun da rûhu cesedine, kalbi nefesine, akli midesine hâkim olsa ve lezzeti şükür için istese, o vakit leziz şeyleri yiyebilir...*

Dördüncü Nükte

“İktisad eden, maîşetçe aile belâsını çekmez.” meâlinde ¹ لَا يَغُولُ مَنْ افْتَصَدَ hadîs-i şerifi sırrıyla, *iktisâd eden, maîşetçe aile zahmet ve meşakkatini çok çekmez.*

Evet, iktisâd, kat'î bir sebep-i bereket ve medâr-ı hüsn-ü maîşet olduğuna o kadar kat'î deliller var ki, hadd ü hesaba gelmez.² Ezcümle, ben kendi şahsımda gördüğüm ve bana hizmet ve arkadaşlık eden zâtların şehâdetleriyle diyorum ki: İktisâd vasıtasıyla bazen bire on bereket gördüm ve arkadaşlarım gördüler. Hattâ dokuz sene –şimdi otuz sene– evvel³ benimle beraber Burdur'a nefyedilen reislerden bir kısmı, parasızlıktan zillet ve sefaletе düşmemekliğim için, zekâtlarını bana kabul ettirmeğe çok çalıştılar. O zengin reislere dedim: “Gerçi param pek azdır; fakat iktisâdım var, kanaate alışmışım. Ben sizden daha zenginim.” Mükerrer ve musırrâne tekliflerini reddettim.

¹ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/447; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 5/331.

² “Harcama yaparken tasarruflu davranmak, geçimin yarısıdır.” anlamındaki hadis için bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 7/25; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 5/254.

³ Yani 1926 yılında.

Kanaat: Kismetine razı olma.

Musırrâne: ısrarlı bir şekilde.

Nefyedilmek: Sürgün edilmek.

Medâr-ı hüsn-i maîşet: Mükerrer: Tekrarlanmış. Güzel bir geçim kaynağı.

Cây-ı dikkattir ki, iki sene sonra, bana zekâtlarını tek-lif edenlerin bir kısmı iktisâdsızlık yüzünden borçlandılar. Lillâhilhamd, onlardan yedi sene sonra, o az para iktisâd bereketiyle bana kâfi geldi; benim yüz suyumu döktürme-di, beni halklara arz-ı hâcete mecbur etmedi. Hayatımın bir düsturu olan “nâstan istiğnâ” mesleğimi bozmadı.

Evet, iktisâd etmeyen, zillate ve mânen dilencilige ve sefaletе düşmeğe namzeddir. Bu zamanda israfâta medâr olacak para, çok pahalıdır. Mukâbilinde bazen haysiyet, namus, rüşvet alınıyor. Bazen mukaddesât-ı diniye mukâbil alınıyor, sonra menhus bir para verili-yor. Demek mânevî yüz lira zarar ile, maddî yüz paralık bir mal alınır.

Eğer iktisâd edip hâcât-ı zaruriyeye iktisar ve ihtisar ve hasretse, **وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي سِرِّيَّاءٍ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ**¹ sırrıyla, **إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا**² sarâhatiyle; ummadığı tarzda yaşa-yacak kadar rızkını bulacak. Çünkü şu âyet taahhüd edi-yor. Evet rızık ikidir:³

¹ “Bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâ’dır.” (Zâriyât sûresi, 51/58).

² “Yeryüzünde kımıldayan hiçbir canlı yoktur ki onun rızkı Allah’a ait olmasın.” (Hûd sûresi, 11/6)

³ Biri, elde etmek için gayret sarfedilen rızık; diğeri de, gayret sarfedilmeden gelen rızık olmak üzere rızkın iki çeşit olduğuna dair bkz.: el-Cürcânî, *Târîhu Cürcân* s.366. Ayrıca, zâhir ve bâtın olmak üzere iki tür rızık olduğuna dair bkz.: el-Gazâlî, *el-Maksadü'l-esnâ* s.85-86.

Arz-ı hâcet: İhtiyaç bildirip yardım isteme.

Cây-ı dikkat: dikkat çeki-ci, ilginç.

Hâcât-ı zarûriye: Lüzumlu ihtiyaçlar.

Hasr etmek: Sınırlandırma, bir şeye mahsus kılma.

İhtisar etmek: Lüzumlu kı-sımla yetinmek.

İktisar etmek: Yetinmek.

Menhûs: Uğursuz, kötü.

Nâstan istiğnâ: İnsanlardan hiç bir şey istememe.

Sarâhat: Açıklık.

•**Biri:** Hakikî rızıktır ki, onunla yaşayacak. Bu âyetin hükmü ile o rızık, taahhüd-ü rabbânî altındadır. Beşerin sû-i ihtiyarı karışmazsa, o zarurî rızık herhâlde bulabilir. Ne dinini, ne namusunu, ne izzetini fedâ etmeğe mecbur olmaz.

•**İkincisi:** Rızık-ı mecazîdir ki, sû-i istimâlât ile hâcât-ı gayr-i zaruriye hâcât-ı zaruriye hükmüne geçip, görenek belâsıyla tiryaki olup, terk edemiyor. İşte bu rızık, taahhüd-ü rabbânî altında olmadığı için; bu rızık tahsil etmek, hususan bu zamanda çok pahalıdır. Başta izzetini fedâ edip zilleti kabul etmek, bazen alçak insanların ayaklarını öpmek kadar mânen bir dilencilik vaziyetine düşmek, bazen hayat-ı ebediyesinin nuru olan mukaddesât-ı diniyesini fedâ etmek sûretiyle o bereketsiz menhûs malı alır.

Hem bu fakr u zaruret zamanında, aç ve muhtaç olanların elemelerinden ehl-i vicdana rikkat-i cinsiye vasıtasıyla gelen teellüm; o gayr-i meşrû bir sûrette kazandığı para ile aldığı lezzeti, vicdanı varsa acılaştırıyor. *Böyle acîp bir zamanda, şüpheli mallarda, zaruret derecesinde iktifâ etmek lâzımdır. Çünkü إِنَّ الضَّرُورَةَ تُقَدَّرُ بِقَدْرِهَا¹* sırrıyla, *haram maldan, mecburiyetle zaruret derecesini alabilir;*

¹ “Zarûretler, ancak miktarı kadar takdir olunur.” (Bkz.: *Mecelle* s.12, madde: 22)

Hâcât-ı gayr-ı zarûriye: Karşılansın illâ da gerek-meyen ihtiyaçlar.

İktifâ etme: Yetinme.

Menhûs: Uğursuz, kötü.

Rızık-ı mecazî: Gerçek ihtiyaçtan kaynaklanmayıp, gelenek haline geldiği için terk edilemeyen ihtiyaçları karşılayan rızık.

Rikkat-i cinsiye: İnsanlık hissi ile duyulan şefkat.

Sû-i ihtiyâr: Tercihini kö-tüye kullanma.

Teellüm: Keder, acı.

fazlasını alamaz.¹ Evet, muztar adam, murdar etten tok oluncaya kadar yiyemez. Belki, ölmeyecek kadar yiyebilir. Hem yüz aç adamın huzurunda, kemâl-i lezzet ile fazla yenilmez.

İktisâd, sebab-i izzet ve kemâl olduğuna delâlet eden bir vakıa:

Bir zaman, dünyaca sehavetle meşhur Hâtem-i Tâî, mühim bir ziyafet veriyor. Misafirlerine gayet fazla hediyeler verdiği vakit, çölde gezmeye çıkıyor. Bakar ki, bir ihtiyar fakir adam, bir yük dikenli çalı ve gevenleri beline yüklemiş; cesedine batıyor, kanatıyor.

Hâtem ona dedi:

“Hâtem-i Tâî, hediyelerle beraber mühim bir ziyafet veriyor. Sen de oraya git; beş kuruşluk çalı yüküne bedel beş yüz kuruş alırsın.”

O muktesid ihtiyar demiş ki:

“Ben, bu dikenli yükümü izzetimle çekerîm, kaldırırm. Hâtem-i Tâî'nin minnetini almam.”

Sonra, Hâtem-i Tâî'den sormuşlar:

“Sen kendinden daha civanmerd, aziz, kimi bulmuşsun?”

¹ Bkz.: “Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir.” (Bakara sûresi, 2/173).

Geven: Bir karış boyunda, dikenli bir bitki.

Hâtem-i Tâî: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) zamanına

yetiştirilmiş de, peygamberlik gelmeden önce vefat eden, cömertlik sembolü bir kişi.

Murdar: Haram, pis, leş.

Muztar: Çaresiz.

Sehâvet: cömertlik.

Demiş:

“İşte o sahrâda rast geldiğim o muktesid ihtiyarı benden daha aziz, daha yüksek, daha civanmerd gördüm.”¹

Beşinci Nükte

Cenâb-ı Hak kemâl-i kereminden, en fakir adama en zengin adam gibi ve gedaya (yani fakire) padişah gibi, lezzet-i nimetini ihsâs ettiriyor. Evet bir fakirin, kuru bir parça siyah ekmekten açlık ve iktisâd vasıtasıyla aldığı lezzet, bir padişahın ve bir zengininin israftan gelen usanç ve iştahsızlık ile yediği en âlâ baklavadan aldığı lezzetten daha ziyâde lezzetlidir.

Cây-ı hayrettir ki, bazı müsrif ve mübezzir insanlar, böyle iktisâdçılarını “hisset” ile itham ediyorlar. Hâşâ! *İktisâd, izzet ve cömertliktir. Hisset ve zillet, ehl-i israf ve tebzirin zâhirî merdâne keyfiyetlerinin iç yüzüdür.* Bu hakikati teyid eden, bu risalenin telifi senesinde² Isparta’da hücremde cereyân eden bir vakıa var. Şöyle ki:

Kâideme ve düstur-u hayatıma muhalif bir sûrette, bir talebem iki buçuk okkaya yakın bir balı, bana hediye kabul ettirmeye ısrar etti. Ne kadar kâidemi ileri sürdüm,

¹ Buradaki onurlu tavrı ifade eden bir hadis-i şerif için bkz.: Buhârî, *müsâkât* 13, *zekât* 50, *büyû*’ 15; İbni Mâce, *zekât* 25; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsneid* 1/167.

² Yani 1935 yılında.

Cây-ı hayret: Hayret verici, ilginç.

Hisset: Cimrilik.

İttihâm etmek: Suçlamak.

Merdâne: Mertçe, erkekçe.

Mübezzir: Müsrif, savurgan.

Okka: Eskiden kullanılan 1 kilo 282 gr. ağırlığında bir tartı birimi.

Te’lif edilme: Kaleme alınma, yazılma.

Tebzîr: İsrâf etmek, savurganlık.

Teyid etmek: Desteklemek.

kanmadı. Bilmecburiye, yanımdaki üç kardeşime yedirmek ve Şâban-ı Şerif ve Ramazan'da o baldan iktisâd ile otuz-kırk gün üç adam yesin ve getiren de sevâp kazansın ve kendileri de tatlısız kalmasın diyerek, "Alınız." dedim. Bir okka bal da benim vardı. O üç arkadaşım, gerçi müstakîm ve iktisâdı takdir edenlerdendi. Fakat, her ne ise, birbirine ikram etmek ve her biri ötekinin nefsinı okşamak ve kendi nefsinı tercih etmek olan bir cihette ulvî bir haslet ile iktisâdı unuttular. Üç gecede iki buçuk okka balı bitirdiler. Ben gülerek dedim:

"Sizi, otuz-kırk gün o bal ile tadlandırıracaktım. Siz, otuz günü üçe indirdiniz. Âfiyet olsun." dedim.

Fakat, ben kendi o bir okka balımı iktisâd ile sarf ettim. Bütün Şâban ve Ramazan'da hem ben yedim, hem, –lillâhilhamd– o kardeşlerimin her birisine iftar vaktinde birer kaşık^{1(Hâşiye)} verip, mühim sevâba medâr oldu.

Benim hâlimi görenler, o vaziyetimi belki hisset telâkki etmişlerdir. Öteki kardeşlerimin üç gecelik vaziyetlerini bir civanmerdlik telâkki edebilirler. Fakat, hakikat noktasında, o zâhirî hisset altında ulvî bir izzet ve büyük bir bereket ve yüksek bir sevâp gizlendiğini gördük. Ve o civanmerdlik ve israf altında, eğer vazgeçilmese idi, bir dilencilik ve gayrın eline tama'kârâne ve muntazırâne bakmak gibi, hissetten çok aşağı bir hâleti netice verir idi.

1 (Hâşiye) Yani, büyükçe bir çay kaşığı iledir.

Altıncı Nükte

İktisâd ve hissetin çok farkı var. Tevazu, nasıl ki ahlâk-ı seyyieden olan tezellülden mânen ayrı ve sûreten benzer bir haslet-i memduhadır. Ve vakar, nasıl ki kötü hasletlerden olan tekebbürden mânen ayrı ve sûreten benzer bir haslet-i memduhadır. Öyle de:

Ahlâk-ı âliye-i peygamberiyeden olan ve belki kâinattaki nizam-ı hikmet-i ilâhiyenin medârlarından olan iktisâd ise,¹ sefillik ve bahillik ve tama'kârlık ve hırsın bir halitası olan hisset ile hiç münâsebeti yok. Yalnız, sûreten bir benzeyiş var. Bu hakikati teyid eden bir vakıa:

Sahâbenin Abâdile-i Seb'a-yı Meşhûresinden² olan Abdullah İbni Ömer³ Hazretleri ki; halife-i Resûlullah olan

¹ İktisadın, nübüvvetin 25 parçasından biri olduğuna dair bkz.: Ebû Dâvûd, *edeb* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/296.

² Peygamber Efendimiz (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*) döneminde Abdullah ismiyle anılan 200 sahâbiden en meşhurları olan 7 Abdullah'tır ki bunlar: Abdullah İbni Abbâs, Abdullah İbni Ömer, Abdullah İbni Mes'ûd, Abdullah İbni Revâha, Abdullah İbni Selâm, Abdullah İbni Amr İbnü'l-Âs, Abdullah İbni Ebî Evfâ'dır (*Allah hepsinden râzı olsun*).

³ Abdullah İbni Ömer'in hayatı için bkz.: İbni Abdilberr, *el-istiâb* 3/950-953; İbni Hacer, *el-isâbe* 4/181-187.

Abâdile-i seb'a-yı meşhûre: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) döneminde Abdullah ismiyle anılan 200 sahâbe-i kirâmdan en meşhurları olan 7 Abdullah ki bunlar: Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Revâha, Abdullah b. Selâm, Abdullah b. Amr b. el-Âs, Abdullah b. Ebî Evfâ'dır. (Allah hepsinden râzı olsun).

Abdullah ibn Ömer: Hz. Ömer'in oğludur ve Peygamberlikten bir sene evvel doğmuştur. Sahâbe-i kirâmın önde gelen alimlerindendir.

Ahlâk-ı âliye-i Peygamberiye: Peygamber Efendimiz'deki (s.a.s.) örnek ve ideal ahlak.

Ahlâk-ı seyyie: kötü ahlak.

Bahillik: Cimrilik.

Halita: Karışım.

Haslet-i memdûha: Makbul huy.

Hisset: Cimrilik.

Medâr: Vesile.

Sûreten: Görünüşte.

Tama'kârlık: Hırslı olma, aç gözlülük.

Tekebbür: Kibirlenmek.

Tezellül: Alçalma.

Vakar: Ağırbaşlılık.

Fâruk-u Âzam Hazreti Ömer'in (*radıyallâhu anlı*) en mühim ve büyük mahdumu ve sahâbe âlimlerinin içinde en mümtazlarından olan o zât-ı mübarek çarşı içinde, alış-verişte, kırk paralık bir meseleden, iktisâd için ve ticaretin medârı olan emniyet ve istikâmeti¹ muhafaza için şiddetli münakaşa etmiş. Bir sahâbe ona bakmış. Rûy-u zeminin halife-i zîşanı olan Hazreti Ömer'in mahdumunun kırk para için münakaşasını acîp bir hisset tevehhüm ederek o imamın arkasına düşüp, ahvâlini anlamak ister. Baktı ki Hazreti Abdullah hâne-i mübarekine girdi. Kapıda bir fakir adam gördü. Bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Sonra hânesinin ikinci kapısından çıktı, diğer bir fakiri orada da gördü. Onun yanında da bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Uzaktan bakan o sahâbe merak etti. Gitti o fakirlere sordu:

“İmam sizin yanınızda durdu, ne yaptı?”

Her birisi dedi:

“Bana bir altın verdi.”

O sahâbe dedi:

“Fesühânallah! Çarşı içinde kırk para için böyle münakaşa etsin de, sonra hânesinde iki yüz kuruşu kimseye sezdirmeden kemâl-i rızâ-yı nefisle versin!” diye düşündü, gitti, Hazreti Abdullah İbni Ömer'i gördü. Dedi:

¹ Doğru sözlü ve güvenilir tüccarların, nebîler, siddikler ve şehitlerle beraber olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *büyük* 3; İbni Mâce, *ticârât* 1; Dârimî, *büyük* 8.

Fâruk-i A'zam: Hak ile bâ-tılı birbirinden tam olarak ayırıp İslâmiyet'i seçen Hz. Ömer.
Halife-i zîşân: Şanlı halife.

Hâne: Ev, mesken.
Kemâl-i rızâ-yı nefis: Tam içinden gelerek.
Mahdum: Kişinin çocuğu.

Mümtaz: seçkin, ayrıcalıklı, üstün.
Rûy-i zemin: Yeryüzü.
Tevehhüm etmek: Kuruntuya ve evhama kapılma.

“Yâ İmam! Bu müşkülümü hallet. Sen çarşıda böyle yaptın, hânende de şöyle yapmışsın.”

Ona cevaben dedi ki:

“Çarşıdaki vaziyet iktisâddan ve kemâl-i akıldan ve alış-verişin esası ve rûhu olan emniyetin, sadâkatin muhafazasından gelmiş bir hâlettir; hisset değildir. Hânemdeki vaziyet, kalbin şefkatinden ve rûhun kemâlinden gelmiş bir hâlettir. Ne o hissettir ve ne de bu israftır.”

İmam Âzam, bu sırra işaret olarak **لَا إِسْرَافَ فِي الْخَيْرِ كَمَا لَا خَيْرَ فِي الْإِسْرَافِ** demiş. Yani: “Hayırda ve ihsânda (fakat müstehak olanlara) israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur.”¹

Yedinci Nükte

İsraf, hırsı intâc eder. Hırs, üç neticeyi verir.

Birincisi

Kanaatsizliktir. Kanaatsizlik ise sa'ye, çalışmaya sevkî kırar. Şükür yerine şekvâ ettirir, tembelliğe atar. Ve meşrû, helâl, az malı²(Hâşiye) terk edip; gayr-i meşrû, külfetsiz

¹ Bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 1/262; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'an* 7/110; el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 5/454.

² (Hâşiye) İktisâdsızlık yüzünden müstehlikler çoğalır, müstahsiller azalır. Herkes gözünü hükûmet kapısına diker. O vakit hayat-ı içtimâiyenin medârı olan “sanat, ticaret, ziraat” tenakus eder. O millet de tedenni edip sukût eder, fakir düşer.

Hisset: Cimrilik.

İntâc etmek: Ortaya çıkarmak.

Medâr: Vesile.

Müstahsil: Üretici.

Müstehlik: Tüketici.

Müşkil: Güç, zor, çetin.

Sa'y: çalışma, gayret.

Sukût etmek: Düşmek.

Şekvâ: Şikayetçi olma, sızlanma.

Tedenni: Gerileme.

Tenâkus: Eksilme.

bir malı arar. Ve o yolda izzetini, belki haysiyetini fedâ eder.

Hırsın İkinci Neticesi

Haybet ve hasârettir. Maksûdunu kaçırmak ve istiskale mâruz kalıp, teshilât ve muâvenetten mahrum kalmaktır. Hattâ, ¹ **الْحَرِيصُ خَائِبٌ خَائِرٌ** yani, “Hırs, hasâret ve muvaffakiyetsizliğin sebebidir.” olan darb-ı mesele mâsadak olur.

Hırs ve kanaatin tesirâtı, zîhayat âleminde gayet geniş bir düstur ile cereyân ediyor. Ezcümle, rızka muhtaç ağaçların fitrî kanaatleri, onların rızkını onlara koşturduğu gibi; hayvanâtın hırs ile meşakkat ve noksanîyet içinde rızka koşmaları, hırsın büyük zararını ve kanaatin azîm menfaatini gösterir.

Hem zayıf umum yavruların lisân-ı hâlleriyle kanaatleri, süt gibi latîf bir gıdanın ummadığı bir yerden onlara akması ve canavarların hırs ile noksan ve mülevves rızıklarına saldırması; dâvâmızı parlak bir sûrette isbât ediyor.

Hem semiz balıkların vaziyet-i kanaatkârânesi, mükemmel rızıklarına medâr olması; ve tilki ve maymun gibi

¹ Bkz.: İbni Kays, *Kıra'd-dayf* 4/301; el-Meydânî, *Mecmeu'l-emsâl* 1/214.

Darb-ı mesel: Mesel getirilen meşhur söz, örnek gösterilen durumlar.
Ezcümle: Bunlar arasında.
Hasâret: kayıp, zarar.
Haybet: Mahrumiyet.

İstiskal: Aşağılanıp horlanma.
Lisân-ı hâl: Davranışların ifade ettiği durum.
Muâvenet: Yardımlaşma, yardım etme.

Mülevves: Kirli.
Semiz: Besili.
Teshilât: Kolaylaştırma.
Tesirât: Tesirler.
Vaziyet-i kanaatkârâne: Kısmetine razı olarak.

zeki hayvanların hırs ile rızıkları peşinde dolaşmakla beraber kâfi derecede bulmamalarından cılız ve zayıf kalmaları, yine hırs ne derece sebab-i meşakkat ve kanaat ne derece medâr-ı rahat olduğunu gösterir.

Hem yahudi milleti¹ hırs ile, ribâ ile, hile dolabı ile rızıklarını zilletli ve sefaletli, gayr-i meşrû ve ancak yaşayacak kadar rızıklarını bulması ve sahrânişinlerin (yani bedevîlerin) kanaatkârâne vaziyetleri, izzetle yaşaması ve kâfi rızık bulması; yine mezkûr dâvâmızı kat'î isbât eder.

Hem çokâlimlerin²(Hâşiye-1) ve ediblerin³(Hâşiye-2) zekâvetlerinin verdiği bir hırs sebebiyle fakr-ı hâle düşmeleri ve çok aptal ve iktidarsızların, fitrî kanaatkârâne vaziyetleri ile zenginleşmeleri⁴ kat'î bir sûrette isbât eder ki, rızık-ı helâl, acz

¹ Bu hususu ifade eden bazı âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/61, 96.

² (Hâşiye-1) İran'ın âdil padişahlarından Nüşîrevân-ı Âdil'in veziri, akılcı meşhur âlim olan Büzürmehr'den (Büzürg-Mihr) sormuşlar:

“Neden ulemâ, ümerâ kapısında görünüyor da; ümerâ ulemâ kapısında görünmüyor. Hâlbuki ilim, emâretin fevkindedir?”

Cevaben demiş ki:

“Ulemânın ilminden, ümerânın cehlindendir.” Yani; ümerâ, cehlinden ilmin kıymetini bilmiyorlar ki, ulemânın kapısına gidip ilmi arasınlar. Ulemâ ise; mârifetlerinden mallarının kıymetini dahi bildikleri için ümerâ kapısında arıyorlar. İşte Büzürmehr, ulemânın arasında fakr ve zilletlerine sebep olan zekâvetlerinin neticesi bulunan hırslarını zarif bir sûrette te'vil ederek nazikâne cevap vermiştir.

Hüsrev

³ (Hâşiye-2) Bunu teyid eden bir hâdis: Fransa'da ediblere, iyi dilencilik yaptıkları için dilencilik vesikası veriliyor.

Süleyman Rüşdü

⁴ Bu hususu ifade eden bir hadîs-i şerîf için bkz.: ed-Deylemî, *el-Müsne'd* 4/385.

Emâret: Yöneticilik.

Fevkinde: Üstünde.

Ribâ: Fâiz.

Te'vil: Yorum.

Teyid etmek: Desteklemek.

Ulemâ: Âlimler, bilginler.

Ümerâ: Üst düzey yöneticiler.

Zekâvet: Zekâ.

ve iftikâra göre gelir; iktidar ve ihtiyar ile değil. Belki o rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile makûsen mütenasiptir. Çünkü çocukların iktidar ve ihtiyarı geldikçe rızk-ı azalır, uzaklaşır, sakilleşir. ¹ **الْفَنَاءَةُ كَثْرَ لَا يَفْنَى** hadîsinin sırrıyla; *kanaat, bir define-i hüsn-ü maîşet ve rahat-ı hayattır. Hırs ise, bir maden-i hasâret ve sefalettir.*

Üçüncü Netice

Hırs, ihlâsı kırar, amel-i uhreviyeyi zedeler. Çünkü bir ehl-i takvânın hırsı varsa, teveccüh-ü nâsı ister. Teveccüh-ü nâsı mürâat eden, ihlâs-ı tâmmı bulamaz. Bu netice çok ehemmiyetli, çok cây-ı dikkattir.

Elhâsıl: İsrâf, kanaatsizliği intâc eder. Kanaatsizlik ise çalışmanın şevkini kırar, tembelliğe atar; hayatından şekvâ kapısını açar, mütemâdiyen şekvâ ettirir. ²(Hâşiye) Hem ihlâsı kırar, riyâ kapısını açar. Hem izzetini kırar, dilencilik yolunu gösterir.

¹ “Kanaat, bitip-tükenme bilmeyen bir hazinedir.” (Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 7/84; el-Beyhakî, *ez-Züh'd* 2/88; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/133.)

² (Hâşiye) Evet, hangi müsrif ile görüşsen şekvâlar işiteceksin. Ne kadar zengin olsa da, yine dili şekvâ edecektir. En fakir, fakat kanaatkâr bir adamla görüşsen; şükür işiteceksin.

Cây-ı dikkat: dikkat çekici, ilginç.

Define-i hüsn-i maîşet: Güzel bir geçimin hazinesi.

İftikar: İhtiyaç duyma.

İntâc etmek: Netice vermek, ortaya çıkarmak.

Ma'kûsen mütenâsib: Ters orantılı.

Maden-i hasâret ve sefâlet: Kayıp ve ziyan kaynağı.

Mürâat etmek: Gözetmek.

Mütemâdiyen: Sürekli olarak.

Sakilleşmek: Zor ve sıkıntılı hale gelme.

Şekvâ: Şikayetçi olma, şızlanma.

Teveccüh-i nâs: İnsanların ilgisi.

İktisâd ise, kanaati intâc eder. **عَزَّ مَنْ قَنَعَ وَدَلَّ مَنْ طَمِعَ**¹ hadîsin sırrıyla; kanaat, izzeti intâc eder. Hem sa'ye ve çalışmaya teşci' eder. Şevkini ziyâdeleştirir, çalıştırır. Çünkü meselâ bir gün çalıştı. Akşamda aldığı cüz'î bir ücrette kanaat sırrıyla, ikinci gün yine çalışır. Müsrif ise; kanaat etmediği için, ikinci gün daha çalışmaz. Çalışsa da şevksiz çalışır.

Hem iktisâddan gelen kanaat; şükür kapısını açar, şekvâ kapısını kapatır. Hayatında dâimâ şâkir olur.

Hem kanaat vasıtasıyla insanlardan istiğnâ etmek cihe-tinde teveccühlerini aramaz. İhlâs kapısı açılır, riyâ kapısı kapanır.

İktisâdsızlık ve israfın dehşetli zararlarını geniş bir dâirede müşâhede ettim. Şöyle ki, ben, dokuz sene evvel mübarek bir şehre geldim. Kış münâsebetiyle o şehrin menâbi-i servetini göremedim. Allah rahmet etsin, oranın müftüsü birkaç defa bana dedi: "Ahalimiz fakirdir." Bu söz benim rik-katime dokundu. Beş altı sene sonraya kadar dâimâ o şehir ahalisine acıyordum. Sekiz sene sonra yazın yine o şehre geldim. Bağlarına baktım. Merhum müftünün sözü hatırıma geldi. "Fesühânallah!" dedim, bu bağların mahsulâtı şehrin hâcetinin pek fevkindedir. Bu şehir ahalisi pek çok

¹ "Kanaat eden aziz olur; tamah eden zillate düşer." Bkz.: İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fi ğarîbi'l-hadîs* 4/114; ez-Zebîdî, *Tâcü'l-arûs* 22/90 (k-n-a maddesi).

Fevkinde: Üstünde.
İstiğnâ: İhtiyacı insanlara bildirmemek.

Kanaat: Kısmetine razı olma.
Menâbi-i servet: Zenginlik kaynakları.

Sa'y: çalışma, gayret.
Teşci' etmek: Cesaretlendirmek.

zengin olmak lâzım gelir. Hayret ettim. Beni aldatmayan ve hakikatlerin derkinde bir rehberim olan bir hatıra-yı hakikatle anladım: İktisâdsızlık ve israf yüzünden bereket kalkmış ki, o kadar menâbi-i servetle beraber o merhum müftü “Ahalimiz fakirdir.” diyordu.

Evet zekât vermek ve iktisâd etmek, malda bittec-rûbe sebep-i bereket olduğu gibi;¹ israf etmek ile zekât vermemek, sebep-i ref'-i bereket olduğuna hadsiz vakîât vardır.

İslâm hükemâsının Eflâtunu ve hekimlerin şeyhi ve feylesofların üstadı, dâhî-i meşhur Ebû Ali İbni Sina, yalnız tıb noktasında ²كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا² âyetini şöyle tefsir etmiş. Demiş:

جَمَعْتُ الطِّبَّ فِي بَيِّنَيْنِ جَمْعًا وَحُسْنُ الْقَوْلِ فِي قِصْرِ الْكَلَامِ
فَقَلِيلٌ إِنْ أَكَلْتَ وَبَعْدَ أَكْلِ تَجَنَّبَ وَالشِّفَاءُ فِي الْإِنْهَضَامِ
وَلَيْسَ عَلَى النَّفْسِ أَشَدُّ حَالًا مِنْ إِدْخَالِ الطَّعَامِ عَلَى الطَّعَامِ³

Yani, “İlm-i Tıbb’ı iki satırla topluyorum. Sözün güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört-beş saat kadar daha yeme. Şifâ, hazımdadır. Yani, kolayca

¹ Malın zekâtını vermenin, onu korumaya almak olduğuna dair bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 10/128; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-eusat* 2/161, 274; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 3/382, 4/84.

² “Yiyin, için fakat israf etmeyin.” (A'râf sûresi, 7/31)

³ Benzer ifadeler için bkz.: İbni Kayyim, *et-Tıbbü'n-Nebevî* s.448.

Bittecrûbe: Tecrübe ile bil-mek.

Derkinde: Farkında, şu-u-runda.

Hükemâ: Filozoflar.

Ref-i bereket: Bereketin ortadan kalkması.

hazmedeceğin miktarı ye. Nefse ve mideye en ağır ve yorucu hâl, taam taam üstüne yemektir.”¹(Hâşiye)

Cây-ı hayret ve medâr-ı ibret bir tevâfuk:

İktisâd Risalesi’ni, üçü acemî olarak beş-altı ayrı ayrı müstensih, ayrı ayrı yerde, ayrı ayrı nüshadan yazıp birbirinden uzak, hatları birbirinden ayrı, hiç elifleri düşünmeyerek yazdıkları her bir nüshanın elifleri; duâsız elli bir, duâ ile beraber elli üçte tevâfuk etmekle beraber; İktisâd Risalesi’nin tarih-i telif ve istinsâhı olan Rûmîce elli bir ve Arabî elli üç tarihinde² tevâfuku ise, şüphesiz tesadüf olamaz. İktisâddaki bereketin kerâmet derecesine çıktığına bir işarettir. Ve bu seneye, “Sene-i İktisâd” tesmiyesi lâyıktır.

Evet, zaman iki sene sonra bu kerâmet-i iktisâdiyeyi, İkinci Harb-i Umumiye’de her taraftaki açlık ve tahribât ve israfâtla ve nev-i beşer ve herkes iktisâda mecbur olmasıyla isbât etti.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³

1 (Hâşiye) Yani, vücuda en muzır, dört-beş saat fâsıla vermeden yemek yemek veyahut telezzüz için mütenevvi yemekleri birbiri üstüne mideye doldurmaktır.

2 Yani 1935 yılında.

3 “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Arabî: Hicrî takvime göre.

Cây-ı hayret: Hayret verici, ilginç.

İstinsâh: Yazma kitapları eliyle tekrar yazarak çoğaltma.

Medâr-ı ibret: İbret vesilesi.

Müstensih: Yazma kitapları eliyle tekrar yazarak çoğaltan, kâtip.

Rûmîce: Rûmî takvime göre.

Taam: Yemek.

Te’lif: Kaleme alma.

Tesmiye: isimlendirme.

Tevâfuk: Allah’ın denk getirmesi.

Yirmi Birinci Lem'a

İhlâs hakkında

[On Yedinci Lem'a'nın On Yedinci Notası'nın yedi meselesinden Dördüncü Meselesi iken, ihlâs münasebe-tiyle Yirminci Lem'a'nın İkinci Nokta'sı oldu. Nuraniyetine binâen Yirmi Birinci Lem'a olarak Lemeât'a girdi.]

(Bu Lem'a lâakal her on beş günde bir defa okun-malı.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ¹
وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ²
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا³
وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا⁴

¹ “Sakin birbirinizle ihtilâf etmeyin; sonra korkuya kapılıp zaafa düşersiniz, rüzgârınız (kuvvetiniz) gider.” (Enfâl sûresi, 8/46)

² “Namazlara kalkıp huşû ile Allah'ın divanında durun.” (Bakara sûresi, 2/238)

³ “Nefsini maddî ve mânevî kirlerden arındıran felâha erer. Onu günahlarla örten ise ziyâna uğrar.” (Şems sûresi, 91/9-10)

⁴ “Âyetlerimi az bir fiyatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın.” (Bakara sûresi, 2/41)

İhlas: Cenâb-ı Hakk'a karşı vazife ve sorumlulukları sırf Allah emrettiği için , yine

O'nun hoşnutluğunu hedefleyerek yerine getirmek.
Lâakal: En az.

Nuraniyet: Aydınlık, parlaklık.

Ey âhiret kardeşlerim ve ey hizmet-i Kur'âniye'de arkadaşlarım! Bilirsiniz ve biliniz: Bu dünyada, hususen uhrevî hizmetlerde; en mühim bir esâs, en büyük bir kuvvet, en makbul bir şefaathî,¹ en metin bir nokta-yı istinâd, en kısa bir tarîk-ı hakikat, en makbul bir dua-yı mânevî, en kerâmetli bir vesile-i makâsîd, en yüksek bir haslet, en sâfi bir ubûdiyet, ihlâstır.

Madem ihlâsta mezkûr hâssalar gibi çok nurlar var ve çok kuvvetler var. Ve madem bu müdhîş zamanda ve dehşetli düşmanlar mukâbilinde ve şiddetli tazyîkat karşısında ve savletli bid'alar, dalâletler içerisinde bizler gayet az ve zayıf ve fakir ve kuvvetsiz olduğumuz hâlde, gayet ağır ve büyük ve umûmî ve kudsî bir vazife-i îmâniye ve hizmet-i Kur'âniye omuzumuza ihsân-ı ilâhî tarafından konulmuş.

Elbette herkesten ziyâde bütün kuvvetimizle ihlâsı kazanmaya mecbur ve mükellefiz ve ihlâsın sırrını kendimizde yerleştirmek için gayet derecede muhtacız. Yoksa hem şimdiye kadar kazandığımız hizmet-i kudsiye kısmen zâyî olur, devam etmez; hem şiddetli mesul oluruz.

¹ Allah Teâlânın, ancak ihlâsla yapılan ameli kabul buyurduğuna dair bkz.: Nesâî, cihâd 24; Ahmed İbni Hanbel, el-Müsne'd 4/126.

Bid'a: Dinin aslından uzaklaşma, dinde olmayan bir şeyin icad edilmesi.

Haslet: Huy, mizaç.

Hassa: Hususiyet, özellik.

Hizmet-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim hizmeti.

İhsan-ı ilâhî: Cenâb-ı Hak'ın ihsanı, nimeti.

Kudsî: Tertemiz, mukaddes.

Metin: Sağlam.

Mezkûr: Adı geçen, zikredilen.

Nokta-yı istinâd: Dayanak noktası.

Savlet: Saldırı.

Tarik-i hakikat: Hakikat yolu.

Tazyîkat: Sıkıştırmalar, bas-kılar.

Ubûdiyet: Kulluk.

Uhrevî hizmet: Neticesi ve faydaları bütününüyle âhirette beklenilecek dinî vazife.

Vesile-imakasîd: Hedeflere ulaştırıcı vesile.

âyetindeki şiddetli tehdidkârâne nehy-i ilâhîye mazhar olup, saâdet-i ebediye zararına; mânâsız, lüzumsuz, zararlı, kederli, hodfuruşâne, sakıl, riyâkârâne bazı hissiyât-ı süfliye ve menâfi-i cüz'iyenin hatırı için ihlâsı kırmakla; hem bu hizmetteki umum kardeşlerimizin hukukuna tecavüz, hem hizmet-i Kur'âniye'nin hizmetine taarruz, hem hakâik-i îmâniyenin kudsiyetine hürmetsizlik etmiş oluruz.

Ey kardeşlerim! Mühim ve büyük bir umûr-u hayriyenin çok muzır mânileri olur.² Şeytanlar o hizmetin hâdimleriyle çok uğraşır.³ Bu mânilere ve bu şeytanlara karşı, ihlâs kuvvetine dayanmak gerektir. İhlâsı kıracak esbâptan; yılandan, akrepten çekindiğiniz gibi çekininiz. Hazreti Yusuf (aleyhisselâm)⁴ **إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي** demesiyle, nefs-i emmâreye itimâd edilmez. Enâniyet ve nefs-i emmâre sizi aldatmasın.

¹ “Âyetlerimi az bir fiyatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın.” (Bakara sûresi, 2/41)

² “Her hayrın bir engeli vardır.” anlamındaki söz için bkz.: el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/89.

³ İnsanoğlunun her hayırlı teşebbüsünde yoluna şeytanın çıkıp, değişik oyunlarla ona engel olmaya çalıştığına dair bkz.: A'râf sûresi, 7/16-17; Nesâî, *cihâd* 19; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 3/483.

⁴ “Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevkeder.” (Yûsuf sûresi, 12/53).

Enâniyet: Benlik, gurur.

Esbab: Sebepler.

Hâdim: Hizmetkâr.

Hissiyat-ı süfliye: Bayağı, değersiz hisler.

Hodfuruşâne: Kendini methedercesine, övercesine.

Kudsiyet: Mukaddeslik, temizlik, paklık.

Menâfi-i cüz'îye: Küçük menfaatler.

Nefs-i emmâre: Şeytanın vesvese ve oyunlarına karşı koymayan, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Nehy-i ilâhî: İlâhî yasak.

Riyâkârâne: İki yüzlülükle, gösterişli bir tarzda.

Sakıl: Ağır, çirkin, kaba.

Tehditkârâne: tehdit edercesine.

Umur-u hayriye: Hayırlı işler.

İhlâsı kazanmak ve muhâfaza etmek ve mânileri def etmek için, gelecek düsturlar rehberiniz olsun.

Birinci Düsturunuz

Amelinizde rızâ-yı ilâhî olmalı.

Eğer O râzı olsa, bütün dünya küsse ehemmiyeti yok. Eğer O kabul etse, bütün halk reddetse te'siri yok. O râzı olduktan ve kabul ettikten sonra, isterse ve hikmeti iktizâ ederse, sizler istemek talebinde olmadığınız hâlde, halklara da kabul ettirir, onları da râzı eder. Onun için, bu hizmette doğrudan doğruya yalnız Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını esâs maksad yapmak gerektir.

İkinci Düsturunuz

Bu hizmet-i Kur'âniye'de bulunan kardeşlerinizi tenkid etmemek ve onların üstünde fazilet-füruşluk nev'inden gıpta damarını tahrik etmemektir.

Çünkü nasıl insanın bir eli diğer eline rekabet etmez, bir gözü bir gözünü tenkid etmez, dili kulağına itiraz etmez, kalb ruhun ayıbını görmez.. belki birbirinin noksanını ikmâl eder, kusurunu örter, ihtiyâcına yardım eder, vazifesine muâvenet eder.¹ Yoksa o

¹ “Birbirlerini sevmeye, birbirlerine karşı merhamet ve şefkatte müminler, tek bir beden gibidir. Bir uzuv rahatsız olsa, diğer uzuvlar uykusuzluk ve aşırı ateş gibi durumlarda hemen onun yardımına koşarlar.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî,

vücut-u insanın hayatı söner, ruhu kaçar, cismi de dağılır.

Hem nasıl ki bir fabrikanın çarkları birbiriyle rekabetkârâne uğraşmaz, birbirinin önüne tekaddüm edip tahakküm etmez, birbirinin kusurunu görerek tenkid edip, sa'ye şevkini kırıp atâlete uğratmaz. Belki bütün istidadlarıyla, birbirinin hareketini umûmî maksada tevcih etmek için yardım ederler; hakikî bir tesânüd, bir ittifâk ile gaye-i hilkatlerine yürürler. Eğer zerre miktar bir taarruz, bir tahakküm karışsa, o fabrikayı karıştıracak, neticesiz, akîm bırakacak. Fabrika sahibi de o fabrikayı bütün bütün kırıp dağıtacak.

İşte, ey Risale-i Nur şâkirtleri ve Kur'ân'ın hizmetkârları! Sizler ve bizler öyle bir insan-ı kâmil ismine lââyık bir şahs-ı mânevînin âzâlarıyız¹ ve hayat-ı ebediye içindeki saâdet-i ebediyeyi netice veren bir fabrikanın çarkları hükmündeyiz. Ve sâhil-i selâmet olan Dâru's-selâm'a² ümmet-i

edeb 27; Müslim, birr 66, 67; Ahmed İbni Hanbel, el-Müsne'd 4/270, 276. Ayrıca "Kim kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da o sebeple onu kıyâmet gününün sıkıntısından kurtarır. Kim bir müslümanın açıklarını kapatırsa, Allah da kıyâmet günü onun açıklarını kapatır." anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, mezâlim 3; Müslim, birr 59, zikir 38.

¹ Müminlerin, taşları kenetlenmiş bir bina gibi birbirine bağlı olmaları gerektiğine dair bkz.: Saf sûresi, 61/4; Buhârî, salât 88, edeb 36, mezâlim 5; Müslim, birr 65.

² Cennet anlamında "Dâru's-selâm" ifadesi için bkz.: En'âm sûresi, 6/127; Yûnus sûresi, 10/25.

Akîm: Güdük, kısır, verimsiz.

Atâlet: âtil, boş kalma, tembellik.

Dârüsselâm: Emniyet ve huzurun yurdu.

Gaye-i hilkat: Yaratılış gayesi.

İnsan-ı kâmil: Olgun, mukemmel insan.

Rekabetkârâne: Rekâbetli bir şekilde.

Sâhil-i selâmet: Güvenli sahil.

Sa'y: Çalışma.

Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet, tüzel kişilik.

Şâkirt: Öğrenci.

Tahakküm etmek: Zorla boyun eğdirmek, zorbalık.

Tekaddüm etmek: Öne geçmek.

Tesânüd: Dayanışma.

Tevcih etmek: Yönlendirmek.

Muhammediye'yi (*aleyhissalâtu vesselâm*) çıkaran bir sefine-i rabbâniyede çalışan hademeleriz. Elbette, dört fertten bin yüz on bir kuvve-i mâneviyeyi temin eden sırr-ı ihlâsı kazanmak ile, tesânüd ve ittihâd-ı hakikîye muhtacız ve mecburuz.¹

Evet, üç elif ittihâd etmezse, üç kıymeti var. Sırr-ı adediye ile ittihâd etse, yüz on bir kıymet alır. Dört kerre dört ayrı ayrı olsa, on altı kıymeti var. Eğer sırr-ı uhuvvet ve ittihâd-ı maksad ve ittifâk-ı vazife ile tevafuk edip bir çizgi üstünde omuz omuza verseler, o vakit dört bin dört yüz kırk dört kuvvetinde ve kıymetinde olduğu gibi, hakikî sırr-ı ihlâs ile, on altı fedâkâr kardeşlerin kıymet ve kuvvet-i mâneviyesi dört binden geçtiğine,² pek çok vukuât-ı tarihiye şehadet ediyor.

Bu sırrın sırrı şudur ki: Hakikî, samimî bir ittifâkta her bir ferd, sâir kardeşlerin gözüyle de bakabilir ve kulaklarıyla da işitebilir. Güya on hakikî müttehid adamın her biri yirmi gözle bakıyor, on akılla düşünüyor, yirmi kulakla işitiyor,

¹ Meselâ, "Kim kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da o sebeple onu kıyâmet gününün sıkıntısından kurtarır. Kim bir müslümanın açıklarını kapatırsa, Allah da kıyâmet günü onun açıklarını kapatır." anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *mezâlim* 3; Müslim, *birr* 59, *zikir* 38.

² Bkz.: "Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah'ın izniyle, büyük cemaatlere galip gelmiştir." (Bakara sûresi, 2/249)

İttifak-ı vazife: Aynı vazife-
de birleşmek, iş birliği.

İttihad etmek: Birleşmek.

İttihad-ı hakikî: Gerçek bir-
lik.

İttihad-ı maksat: Aynı mak-
satta birleşmek, hedef birli-
ği.

Kuvve-i mâneviye: Mânevî
güç.

Müttehid: Birleşmiş.

Sefine-i Rabbâniye: Allah'ın
gemisi.

Sırr-ı adediye: Sayılardaki
sır.

Sırr-ı uhuvvet: Kardeşlik
sırrı.

Tevafuk: Birbirine uygun
muvafık olma.

Vukuat-ı tarihiye: Tarihî
olaylar.

yirmi elle çalışıyor bir tarzda mânevî kıymeti ve kuvvetleri vardır.¹(Hâşiye)

Üçüncü Düsturunuz

Bütün kuvvetinizi ihlâsta ve hakta bilmelisiniz.

Evet, kuvvet haktır ve ihlâstadır. Haksızlar dahi, haksızlıkları içinde gösterdikleri ihlâs ve samimiyet yüzünden kuvvet kazanırlar.

Evet, kuvvet hakta ve ihlâsta olduğuna bir delil, şu hizmetimizdir. Bu hizmetimizde bir parça ihlâs, bu dâvâyı isbat eder ve kendi kendine delil olur. Çünkü yirmi seneden fazla kendi memleketimde ve İstanbul'da ettiğimiz hizmet-i ilmiye ve diniyeye mukâbil, burada sizinle yedi-sekiz sene-de yüz derece fazla edildi. Hâlbuki, kendi memleketimde ve İstanbul'da burada benimle çalışan kardeşlerimden yüz,

¹ (Hâşiye) Evet sırr-ı ihlâs ile samimî tesanüd ve ittihad, hadsiz menfaate medar olduğu gibi; korkulara hattâ ölüme karşı en mühim bir siper, bir nokta-yı istinâddir. Çünkü ölüm gelse, bir ruhu alır. Sırr-ı uhuvvet-i hakikiye ile rıza-yı ilâhî yolunda, âhirete müteallik işlerde, kardeşleri adedince ruhları olduğundan biri ölse, "Diğer ruhlarım sağlam kalsınlar; zira o ruhlar her vakit sevabları bana kazandırmakla mânevî bir hayatı idame ettiklerinden ben ölmüyorum." diyerek,^{*1} ölümü gülerek karşılar. "Ve o ruhlar vasıtasıyla sevab cihetinde yaşıyorum, yalnız günah cihetinde ölüyorum." der, rahatla yatar.

^{*1} Müminlerin sürekli birbirlerine duâ ederek sevap kazandırmaya çalıştıklarına dair bkz.: İbrahim sûresi, 14/41; Nûh sûresi, 71/28. Ayrıca, "Birbirlerini sevmeye, birbirlerine karşı merhamet ve şefkate müminler, tek bir beden gibidir. Bir uzuv rahatsız olsa, diğer uzuvlar uykusuzluk ve aşırı ateş gibi durumlarda hemen onun yardımına koşarlar." anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *edeb* 27; Müslim, *birr* 66, 67; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 4/270, 276.

belki bin derece fazla yardımcılarım varken, burada ben yalnız, kimsesiz, garib, yarım ümmî, insafsız memurların tarassudât ve tazyikâtları altında yedi-sekiz sene sizinle ettiğim hizmet; yüz derece eski hizmetten fazla muvaffakiyeti gösteren mânevî kuvvet, sizlerdeki ihlâstan geldiğine katiyen şüphem kalmadı.

Hem itiraf ediyorum ki, samimî ihlâsınızla, şan ü şeref perdesi altında nefsimi okşayan riyâdan beni bir derece kurtardınız. İnşâallah tam ihlâsa muvaffak olursunuz, beni de tam ihlâsa sokarsınız.

Bilirsiniz ki, Hazreti Ali (*radîyallâhu anhî*) o mucize-vârî kerâmetiyle ve Hazreti Gavs-ı Âzam (*kuddise sirrühî*), o hârîka kerâmet-i gaybiyesiyle, sizlere bu sır-ı ihlâsa binâen iltifat ediyorlar ve himâyetkârâne teselli verip hizmetinizi mânen alkışlıyorlar.¹ Evet hiç şüphe etmeyiniz ki, bu teveccühleri, ihlâsa binâen gelir. Eğer bilerek bu ihlâsı kırsanız, onların tokadını yersiniz. Onuncu Lem'a'daki şefkat tokatlarını ta-hattur ediniz.

Böyle mânevî kahramanları arkanızda zahîr, başınızda üstad bulmak isterseniz **وَيُؤْتُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ**² sırrıyla ihlâs-ı tâmmı kazanınız.

¹ Bkz.: Bediüzzaman, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî* s.95-116 (8.Şua) s.117-138 (8.Lem'a), (18.Lem'a), (28. Lemânın 2.Kerâmet-i Aleviye'si)

² “(Hatta kendileri ihtiyaç duysalar bile) o kardeşlerine öncelik verir, onlara verilmesini tercih ederler.” (Haşır sûresi, 59/9)

Hazret-i Gavs-ı Âzam: Abdulkadir Geylânî Hz. (bilgi girilebilir).

Himâyetkârâne: koruyup, gözeterek.

İhlâs-ı tâmm: Tam, mükemmel bir ihlas.

Kerâmet-i gaybiye: Geleceğe ait bir meselede mazar olunan kerâmet.

Mucizevârî: mucize gibi.

Riyâ: Gösteriş.

Tahattur etmek: Hatırlamak.

Tarassudat: Gözetlemeler.

Tazyikat: Sıkıştırmalar.

Teveccüh: Yönelme, yakınlık gösterme.

Zahîr: Destek olan, arka çıkan.

*Kardeşlerinizin nefislerini nefsinize –şerefte, makamda, teveccühte, hattâ menfaat-i maddiye gibi nefsin hoşuna giden şeylerde– tercih ediniz.*¹ Hattâ en latîf ve güzel bir hakikat-i îmâniyeyi muhtaç bir mümine bildirmek ki; en mâsumâne, zararsız bir menfaattir. Mümkün ise, nefsinize bir hodgâmlık gelmemek için, istemeyen bir arkadaş ile yaptırması hoşunuza gitsin. Eğer “Ben sevab kazanayım, bu güzel meseleyi ben söyleyeyim.” arzunuz varsa, çendan onda bir günah ve zarar yoktur. Fakat mâbeyninizdeki sırr-ı ihlâsa zarar gelebilir.

Dördüncü Düsturunuz

Kardeşlerinizin meziyetlerini şahıslarınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip, onların şerefleriyle şâkirâne iftihar etmektir.

Ehl-i tasavvufun mâbeyninde “*fenâ fi’ş-şeyh, fenâ fi’r-resûl*” istilahâtı var. Ben sofi değilim. Fakat onların bu düsturu, bizim meslekte “*fenâ fi’l-ihvân*” sûretinde güzel bir düsturdur. Kardeşler arasında buna “*tefânî*” denilir. Yani,

¹ “Hiçbiriniz kendi için istediğini, kardeşi için de istemedikçe gerçekten îmân etmiş olamaz.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *îmân* 7; Müslim, *îmân* 71, 72; Tirmizî, *kıyâmet* 59.

Çendan: Gerçi.

Ehl-i tasavvuf: Tasavvuf erbabı, hayatlarını tasavvuf çizgisinde sürdürenler.

Fenâ fi’l-ihvân: Hep arkadaşlarını düşünme..onlar için gerekirse kendini feda edebilme düşüncesi.

Fenâ fi’r-resul: Tas: Bütün varlığı ile Hz. Peygamber’e

bağlı kalarak hep onu düşünmek.

Fenâ fi’ş-şeyh: Tas: Bütün varlığı ile şeyhe bağlı kalarak hep onu düşünmek.

Hakikat-i imaniye: İman gerçeği.

Hodgâmlık: Kendi rahatını ve zevkini düşünme.

İstilahat: Terimler.

İftihar: Övünme.

Mâbeyn: Ara.

Menfaat-i maddiye: Maddi çıkarlar.

Meziyet: Ayırıcı vasıf, özellik, güzel huy.

Şâkirâne: şükrederek.

birbirinde fânî olmaktır. Yani, kendi hissiyât-ı nefsâniyesini unutup, kardeşlerinin meziyât ve hissiyâtıyla fikren yaşamaktır. Zâten mesleğimizin esâsı uhuvvettir. Peder ile evlâd, şeyh ile mürid mâbeynindeki vasıta değildir. Belki hakikî kardeşlik vasıtalarıdır. Olsa olsa bir üstadlık ortaya girer.

Mesleğimiz “*Halîliye*” olduğu için, meşrebimiz “*hillet*”tir. Hillet ise, en yakın dost ve en fedâkâr arkadaş ve en güzel takdir edici yoldaş ve en civanmerd kardeş olmak iktizâ eder. Bu hilletin üssü’l-esâsı, samimî ihlâstır. Samimî ihlâsı kıran adam, bu hilletin gayet yüksek kulesinin başından sukût eder. Gayet derin bir çukura düşmek ihtimâli var. Ortada tutunacak yer bulamaz.

Evet, yol iki görünüyor.¹ Cadde-i kübrâ-yı Kur’âniye olan şu mesleğimizden şimdi ayrılanlar, bize düşman olan dinsizlik kuvvetine bilmeyerek yardım etmek ihtimâli var. İnşâallah, Risale-i Nur yoluyla Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan’ın dâire-i kudsiyesine girenler; daima nura, ihlâsa, îmâna kuvvet verecekler ve öyle çukurlara sukût etmeyeceklerdir.

¹ Bkz.: “Şükür” ya da “küfür” yolu (Dehr sûresi, 76/3); “iki yol (hayır ve şer yolu)” (Beled sûresi, 90/10); “kötülük” ya da “takvâ” yolu (Şems sûresi, 91/8); Malını Allah yolunda harcıyıp O’na saygı duyarak haramdan sakınan, o en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) tasdik eden kimsenin nâil olacağı “en kolay yol” ya da cimri davranan, bir de kendini güçlü sanıp Allah’tan müstağni gören, o en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) yalan sayanın sardırılacağı “en güç yol” (Leyl sûresi, 92/5-10).

Cadde-i kübrâ-yı Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’in çizdiği, belirlendiği büyük, geniş yol; sırât-ı müstakim
Daire-i kudsiye: Kutlu, pak, temiz daire.
Halîliye: Hz. İbrahim (a.s.)’ın yolu.. samimiyet, fedakarlık,

vefa gibi yüksek hasletler üzerine kurulu dostluk ve arkadaşlık..

Hillet: Samimi dostluk

Hissiyat-ı nefsanîye: Nefse ait duygular

İktiza etmek: Gerekmek

Meşreb: Yol, tarz

Meziyât: Meziyetler, ayırıci vasıflar, özellikler.

Sukut etmek: Düşmek

Üssü’l-esas: Ana esas, temel

Ey hizmet-i Kur'âniye'de arkadaşlarım! İhlâsı kazanmanın ve muhâfaza etmenin en müessir **bir sebebi**, 'râbîta-yı mevî'tir. Evet, ihlâsı zedeleyen ve ri'yâya ve dünyaya sevk eden, tûl-ü emel olduğu gibi, ri'yâdan nefret veren ve ihlâsı kazandıran, râbîta-yı mevî'ttir. Yani, ölümünü düşünüp, dünyanın fânî olduğunu mülâhaza edip, nefsin desîselerinden kurtulmaktır. Evet ehl-i tarîkat ve ehl-i hakikat, Kur'ân-ı Hakîm'in

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ¹ ، كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ²

gibi âyetlerinden aldığı dersle, râbîta-yı mevî'ti sülûklarında esâs tutmuşlar, tûl-ü emelin menşei olan tevehhüm-ü ebediyeti o râbîta ile izâle etmişler. Onlar farazî ve hayalî bir sûrette kendilerini ölmüş tasavvur ve tahayyül edip ve yıkanıyor, kabre konuyor farz edip, düşünce düşünce nefsi emmâre o tahayyül ve tasavvurdan müteessir olup uzun emellerinden bir derece vazgeçer. Bu râbîtanın fevâidi pek çoktur. Hadîste **أَكْثَرُوا ذِكْرَ هَازِمِ اللَّذَاتِ³** –ev kemâ kâl– yani “Lezzetleri tahrib edip acılaştırıran ölümü çok zikrediniz!”

¹ “Hiç şüphe yok ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler.” (Zümer sûresi, 39/30)

² “Her canlı her an ölümü tatmaktadır.” (Âl-i İmran sûresi, 3/185)

³ Tirmizî, *kıyâmet* 26, *zühd* 4; Nesâî, *cenâiz* 3; İbni Mâce, *zühd* 31; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/292.

Desise: Hile, oyun.

Fevâid: Faydalar.

İzale etmek: Gidermek.

Müessir: Tesir eden, etken, faktör.

Mülâhaza etmek: Dikkatle bakmak, iyice düşünmek.

Müteessir: Etkilenmiş.

Nefs-i emmâre: Daima kötüye sevkeden, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Rabîta-i mevî't: Ölümle irtibat halinde olmak (tas: daima ölümü hatırdaki tutup, geçici, boş veya haram olan dünyevi zevk ve lezzetlerden uzak durarak nefis ve şeytanın hücumlarından kurtulmaya çalışmak).

Sülûk: Bir yola girip, devam etme.

Tahayyül etmek: Hayal etmek, hayalde canlandırmak.

Tevehhüm-ü ebediyet: Dünyada sonsuz kalacağını zannetme (hiç ölümü düşünmeden sorumsuzca yaşamak).

Tûl-i emel: Hırs; bitmez, tükenmez istek.

diye bu râbıtayı ders veriyor. Fakat mesleğimiz tarikat olmadı, belki hakikat olduğu için, bu râbıtayı ehl-i tarikat gibi farazî ve hayalî sûretinde yapmaya mecbur değiliz. Hem meslek-i hakikate uygun gelmiyor. Belki âkıbeti düşünmek sûretinde, müstakbeli zaman-ı hâzıra getirmek değil, belki hakikat noktasında zaman-ı hâzırdan istikbale fikren gitmek, nazaran bakmaktır.

Evet, hiç hayale, faraza lüzum kalmadan bu kısa ömür ağacının başındaki tek meyvesi olan kendi cenazesine bakabilir. Onunla yalnız kendi şahsının mevtini gördüğü gibi, bir parça öbür tarafa gitse, asrının ölümünü de görür; daha bir parça öbür tarafa gitse, dünyanın ölümünü de müşahade eder, ihlâs-ı etemme yol açar.

İkinci Sebep: İmân-ı tahkikînin kuvvetiyle ve mârifet-i Sâni'î netice veren masnûâtta tefekkür-ü imânîden gelen lemeât ile bir nevi huzur kazanıp, Hâlık-ı Rahîm'in hâzır nâzır olduğunu düşünüp, O'ndan başkasının teveccühünü aramayarak, huzurunda başkalarına bakmak, medet aramak o huzurun edebine muhâlif olduğunu düşünmek ile o riyâdan kurtulup ihlâsı kazanır. Her ne ise.. bunda çok derecât, merâtib var. Herkes kendi hissesine göre ne kadar istifade edebilse, o kadar kârdır. Risale-i Nur'da riyâdan

Hâlık-ı Rahîm: Merhamet ve ihsanı pek çok olan Yüce Yarattıcı.

İhlâs-ı etemm: Tastamam, en mükemmel ihlas.

İmân-ı tahkikî: Sağlam, sarsılmaz iman.

Lemeât: Parıltılar.

Mârifet-i Sâni: Allah'ı bilmek.

Masnuat: Sanat eseri olan varlıklar (Allah'ın yarattığı her şey).

Merâtib: Mertebeler.

Mevt: Ölüm.

Nâzır: Bakan, sevk ve idare eden.

Tefekkür-ü imânî: İmanı pekiştiren şeyleri düşünme, mütalaa etme.

Teveccüh: Yönelme, yakınlık gösterme, takdir.

Zaman-ı hazır: Şu an, içinde bulunulan zaman dilimi.

kurtaracak, ihlâsı kazandıracak çok hakâik zikredildiğinden ona havale edip, burada kısa kesiyoruz.

İhlâsı kıran ve riyâyâ sevk eden pek çok esbâptan iki-üçünü muhtasaran beyan edeceğiz:

Birincisi: Menfaat-i maddiye cihetinden gelen rekabet, yavaş yavaş ihlâsı kırar. Hem netice-i hizmeti de zedeler. Hem o maddî menfaati de kaçıır.

Evet, hakikat ve âhiret için çalışanlara karşı bu millet bir hürmet ve bir muâvenet fikrini daima beslemiştir. Ve bilfiil onların hakikat-i ihlâslarına ve sâdıkâne olan hizmetlerine bir cihette iştirâk etmek niyetiyle, onların hâcât-ı maddiyelerinin tedârikiyle meşgul olup, vakitlerini zâyî etmemek için, sadaka ve hediye gibi maddî menfaatlerle yardım edip, hürmet etmişler. Fakat bu muâvenet ve menfaat istenilmez, belki verilir. Hem kalben arzu edip muntazır kalmakla, lisân-ı hâl ile dahi istenilmez, belki ummadığı bir hâlde verilir. Yoksa ihlâsı zedelenir. Hem وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي¹ âyetinin nehyine yanaşır, ameli kısmen yanar.

İşte bu maddî menfaati arzu edip muntazır kalmak, sonra nefis-i emmâre, hodgâmlık cihetiyle o menfaati baş-

¹ “Âyetlerimi az bir fiyatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın.” (Bakara sûresi, 2/41)

Bilfiil: Gerçekleşmiş olarak.

Esbab: Sebepler.

Hâcât-ı maddiye: Maddi ihtiyaçlar.

Hakaik: Hakikatler.

Hodgâmlık: Kendi rahatını ve zevkini düşünme.

Lisan-ı hâl: Hal dili, davranışların ortaya koyduğu anlam.

Menfaat-i maddiye: Maddi çıkarlar.

Muavenet: Yardımlaşma.

Muhtasaran: Kısaca, özet olarak.

Muntazır: Bekleyen.

Nefs-i emmâre: Şeytanın vesvese ve oyunlarına karşı koymayan, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Nehy: Yasak.

Netice-i hizmet: Hizmetten beklenen netice, hedef.

kasına kaptırmamak için, hakikî bir kardeşine ve o husûsî hizmette arkadaşına karşı bir rekabet damarı uyandırır. İhlâsı zedelenir, hizmette kudsiyeti kaybeder, Ehl-i hakikat nazarında sakîl bir vaziyet alır. Ve maddî menfaati de kaybeder. Her ne ise.. bu hamur çok su götürür, kısa kesip yalnız hakikî kardeşlerimin içinde sırr-ı ihlâsı ve samimî ittifâkı kuvvetleştirecek iki misal söyleyeceğim.

Birinci misal: Ehl-i dünya, büyük bir servet ve şiddetli bir kuvvet elde etmek için, hattâ bir kısım ehl-i siyaset ve hayat-ı içtimâiye-i beşeriyenin mühim âmilleri ve komiteleri, iştirâk-i emvâl düsturunu kendilerine rehber etmişler. Bütün sû-i istimâlât ve zararlarıyla beraber, hârika bir kuvvet, bir menfaat elde ediyorlar. Hâlbuki, iştirâk-i emvâlin çok zararlarıyla beraber, iştirâkle mâhiyeti değişmez. Her birisi umuma gerçi bir cihette ve nezarette mâlik hükmündedir, fakat istifade edemez. Her ne ise... bu iştirâk-i emvâl düsturu âmâl-i uhreviyeye girse, zararsız, azîm menfaate medârdır. Çünkü bütün emvâl, o iştirâk eden her bir ferdin eline tamamen geçmesinin sırrını taşıyor.

Çünkü nasıl ki dört-beş adamdan –iştirâk niyetiyle– biri gazyağı, biri fitil, biri lâmba, biri şişe, biri kibrit getirip lâmbayı yaktılar. Her biri tam bir lâmbaya mâlik oluyor. O iştirâk edenlerin her birinin bir duvarda büyük bir aynası

A'mâl-i uhreviye: Dini ameller, işler, (neticesi ve faydaları bütünüyle âhirette beklenenecek dinî görevler).

Âmil: Faktör, etken.

Azîm: Büyük.

Emval: Mallar.

Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: İnsanın sosyal hayatı, toplum hayatı.

İştirak-i emval: Mal ortaklığı.

Kudsiyet: Mukaddeslik, temizlik, paklık.

Mâlik: Sahip, patron.

Nezaret: Bakma, idare etme.

Sakîl: Bayağı, sıkıcı, ağır.

Sû-i istimâlât: Kötü kullanımlar.

varsa, her birinin noksansız, parçalanmadan birer lâmba, oda ile beraber aynasına girer.

Aynen öyle de, emvâl-i uhreviyede sırr-ı ihlâs ile iştirâk ve sırr-ı uhuvvet ile tesânüd ve sırr-ı ittihâd ile teşrîkü'l-mesâî, o iştirâk-i âmâlden hâsıl olan umum yekûn ve umum nur, her birinin defter-i âmâline bitemâmihâ gireceği ehl-i hakikat mâbeyninde meşhud ve vâkî'dir ve vüs'at-ı rahmet ve kerem-i ilâhînin muktezâsıdır.

İşte, ey kardeşlerim! Sizleri inşâallah menfaat-i maddiye rekabete sevk etmeyecek. Fakat menfaat-i uhreviye noktasında bir kısım ehl-i tarîkat aldandıkları gibi, sizin de aldanmanız mümkündür. Fakat şahsî, cüz'î bir sevab nerede; mezkûr misal hükmündeki iştirâk-i âmâl noktasında tezâhür eden sevab ve nur nerede?

İkinci misal: Ehl-i sanat, netice-i sanatı ziyâde kazanmak için, iştirâk-i sanat cihetinde mühim bir servet elde ediyorlar. Hattâ dikiş iğneleri yapan on adam, ayrı ayrı yapmaya çalışmışlar. O ferdî çalışmanın her günde yalnız üç iğne, o ferdî sanatın meyvesi olmuş. Sonra teşrîkü'l-mesâî düsturuyla on adam birleşmişler. Biri demir getirip, biri

Bitamâmihâ: Tamamen, eksiksiz.

Defter-i a'mâl: Amel, kazanç defteri.

Emvâl-i uhreviye: Ahirete ait mallar(dünya hayatında dine hizmet ederken sarf edilen maddi imkanlar).

İştirak-i a'mâl: Aynı işlerde ortaklık.

İştirak-i san'at: İş, üretim ortaklığı.

Kerem-i ilâhî: İlâhî ikram, Cenâb-ı Hakk'ın bol bol vermesi.

Mâbeyn: Ara.

Menfaat-i uhreviye: Ahirete ait faydalar, neticesi ve faydaları bütünüyle ahirette beklenecak şeyler.

Meşhud: Görünen, şahit olunan.

Mezkûr: Adı geçen, zikredilen.

Mukteza: Gerektirici sebep
Sırr-ı ittihad: Birleşme sırrı, birlikteki sır.

Sırr-ı uhuvvet: Kardeşlik sırrı.

Tesanüd: Dayanışma.

Teşrîkü'l-mesâî: Bir işte beraber çalışma, iş birliği.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Vüs'at-i rahmet: Rahmetin enginliği.

ocak yandırıp, biri delik açar, biri ocağa sokar, biri ucunu sivriltilir ve hâkezâ... her birisi iğne yapmak sanatında yalnız cüz'î bir işle meşgul olup, iştigal ettiği hizmet basit olduğundan vakit zâyî olmayıp, o hizmette meleke kazanarak, gayet süratle işini görmüş. Sonra, o teşrîk-i mesâî ve taksim-i âmâl düsturuyla olan sanatın semeresini taksim etmişler. Her birisine –bir günde– üç iğneye bedel üç yüz iğne düş-tüğünü görmüşler. Bu hâdise, ehl-i dünyanın sanatkârları arasında, onları teşrîk-i mesâîye sevk etmek için dillerinde destan olmuştur.

İşte, ey kardeşlerim! Madem umûr-u dünyeviyede, ke-sif maddelerde böyle ittihâd, ittifâk ile neticeler, böyle azîm yekûn faydalar verir. Acaba, uhrevî ve nuranî ve tecezzi ve inkisâma muhtaç olmayarak ve fazl-ı ilâhî ile her birisi-nin aynasına umum nur in'ikâs etmek ve her biri umumun kazandığı misil sevaba mâlik olmak,¹ ne kadar büyük bir kâr olduğunu kıyas edebilirsiniz. Bu azîm kâr, rekabetle ve ihlâssızlık ile kaçırılmaz!

İhlâsı kıran ikinci mânî: Hubb-u câhtan gelen şöhet-perestlik sâikasıyla ve şân ü şeref perdesi altında teveccüh-ü âmmeyi kazanmak, nazar-ı dikkati kendine celbetmekle

¹ “Kim bir hidayete davette bulunursa, ona uyanların sevaplarının bir misli ona gelir. Ayrıca bu durum, onların ücretlerinden de hiçbir şey eksiltmez.” anlamındaki hadis için bkz.: Müslim, *ilim* 16; Tirmizî, *ilim* 15; Ebû Dâvûd, *sünnet* 6; Nesâî, *zekât* 64.

Fazl-ı İlâhî: İlâhî lütuf, ih-san.

Hubb-ı câh: Makam arzusu, düşkünlüğü.

İn'ikâs: Yansıma, aksetme.

İnkisam: Bölünme, kısım-lara ayrılma.

İştigal etmek: Bir şeyle meşgul olmak, çalışmak.

İttihad: Birleşme.

Kesif: Yoğun.

Saika: Sebep, faktör.

Şöhretperestlik: Şöhret düşkünlüğü.

Taksim-i a'mâl: İş bölümü.

Tecezzi: Bölünme, parçala-ra ayrılma.

Teveccüh-ü âmme: Halkın takdiri, beğenisi.

Umur-u dünyeviye: Dünya-ya ait işler.

enâniyeti okşamak ve nefs-i emmâreye bir makam vermek-
tir ki, en mühim bir maraz-ı rûhî olduğu gibi “şirk-i hafî”
tâbir edilen riyâkârlığa,¹ hodefüruşluğa kapı açar, ihlâsı ze-
deler.

Ey kardeşlerim! Kur’ân-ı Hakîm’in hizmetindeki mesle-
ğimiz *hakikat ve uhuvvet* olduğu ve uhuvvetin sırrı, *şahsi-
yetini kardeşler içinde fânî edip*,² (Hâşiye) *onların nefislerini
kendi nefesine tercih etmek* olduğundan, mâbeynimizde
bu nevi hubb-u câhtan gelen rekabet te’sir etmemek ge-
rektir. Çünkü mesleğimize bütün bütün münâfidir. Madem
kardeşlerin şerefi umumiyetle her ferde âit olabilir; o büyük
şeref-i mânevîyi, şahsî, hodefüruşâne, rekabetkârâne, cüz’î
bir şerefe ve şöhrete fedâ etmek, Risale-i Nur şâkirtlerinden
yüz derece uzak olduğu ümidindeyim.

Evet, Risale-i Nur şâkirtlerinin kalbi, akli, ruhu; böyle
aşağı, zararlı, süflî şeylere tenezzül etmez. Fakat herkeste
nefs-i emmâre bulunur. Bazı da hissiyât-ı nefsiye damarlara
ilişir; bir derece hükmünü kalb, akıl ve ruhun rağmına ola-
rak icrâ eder. Sizlerin kalb ve ruh ve aklınızı itham etmem.

¹ Riyâkârlığın, “şirk-i hafî” olduğuna dair bkz.: İbni Mâce, *zühd* 21; Ahmed İbni
Hanbel, *el-Müsned* 3/30; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/365; el-Beyhaki, *Şuabü’l-imân*
5/334.

² (Hâşiye) Evet bahtiyar odur ki; kevser-i Kur’ânî’den süzülen tatlı, büyük bir
havuzu kazanmak için, bir buz parçası nev’indeki şahsiyetini ve enâniyetini
o havuz içine atıp eritendir.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Hissiyat-ı nefsiye: Nefse
ait duygular.

Hodefüruşluk: Kendini be-
ğendirme, gösteriş için ça-
lışma.

Kevser-i Kur’ânî: Kur’ân-ı
Kerim’in tatlı bereketli be-
yan pınarı.

Mâbeyn: Ara.

Maraz-ı ruhî: Ruhî hastalık.

Nefs-i emmâre: Şeytanın
vesvese ve oyunlarına karşı

koymayan, sürekli günah
arzusunda olan nefis.

Nev: Tür.

Riyâkârlık: İki yüzlülük, gös-
teriş için yapmak.

Şirk-i hafî: Gizli şirk.

Uhuvvet: Kardeşlik.

Risale-i Nur'un verdiği te'sire binâen itimâd ediyorum. Fakat nefis ve heva ve his ve vehim bazen aldatıyorlar. Onun için, bazen şiddetli ikaz olunuyorsunuz. Bu şiddet, nefis ve heva ve his ve vehme bakıyor; ihtiyatlı davranınız.

Evet eğer mesleğimiz şeyhlik olsa idi, makam bir olurdu veyahut mahdud makamlar bulunurdu. O makama müteaddit istidadlar namzed olurdu. Gıbtakârâne bir hodgâmlık olabilirdi. Fakat mesleğimiz uhuvvettir. Kardeş kardeşe peder olamaz, mürşid vaziyetini takınamaz. Uhuvvetteki makam geniştir. Gıbtakârâne müzâhameye medâr olamaz. Olsa olsa, kardeş kardeşe muavin ve zahîr olur; hizmetini tekml eder. Pederâne, mürşidâne mesleklerdeki gıbtakârâne hırs-ı sevab ve ulüvv-i himmet cihetiyle çok zararlı ve hatarlı neticeler vücuda geldiğine delil, ehl-i tarîkatin o kadar mühim ve azîm kemâlâtları ve menfaatleri içindeki ihtilâfâtın ve rekabetin verdiği vahîm neticelerdir ki; onların o azîm, kudsî kuvvetleri bid'a rüzgârlarına karşı dayanamıyor.

Üçüncü Mânî: Korku ve tamahdır. Bu mânî diğer bir kısım mânîlerle beraber "Hücumât-ı Sitte" de¹ tamamıyla izah

¹ Mektubat'ta Yirmi Dokuzuncu Mektub'un Altıncı Kısmı'dır.

Azîm: Büyük.

Bid'a: Dinin aslından uzaklaşma, dinde olmayan bir şeyin icad edilmesi.

Gıptakârâne: İmrendirerek.

Hevâ: Zararlı ve günah olan arzular.

Hodgâmlık: Kendi rahatını ve zevkini düşünme.

Hücumât-ı Sitte: Altı hücum.

Kemâlât: Güzellikler, faziletler, mükemmellikler.

Mürşidâne: Mürşid tavrıyla, mürşid gibi davranarak.

Müzâhame: Karşılıklı sıkıntı verme, itişme, kakaşma.

Namzet olmak: Aday olmak.

Pederâne: Baba tavrıyla, baba gibi davranarak.

Tamâ': Aç gözlülük, doymazlık, tamahkârlık.

Ulüvv-ü himmet: Yüksek gayret.

Zahîr: Destek olan, arka çikan.

edildiğinden ona havale edip, Cenâb-ı Erhamürrâhimîn'den bütün esmâ-yı hüsnâsını şefaatçi yapıp niyaz ediyoruz ki: "Bizleri ihlâs-ı tâmma muvaffak eylesin, âmîn..."

اَللّٰهُمَّ بِحَقِّ الْاِخْلَاصِ اجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الْمُخْلِصِينَ الْمُخْلِصِينَ اٰمِيْنَ
اٰمِيْنَ¹

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ "Allah'ım! İhlâs sûresinin hakkı için, bizi (bütün davranışlarında) ihlâsı hedefleyen ve ihlâsa erdirilmiş kullarından eyle, âmîn, âmîn."

² "Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara sûresi, 2/32)

Bir Kısım Kardeşlerime Hususî Bir Mektuptur

Yazıda usanan ve ibâdet ayları olan Şuhûr-u Selâsede sâir evrâdı, beş cihetle ibâdet sayılan^{1(Hâşiye)} Risale-i Nur yazısına tercih eden kardeşlerime iki hadîs-i şerifin bir nüktesini söyleyeceğim.

Birincisi

يُوزَنُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ بِدِمَاءِ الشُّهَدَاءِ² –ev kemâ kâl– Yani: “Mahşerde ulemâ-yı hakikatin sarf ettikleri mürekkebe, şehidlerin kanıyla müvâzene edilir; o kıymette olur.”

¹ (Hâşiye) Bu kıymetli mektupta Üstadımızın işaret ettiği beş nev’i ibâdetin kendilerinden izahını talep ettik. Aldığımız izah aşağıya yazılmıştır.

1 - En mühim bir mücâhede olan ehl-i dalâlete karşı mânen mücâhede etmektir.

2 - Üstadına neşr-i hakikat cihetinde yardım sûretiyle hizmet etmektir.

3 - Müslümanlara îman cihetinde hizmet etmektir.

4 - Kalemle ilmi tahsil etmektir.

5 - Bazen bir saati bir sene ibâdet hükmüne geçen tefekkürî olan ibâdeti yapmaktır.

Rüşdü, Hüsrev, Re’fet

² Bkz.: el-Gazâlî, İhyâü ulûmi’-d-dîn 1/6, 8; İbni Hacer, Lisânü’l-mizân 5/225; el-Münâvî, Feyzu’l-kadîr 6/466.

Ehl-i dalalet: Doğru yoldan çıkanlar.

Mücâhede: Gayret etme.. bütün olumsuzluklara karşı koyup İslam’ı yaymak için var gücüyle çalışma.

Neşr-i hakikat: Gerçeği yaymak.

Şuhur-u Selâse: Üç aylar.

Tefekkürî: Tefekküre ait, tefekkür ile meydana gelen.

Ülema-i hakikat: Hem ilimde hem de amelde ileri olan İslam âlimleri.

İkincisi

—ev kemâ — مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ¹
kâl— Yani: “Bid’aların ve dalâletlerin istilâsı zamanında
sünnet-i seniyyeye ve Hakikat-i Kur’âniye’ye temessük
edip hizmet eden, yüz şehid sevâbını kazanabilir.”

Ey tembellik damarıyla yazıdan usanan ve ey sofi-
meşreb kardeşler! Bu iki hadîsin mecmûu gösterir ki, böyle
zamanda hakâik-i îmâniyeye ve esrâr-ı şeriat ve sünnet-i
seniyyeye hizmet eden mübarek, hâlis kalemlerden akan
siyah nur veya âb-ı hayat hükmünde olan mürekkeblerin
bir dirhemi, şühedânın yüz dirhem kanı hükmünde yevm-i
mahşerde size fayda verebilir. Öyle ise, onu kazanmaya
çalışınız.

Eğer deseniz: Hadîste “âlim” tâbiri var, bir kısmımız
yalnız kâtibiz.

Elcevap: Bir sene bu risaleleri ve bu dersleri anlaya-
rak ve kabul ederek okuyan, bu zamanın mühim, haki-
katli bir âlimi olabilir. Eğer anlamasa da, madem Risale-i
Nur şâkirtlerinin bir şahs-ı mânevîsi var; şüphesiz o şahs-ı

¹ et-Taberânî, *el-Mu'cem'ül-evsat* 5/315; İbni Adıyy, *el-Kâmil* 2/327; el-Beyhakî, *ez-Zühd* s.118.

Bid'a: Dinin aslından uzak-
laşma, dinde olmayan bir
şeyin icad edilmesi.

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık
(İslam'a uymayan her türlü
yanlış düşünce).

Esrar-ı Şeriat: Dinî hüküm-
lere ait sırlar.

Hakaik-i imaniye: İman
hakikatleri.

Hakikat-i Kur'âniye: Kur'an
gerçeği.

Mecmu: Bütün, genel.

Sufi meşrep: Tasavvufa
yatkın.

Sünnet-i Seniyye: Hz. Pey-
gamber Efendimizin (s.a.s.)
üstün davranış, söz, hal ve
buyrukları.

Şahs-ı mânevî: Hükmi şah-
siyet, tüzel kişilik.

Şüheda: Şehitler.

Yevm-i mahşer: Mahşer
günü.

mânevî bu zamanın bir âlimidir. Sizin kalemlerinizi ise, o şahs-ı mânevînin parmaklarıdır. Kendi nokta-yı nazarımda liyâkatsız olduğum hâlde, haydi hüsn-ü zannınıza binâen bu fakire bir üstadlık ve tebaiyet noktasında bir âlim vaziyetini verdiğinizden bağlanmışsınız. Ben ümmî ve kalem-siz olduğum için, sizin kalemlerinizi benim kalemim sayılır, hadîste gösterilen ecir alırsınız.

Said Nursî

Ecr: Sevap, mükâfât.

Hüsn-ü zan: Bir kişi veya bir şey hakkında iyi, olumlu düşünme.

Liyakat: Layık olma.

Nokta-i nazar: Bakış açısı.

Tebaiyet: Uymak, tâbî olmak.

Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.

Yirmi Üçüncü Lem'a

Tabiat Risalesi

On Yedinci Lem'anın On Altıncı Notası iken, ehemmiyetine binâen Yirmi Üçüncü Lem'a olmuştur. Tabiatattan gelen fikr-i küfrîyi dirilmeyecek bir surette öldürüyor, küfürün temel taşını zîr u zeber ediyor.

İhtar

Şu notada tabîyyûnun münkir kısmının gittikleri yolun iç yüzü ne kadar akıldan uzak ve ne kadar çirkin ve ne derece hurafe olduğu, lâakal doksan muhâli tazammun eden dokuz muhal ile beyan edilmiş. Sâir risalelerde o muhal-ler kısmen izah edildiğinden burada gayet muhtasar olmak haysiyetiyle bazı basamaklar tayyedilmiştir. Onun için, birdenbire bu kadar zâhir ve âşikâre bir hurafeyi nasıl bu meşhur âkil feylesoflar kabul etmişler, o yolda gidiyorlar, hatıra geliyor.

Evet onlar, mesleklerinin iç yüzünü görememişler. Hem hakikat-i meslekleri ve mesleklerinin lâzımı ve muktezası

Âkıl: Akıllı.

Fikr-i küfrî: İnkâr düşüncesi.

Hakikat-i meslek: Mesleğin gerçek durumu, takip edilen yolun iç yüzü.

Lâakal: En az.

Muhal: İmkânsız.

Muhtasar: Kısa, özet.

Mukteza: Gerekтіrici sebep.

Münkir: İnkâr eden, inandırmayan.

Tabiyyûn: Hz.Yaradan'ı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.

Tayy etmek: Geçmek, atlamak, temas etmemek.

Tazammun etmek: İçermek, ihtiva etmek.

Zîr ü zeber: Darmadağın, alt üst.

odur ki yazılmış her bir muhâlin ucunda beyan edilen o çirkin ve müstekreh ve gayr-i mâkul^{1(Hâşiye)} hülâsa-yı mezhepleri, mesleklerinin lâzımı ve zarurî muktezası olduğunu gayet bedihî ve kat'î burhanlarla şüphesi olanlara tafsilen beyan ve isbat etmeye hazırım.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ²

Şu âyet-i kerîme, istifham-ı inkârî ile “Cenâb-ı Hak hakkında şek olmaz ve olmamalı.” demekle; vücûd ve vahdâniyet-i ilâhiye, bedâhet derecesinde olduğunu gösteriyor.

Şu Sırrı İzahtan Evvel Bir İhtar

1338'de Ankara'ya gittim.³ İslâm Ordusu'nun Yunan'a galebesinden neşe alan ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde

1 (Hâşiye) Bu risalenin sebep-i telifi; gayet mütecâvizâne ve gayet çirkin bir tarz ile hakâik-i imaniyeyi tezyif edip, bozulmuş aklı yetişmediği şeye hurafe deyip, dinsizliği tabiata bağlayarak Kur'ân'a hücum edilmesidir. O hücum ise şiddetli bir hiddeti, kalbe (kaleme) verdi ki; şiddetli ve galiz tokatları, o mülhidlere ve haktan yüz çeviren bâtil mezheplilere yedirdi. Yoksa Risale-i Nur'un mesleği, nezihâne ve nazikâne ve kavli leyyindir.

2 “Peygamberleri onlara: Hiç gökleri ve yeri yaratan Yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi? dedi.” (İbrahim sûresi, 14/10).

3 Yani 1922 yılında.

Bedâhet: Açıklık, gözle görülür olma.

Bedihî: Açık, âşikâr.

Burhan: Delil.

Galebe: Yenme.

Galiz: Ağır.

Gayr-ı mâkul: Akla aykırı.

Hakaik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hülâsa-yı mezhep: Takip edilen yolun, düşüncenin özeti.

İstifham-ı inkârî: Ret fikrini daha güçlü anlatmak için kullanılan olumsuz soru üslûbu, “Yaratıcının varlığında şüphe olur mu?” gibi.

Kavl-i leyyin: Yumuşak söz, ifade.

Mülhid: İnançsız, ateist, dinsiz.

Müstekreh: Çirkinleşmiş, iğrenç.

Mütecavizâne: Haddi aşarak, ileri giderek.

Nezihane: Tertemiz, dupduru olarak.

Sebeb-i te'lif: Yazma sebebi.

Şek: Şüphe.

Tafsilen: Genişçe, ayrıntılı.

Tezyifetmek: Değersizleştirmek, hafife almak, alay etmek.

Vahdâniyet-i ilâhiye:

Allah'ın birliği.

Vücud: Varlık, var olma.

gayet müthiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için derrasâne çalıştığını gördüm. Eyvah dedim, bu ejderha imanın erkânına ilişecek! O vakit, şu âyet-i kerîme bedâhet derecesinde vücûd ve vahdâniyeti ifham ettiği cihetle ondan istimdâd edip, o zındıkanın başını dağıtacak derecede Kur'ân-ı Hakîm'den alınan kuvvetli bir burhanı, Nur'un Arabî risalesinde yazdım. Ankara'da, Yeni Gün Matbaası'nda tab' ettirmiştim. Fakat maatteessüf Arabî bilen az ve ehemmiyetle bakanlar da nadir olmakla beraber, gayet muhtasar ve mücmel bir surette o kuvvetli burhan tesirini göstermedi. Maatteessüf o dinsizlik fikri hem inkişâf etti, hem kuvvet buldu. Bilmecburiye, o burhanı Türkçe olarak bir derece beyan edeceğim. O burhanın bazı parçaları, bazı risalelerde tam izah edildiğinden burada icmâlen yazılacaktır. Sâir risalelerde inkısam etmiş olan müteaddit burhanlar, bu burhanda kısmen ittihat ediyor; her biri bunun bir cüzü hükmüne geçiyor.

Mukaddime

Ey insan! Bil ki, insanların ağzından çıkan ve dinsizliği işmâm eden dehşetli kelimeler var. Ehl-i iman, bilmeyerek istimâl ediyorlar. Mühimlerinden üç tanesini beyan edeceğiz:

Bilmecburiye: Mecburen.

Dessâsâne: Sinsice.

Erkân: Esaslar, temeller.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İfham: Anlatma, ifade etme.

İnkısam: Kısımlara ayrılmış, bölünmüş.

İnkişâf: Gelişmek, yayılmak.

İstimal etmek: Kullanmak.

İstimdâd: Medet, yardım isteme.

İshmâm etmek: Hissettirmek, koklatmak.

İttihad etmek: Birleşmek.

Maatteessüf: Esefle, maalesef.

Mücmel: Kısa ve öz, hulâsa.

Müteaddit: Birçok.

Tab'etmek: Basmak, yayımlamak.

Zındıka: Dinsizlik.

Birincisi: “*Evcedethü’l-esbab*”. Yani: “Esbap, bu şeyi îcad ediyor.”

İkincisi: “*Teşekkele binefsihî*”. Yani: “Kendi kendine teşekkül ediyor, oluyor, bitiyor.”

Üçüncüsü: “*İktezathü’t-tabiat*”. Yani: “Tabîîdir, tabiat iktiza edip îcad ediyor.”

Evet madem mevcudât var ve inkâr edilmez. Hem her mevcud, sanatlı ve hikmetli vücûda geliyor. Hem madem kadîm değil, yeniden oluyor. Her hâlde ey mülhid! Bu mevcudu, meselâ bu hayvanı ya diyeceksin ki esbab-ı âlem onu îcad ediyor; yani esbâbın içtimâında o mevcud vücûd buluyor veyahut o kendi kendine teşekkül ediyor veyahut tabiat muktezası olarak, tabiatın tesiriyle vücûda geliyor veyahut bir Kadîr-i Zülcelâl’in kudretiyle îcad edilir. Madem, aklen bu dört yoldan başka yol yoktur; evvelki üç yol muhal, battal, mümtenî, gayr-i kabil oldukları kat’î isbat edilse bizzarûre ve bilbedâhe dördüncü yol olan tarîk-i vahdâniyet şeksiz, şüphesiz sâbit olur.

Amma Birinci Yol ki

Esbab-ı âlemin içtimâıyla teşkil-i eşya ve vücûd-u mahlûkattır. Pek çok muhâlâtından yalnız üç tanesini zikrediyoruz.

Battal: İşe yaramaz, boş.

Bilbedâhe: Açıkça.

Bizzarure: Zarurî, kesin olarak.

Esbab-ı âlem: Âlemde var olan sebepler, maddî unsurlar.

Gayr-ı kabil: Mümkün olmayan.

İçtimâ: Bir araya gelme, toplanma.

İçtima’: Toplanma, bir araya gelme.

İktizâ etmek: Gerektermek.

Kadîm: Başlangıcı olmayan, ezeli.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Muhâlât: Muhaller, mümkün olmayan şeyler.

Mülhid: İnkâr eden, inançsız.

Mümteni: İmkânsız.

Şek: Şüphe.

Tarik-i vahdâniyet: Allah’ın birliğini ispat eden yol.

Teşkil-i eşya: Eşyanın meydana gelmesi, oluşması.

Vücud-i mahlûkat: Varlıkların meydana gelmesi, vücut bulması.

Birincisi

Bir eczahânede gayet muhtelif maddelerle dolu, yüzer kavanoz şişeler bulunuyor. O edviyelerden zîhayat bir macun istenildi. Hem hayattar, harika bir tiryak onlardan yapılmak îcab etti. Geldik, o eczahânede o zîhayat macunun ve hayattar tiryakın çoklukla efrâdını gördük. O macunlardan her birisini tetkik ettik.

Görüyoruz ki o kavanoz şişelerden her birisinden, bir mizan-ı mahsusla, bir-iki dirhem bundan, üç-dört dirhem ötekinden, altı-yedi dirhem başkasından ve hâkezâ muhtelif miktarlarda eczâlar alınmış. Eğer birinden, bir dirhem ya noksan veya fazla alınsa o macun zîhayat olamaz, hâsiyetini gösteremez. Hem o hayattar tiryakı da tetkik ettik. Her bir kavanozdan bir mizan-ı mahsus ile bir madde alınmış ki zerre miktarı noksan veya ziyâde olsa, tiryak hâssasını kaybeder. O kavanozlar elliden ziyâde iken, her birisinden ayrı bir mizan ile alınmış gibi ayrı ayrı miktarda eczâları alınmış.

Acaba hiçbir cihette imkân ve ihtimâl var mı ki o şişelerden alınan muhtelif miktarlar, şişelerin garip bir tesadüf veya fırtınalı bir havanın çarpmasıyla devrilmesinden her birisinden alınan miktar kadar yalnız o miktar aksın, beraber gitsinler ve toplanıp o macunu teşkil etsinler? Acaba bundan

Edviye: İlaçlar.

Hâkezâ: Böylece, bunun gibi.

Hâsiyet: Bir şeye has özellik, tesir.

Hassa: Özellik.

Hayattar: Canlı, dipdiri.

Mizan-ı mahsus: Özel, hassas ölçü.

Tiryak: Zehirin etkisini gideren ilaç, panzehir.

Zîhayat: Canlı.

daha hurafe, muhal, bâtil bir şey var mı? Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa, “Bu fikri kabul etmem!” diye kaçacaktır.

İşte bu misal gibi her bir zîhayat elbette, zîhayat bir macundur ve her bir nebat, hayattar bir tiryak gibidir ki; çok müteaddit eczâlardan, çok muhtelif maddelerden, gayet hassas bir ölçü ile alınan maddelerden terkiib edilmiştir.

Eğer esbaba, anâsıra isnad edilse ve “esbap îcad etti” denilse aynen eczahânedeki macunun, şişelerin devrilmesinden vücûd bulması gibi, yüz derece akıldan uzak, muhal ve bâtıldır.

Elhâsıl: Şu eczahâne-i kübrâ-yı âlemde Hakîm-i Ezelî'nin mizan-ı kaza ve kaderiyle alınan mevâdd-ı hayatiye, hadsiz bir hikmet ve nihâyetsiz bir ilim ve her şeye şâmil bir irade ile vücûd bulabilir. “Kör, sağır, hudutsuz, sel gibi akan küllî anâsır ve tabâyî ve esbâbın işidir.” diyen bedbaht, “O tiryâk-ı acîb, kendi kendine şişelerin devrilmesinden çıkıp olmuştur.” diyen divane bir hezeyancı, sarhoş bulunan bir ahmaktan daha ziyâde ahmaktır. Evet o küfür ahmakâne, sarhoşâne, divanece bir hezeyandır.

Anâsır: Unsurlar, öğeler.

Eczahane-i kübrâ-yı âlem: Pek büyük âlem eczahanesi.

Hakîm-i Ezelî: Her işi yerli yerinde yapan hikmeti sonuz, Hz. Allah.

Hezeyan: Saçmalık.

Mevâdd-ı hayatiye: Hayat için gerekli maddeler.

Mizan-ı kazâ ve kader: Cenâb-ı Hakk'ın takdir ve tecellilerindeki ölçü, denge.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Müteaddit: Sayılı, birkaç.

Şâmil: İçine alan, kapsayan.

Tabâyî: Tabiatlar.

Tiryak-ı acip: Harika ilâç.

İkinci Muhal

Eğer her şey, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Zülcelâl'e verilmezse, belki esbaba isnad edilse, lâzım gelir ki; âlemin pek çok anâsır ve esbâbı, her bir zîhayatın vücûdunda müdahalesi bulunsun. Hâlbuki sinek gibi bir küçük mahlûkun vücûdunda kemâl-i intizam ile gayet hassas bir mizan ve tamam bir ittifak ile muhtelif ve birbirine zıt, mübâyin esbâbın içtimâi, o kadar zâhir bir muhâldir ki sinek kanadı kadar şuuru bulunan, "Bu muhâldir, olamaz!" diyecektir. Evet bir sineğin küçücük cismi, kâinatın ekser anâsır ve esbâbı ile alâkadardır; belki bir hülâsasıdır. Eğer Kadîr-i Ezelî'ye verilmezse o esbab-ı maddiye onun vücûdu yanında bizzât hazır bulunmak lâzım; belki onun küçücük cismine girmek gerektir. Belki cisminin küçük bir numûnesi olan gözündeki bir hüceyresine girmeleri îcab ediyor. Çünkü sebep maddî ise müsebbebin yanında ve içinde bulunması lâzım geliyor. Şu hâlde, iki sineğin iğne ucu gibi parmakları yerleşmeyen o hüceyrecikte erkân-ı âlem ve anâsır ve tabâyiin, maddeten içinde bulunup, usta gibi içinde çalıştıklarını kabul etmek lâzım geliyor.

İşte, sofestâinin en eblehleri dahi, böyle bir meslekten utanıyorlar.

Ebleh: Pek akılsız, pek budala.

Erkân-ı âlem: Âlemin esasları, temelleri.

Esbâb-ı maddiye: Maddî sebepler.

Kadîr-i Ezelî: Güç ve kuvvetinin başlangıcı ve sonu

olmayan Hz. Allah.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Kemâl-i intizam: Mükemmel sıralanış, düzen.

Mübâyin: Ayrı, zıt.

Müsebbeb: Sebebe bağlı olarak meydana gelen netice.

Sofestâi: Şüpheli.. değişmez gerçeğin varlığına inanmayan.

Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.

Üçüncü Muhal

الْوَاحِدُ لَا يَضْدُرُّ إِلَّا عَنِ الْوَاحِدِ¹ kâide-i mukarreresiyle “Bir mevcudun vahdeti varsa elbette, bir vâhiddin, bir elden sudûr edebilir.” Hususan o mevcud, gayet mükemmel bir intizam ve hassas bir mizan içinde ve câmî bir hayata mazhar ise bilbedâhe, sebep-i ihtilâf ve keşmekeş olan müteaddit ellerden çıkmadığını; belki gayet Kadîr, Hakîm olan bir tek elden çıktığını gösterdiği hâlde; hadsiz ve câmid ve cahil, mütecâviz, şuursuz, karmakarışıklık içinde, kör, sağır esbab-ı tabiiyenin karmakarışık ellerine –hadsiz imkânât yolları içinde ve içtimâ ve ihtilât ile o esbâbın körlüğü, sağırlığı ziyâdeleştirdiği hâlde– o muntazam ve mevzûn ve vâhid bir mevcudu onlara isnad etmek, yüz muhâli birden kabul etmek gibi akıldan uzaktır.

Haydi bu muhâlden kat-ı nazar, esbab-ı maddiyenin elbette, tesirleri, mübâşeretle ve temasla olur. Hâlbuki o esbab-ı tabiiyenin temasları, zîhayat mevcudların zâhriyledir. Hâlbuki görüyoruz ki; o esbab-ı maddiyenin elleri yetişmediği ve temas edemedikleri o zîhayatın bâtını, on

¹ Bkz.: eş-Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal* 2/124; el-Îcî, *Kitabü'l-Mevâkıf* 2/589.

Bilbedâhe: Açıkça.

Câmi: Kapsamlı, şümulü.

Câmid: Cansız.

Esbab-ı maddiye: Maddî sebepler.

Esbâb-ı tabiiye: Tabii sebepler.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan.

İhtilât: Karışma.

Kadîr: Kudreti Sonsuz Hz. Allah.

Kaide-i mukarrere: Şüphe duyulmayan, sağlam kaide, kural.

Kat-ı nazar: “Bir tarafa.. şöyle dursun.”

Mevzun: Ölçülü, tartılı.

Mübâşeret: Doğrudan doğruya, bizzat kendisinin yapması.

Müteaddit: Birçok.

Mütecaviz: Haddi aşan, çok fazla.

Sebeb-i ihtilâf: Farklılık sebebi.

Sudur etmek: Meydana gelmek, çıkmak.

Vahdet: Birlik.

Vâhid: Bir.

Zihayat: canlı.

defa zâhirinden daha muntazam, daha latîf, sanatça daha mükemmeldir. Esbab-ı maddiyenin elleri ve âletleriyle hiçbir cihetle yerleşemedikleri, belki tam zâhirine de temas edemedikleri küçücük zîhayat, küçücük hayvancıklar, en büyük mahlûklardan daha ziyâde sanatça acîb, hilkatçe bedî bir surette oldukları hâlde, o câmid, cahil, kaba, uzak, büyük ve birbirine zıt olan sağır, kör esbaba isnad etmek yüz derece kör, bin derece sağır olmakla olur!

Amma İkinci Mesele

“Teşekkele binefsihî” dir. Yani: Kendi kendine teşekkül ediyor. İşte bu cümlemin dahi çok muhâlâtı var; çok cihetle bâtıldır, muhâldir. Numûne için muhâlâtından üç tanesini beyan ederiz:

Birincisi

Ey muannit münkir! Senin enaniyetin seni o kadar ahmaklaştırmış ki yüz muhâli birden kabul etmeyi bir derece hükmediyorsun. Çünkü sen mevcutsun ve basit bir madde ve câmid ve tagayyürsüz değilsin. Belki, dâimâ teceddüdde olarak gayet muntazam bir makine ve harika ve dâimâ tahavvülde bir saray gibisin. Senin vücudunda her vakit zerreler çalışıyorlar. Senin vücûdun kâinatla hususan rızık

Acib: Şaşırtıcı, hayret verici.

Bâtıl: Yanlış, doğru olmayan.

Bedî: Harika, eşsiz, orijinal.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Hilkat: Yaradılış.

Muannid: İnatçı.

Muhâlât: Muhaller, mümkün olmayan şeyler.

Münkir: İnkâr eden inandıran.

Tagayyür: Değişim, başkalaşma.

Tahavvül: Başkalaşma, hal değiştirme.

Teceddüd: Yenilenme.

Teşekkül etmek: Meydana gelmek, oluşmak, şekil almak.

münâsebetiyle, hususan bekâ-yı nev'i itibârıyla alâkadar ve alış verişi vardır. Senin vücudunda çalışan zerreler, o münasebâtı bozmamak ve o alâkadarlığı kırmamak için dikkat ediyorlar. Öylece ihtiyatla ayaklarını atıyorlar. Güyâ bütün kâinata bakıyorlar. Senin münasebâtını kâinatta görüp öyle vaziyet alıyorlar. Sen zâhirî ve bâtinî duygularıyla o zerrelerin, o harika vaziyetine göre istifâde edersin. Eğer sen vücudundaki zerreleri, Kadîr-i Ezeli'nin kanunuyla hareket eden küçücük memurları veya bir ordusu veya kalem-i kaderin uçları (her bir zerre bir kalem ucu) veya kalem-i kudretin noktaları (her bir zerre bir nokta) olduğunu kabul etmezsen, o vakit senin gözünde çalışan her bir zerreye öyle bir göz lâzım ki senin mecmû-u cesedinin her tarafını görmekle beraber, münâsebettar olduğun bütün kâinatı dahi görecek bir gözü ve bütün senin mâzî ve müstakbel ve nesil ve aslın ve anâsırının menbalarını ve rızkının madenlerini bilecek, tanıyacak yüz dâhî kadar bir akıl vermek lâzım geliyor. Senin gibi bu meselelerde zerre kadar akli olmayanın bir zerresine bin Eflâtun kadar bir ilim ve şuur vermek, bin derece divanece bir hurafeciliktir!

İkinci Muhal

Senin vücudun bin kubbeli harika bir saraya benzer ki her kubbesinde taşlar, direksiz birbirine başbaşa verip,

Anâsır: Unsurlar, öğeler.

Bâtinî: İçte olan, görünmeyen.

Beka-yi nev'i: Kendi türünün devam etmesi, yok olmaması.

Kadîr-i Ezeli: Güç ve kuvvetin başlangıcı ve sonu olmayan Hz. Allah.

Kalem-i kader: Kader kalemî.

Mecmu-i cesed: Vücudun bütünü, geneli.

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

muallâkta durdurulmuş. Belki senin vücûdun, bin defa bu saraydan daha acîptir. Çünkü o saray-ı vücudun, dâimâ kemâl-i intizamla tazelenmektedir. Gayet harika olan rûh, kalb ve mânevî letâiften kat-ı nazar, yalnız cesedindeki her bir âzâ, bir kubbeli menzil hükmündedir. Zerreler, o kubbedeki taşlar gibi birbirleriyle kemâl-i muvâzene ve intizam ile başbaşa verip harika bir bina, fevkalâde bir sanat, göz ve dil gibi acîb birer mucize-i kudret gösteriyorlar. Eğer bu zerreler, şu âlemin ustasının emrine tâbi birer memur olmasalar; o vakit her bir zerre, umum o cesetteki zerrelere hem hâkim-i mutlak, hem her birisine mahkûm-u mutlak, hem her birisine misil, hem hâkimiyet noktasında zıt, hem yalnız Vâcibü'l-vücûd'a mahsus olan ekser sıfâtın masdarı, menba; hem gayet mukayyed, hem gayet mutlak bir surette olmakla beraber, sırr-ı vahdetle yalnız bir Vâhid-i Ehad'in eseri olabilen gayet muntazam bir masnû-u vâhidi o hadsiz zerrâta isnad etmek, zerre kadar şuuru olan bunun pek zâhir bir muhal belki yüz muhâl olduğunu derk eder.

Üçüncü Muhal

Eğer senin vücudun, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Ezeli'nin kalemiyle mektup olmazsa ve tabiata, esbaba mensup

Âzâ: Uzuvar, organlar.

Ekser: Birçok, en çok.

Hâkim-i mutlak: Her şeye hükmeden, güçlü hâkim.

Kat-ı nazar: "Bir tarafa.. şöyle dursun."

Kemâl-i intizam: Tam bir düzen ve ahenk.

Kemâl-i muvazene: Mükemmel bir denge ve ayar.

Letâif: Manevî duygular, ruhanî dinamikler.

Mahkûm-i mutlak: Herkesin ve her şeyin hükmü ve idaresi altında olan.

Masnû-i vâhid: Bir tek sanat eseri.

Mektub: Yazılmış.

Muallâk: Asılı, asılmış.

Mucize-i kudret: Allah'ın eşsiz kudretinin harikulâde

bir göstergesi.

Muhal: İmkânsız.

Mukayyet: Kayıtlı, sınırlı.

Sırr-ı vahdet: Birlik sırrı.

Vâcibü'l-Vücud: Varlığı kendinden ve kesin olan, tek ve yektâ Zat.

Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.

Zerrât: Zerreler, en küçük parçalar.

matbû ise o vakit senin vücudundaki bir hüceyre-i beden-den tut, birbiri içinde dâireler misillü, binler mürekkepler adedince tabiat kalıplarının bulunması lâzım gelir. Çünkü meselâ bu elimizdeki kitap eğer mektup olsa bir tek kalem, kâtibinin ilmine istinad edip, bütün onları yazar. Eğer o, mektup olmazsa ve onun kalemine verilmezse, kendi kendine olmuş denilse veya tabiata verilse o vakit matbû kitap gibi, her bir harfi için ayrı bir demir kalem lâzımdır ki tab' edilsin.

Nasıl ki matbaada hurûfât adedince demir harfler bulunur sonra o harfler vücûd bulur. O vakit bir tek kaleme bedel, o hurûfât adedince kalemler bulunması lâzım gelir. Belki o hurûfât içinde –bazen olduğu gibi– küçük kalem ile bir büyük harfte bir sayfa ince hatla yazılmış ise binler kalem bir tek harf için lâzım geliyor. Belki birbirinin içine girip muntazam bir vaziyetle, senin cesedin gibi bir şekil alıyorsa o vakit her bir dâirede, her bir cüz için, o mürekkebât adedince kalıplar lâzım geliyor. Haydi, yüz muhal içinde bulunan bu tarzı, mümkün desen dahi bu muntazam sanatlı demir harfleri ve mükemmel kalıpları ve kalemleri yapmak için yine bir tek kaleme verilmezse o kalemler, o kalıplar, o demir harflerin yapılması için onların adedlerince yine kalemler, kalıplar ve harfler lâzım. Çünkü onlar da yapılmışlar ve onlar da muntazam sanatlıdırlar. Ve hâkezâ müteselsilen gittikçe gidecek...

Hâkezâ: Bunu gibi, böylece.

Hurufat: Harfler.

Hüceyre-i beden: Bedende bir hücrecik.

İstinad etmek: Dayanmak.

Matbû: Tab edilmiş, basılmış.

Mürekkebât: Parçalardan oluşan, iç içe olan.

Müteselsilen: Silsile halinde, zincirleme, peş peşe.

Tab'etmek: Basmak, yayımlamak.

İşte sen de anla! Bu öyle bir fikirdir ki senin zerrâtın adedince muhâlât ve hurafeler, içinde bulunuyor. Ey muannit muattıl! Sen de utan, bu dalâletten vazgeç!

Üçüncü Kelime

“İktezathü't-tabiat”. Yani: Tabiat iktiza ediyor, tabiat yapıyor. İşte bu hükmün çok muhâlâtı var. Numûne için üçünü zikrediyoruz.

Birincisi

Eğer mevcudâtta, hususan zîhayatta görünen basîrâne, hakimâne olan sanat ve îcad, Şems-i Ezeli'nin kalem-i kader ve kudretine verilmezse; belki kör, sağır, düşüncesiz olan tabiata ve kuvvete isnad edilse lâzım gelir ki tabiat, îcad için her şeyde hadsiz mânevî makine ve matbaaları bulundursun veyahut her şeyde kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet dercetsin.

Çünkü nasıl şemsin cilveleri ve akisleri, zemin yüzündeki zerrecik cam parçalarında ve katrelerde görünüyor. Eğer o misâlî ve aksî güneşçikler, semâdaki tek güneşe isnad edilmese; lâzım gelir ki bir kibrit başı yerleşmeyen bir zerrecik cam parçasında tabîî, fitrî ve güneşin hâsiyetlerine mâlik, zâhiren küçük, mânen çok derin bir güneşin hâricî

Basîrâne: Görerek.

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Hakimâne: Hikmetlice.

Halk etmek: Yaratmak.

İktiza etmek: Gerektermek.

Muannid: İnatçı.

Muattıl: Yaratıcıyı inkâr eden.

Muhâlât: Muhaller, mümkün olmayan şeyler.

Şems-i Ezeli: Batmayan kaybolmayan daimi güneş (Ulu Allah)

Zihayat: Canlı.

vücûdunu kabul ederek zerrât-ı zücâciye adedince tabîî güneşleri kabul etmek lâzım geldiği gibi; aynen bu misal gibi mevcudât ve zîhayat doğrudan doğruya Şems-i Ezelî'nin cilve-i esmâsına verilmezse her bir mevcutta, hususan her bir zîhayatta hadsiz bir kudret ve irade ve nihâyetsiz bir ilim ve hikmet taşıyacak bir tabiatı, bir kuvveti, âdetâ bir ilâhı içinde kabul etmek lâzım gelir. Bu tarz-ı fikir ise, kâinattaki muhâlâtın en bâtılı, en hurafesidir. Hâlık-ı kâinatın sanatını mevhum, ehemmiyetsiz, şuursuz bir tabiata veren insan, elbette, yüz defa hayvandan daha hayvan, daha şuursuz olduğunu gösterir.

İkinci Muhal

Eğer gayet intizamlı, mizanlı, sanatlı, hikmetli şu mevcudât; nihâyetsiz Kadîr, Hakîm bir Zât'a verilmezse, belki tabiata isnad edilse, lâzım gelir ki tabiat, her bir parça toprakta Avrupa'nın umum matbaaları ve fabrikaları adedince makineleri, matbaaları bulundursun; ta o parça toprak, menşe ve tezgâh olduğu hadsiz çiçekler ve meyvelerin yetişmelerine ve teşkillerine medar olabilsin. Çünkü çiçekler için saksılık vazifesini gören bir kâse toprak içine tohumları nöbetle atılan umum çiçeklerin birbirinden çok ayrı olan şekil ve heyetlerini teşkil ve tasvir edebilir bir kabiliyeti, bilfiil görülüyor. Eğer Kadîr-i Zülcelâl'e verilmezse

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.

Cilve-i esmâ: Cenab-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecellisi.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan.

Hâlık-ı kâinat: Kâinatın yaratıcısı.

Kadîr: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Menşe': Kaynak.

Zerrât-ı zücâciye: Cam zerreri.

o vakit, o kâsedeki toprakta her bir çiçek için mânevî, ayrı, tabîî bir makinesi bulunmazsa, bu hâl vücûda gelemez.

Çünkü tohumlar ise nutfeler ve yumurtalar gibi maddeleri birdir. Yani müvellidülmâ, müvellidülhumûza, karbon, azotun intizamsız, şekilsiz, hamur gibi halitasından ibaret olmakla beraber; hava, su, hararet, ziyâ dahi, her biri basit ve şuursuz ve her şeye karşı sel gibi bir tarzda gittiğinden, o hadsiz çiçeklerin teşkilleri ayrı ayrı ve gayet muntazam ve sanatlı olarak o topraktan çıkması, bilbedâhe ve bizzarûre iktiza ediyor ki o kâsede bulunan toprakta, mânen Avrupa kadar, mânevî ve küçük mikyasta matbaaları ve fabrikaları bulunsun. Ta ki, bu kadar hayattar kumaşları ve binler ayrı ayrı nakışlı mensucatları dokuyabilsin.

İşte tabîiyyûnların fikr-i küfrîleri, ne derece daire-i akıldan hariç saptığını kıyas et. Ve tabiatı mûcid zanneden insan suretindeki ahmak sarhoşlar “mütefennin ve akıllıyız” diye dâvâ ettikleri hâlde akıl ve fenden ne kadar uzak düşüklerini ve mümtenî ve hiçbir cihetle mümkün olmayan bir hurafeyi kendilerine meslek ittihaz ettiklerini gör, gül ve tükür!

Eğer desen: Mevcudât tabiata isnad edilse böyle acîb muhaller olur, imtinâ derecesinde müşkülât olur.

Bilbedâhe: Açıkça.

Bizzarure: Zarurî olarak, mecburen, kesin olarak.

Fikr-i küfrî: İnkârâ dair fikir, düşünce.

Halita: Karışım.

İmtinâ: İmkânsız, mümkün olmayış.

Muhal: İmkânsız.

Mümteni: İmkânsız.

Müşkilât: Zorluklar, problemler.

Mütefennin: Aydın, ilim ve fen sahibi.

Müvellidülhumuza: Oksijen.

Müvellidülmâ: Hidrojen.

Nutfe: Sperm, döl.

Tabiiyyûn: Yaratıcı'yı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.

Acaba Zât-ı Ehad-i Samed'e verildiği vakit, o müşkülât nasıl kalkıyor? Ve o suûbetli imtinâ, o sühûletli vücûba nasıl inkılâp eder?

İlcevap: Birinci muhâlde nasıl ki güneşin cilve-i in'ikâsı, kemâl-i sühûletle külfetsiz en küçük zerrecik câmiden tut, ta en büyük bir denizin yüzüne kadar feyzini ve tesirini misâlî güneşçiklerle gayet kolaylıkla gösterdikleri hâlde; eğer güneşten nisbeti kesilse, o vakit her bir zerrecikte tabîi ve bizzât bir güneşin hâricî vücûdu imtinâ derecesinde bir suûbetle olabilmesi, kabul edilmek lâzım gelir. Öyle de; her bir mevcud, doğrudan doğruya Zât-ı Ehad-i Samed'e verilse vücûb derecesinde bir sühûlet, bir kolaylık ile ve bir intisap ve cilve ile her bir mevcuda lâzım her bir şey ona yetiştirilebilir.

Eğer o intisap kesilse ve o memuriyet başıbozukluğa dönse ve her bir mevcud kendi başına ve tabiata bırakılsa, o vakit imtinâ derecesinde yüz bin müşkülât ve suûbetle sinek gibi bir zîhayatın, kâinatın küçük bir fihristesi olan gayet harika makine-i vücûdunu îcad eden, içindeki kör tabiatın, kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet sahibi olduğunu farzetmek lâzım gelir. Bu ise bir muhal değil, belki binler muhâldir.

Cilve-i in'ikâs: Yansıma şekli.

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Hâricî vücud: Müstakil varlık, nesnel (objektif) varlık.

İmtinâ: İmkânsız, mümkün olmayış.

İntisap: Bağlanmak, ait olmak.

Kemâl-i sühûlet: Mükemmel bir kolaylık.

Suûbet: Zorluk.

Vücub: Gerekliklik, kesinlik.

Zât-ı Ehad ve Samed: Hiç bir şeye ihtiyacı olmadığı halde her şeyin kendisine muhtaç olduğu tek ve yektâ Hz. Allah.

Zihayat: Canlı.

Elhâsıl: Nasıl ki Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un şerik ve nazîri mümtenî ve muhâldir. Öyle de rubûbiyetinde ve îcad-ı eşyada başkalarının müdahalesi, şerik-i zâtî gibi mümtenî ve muhâldir.

Amma ikinci muhâldeki müşkülât ise: Müteaddit risalelerde isbat edildiği gibi, eğer bütün eşya Vâhid-i Ehad'e verilse bütün eşya, bir tek şey gibi sühûletli ve kolay olur. Eğer esbaba ve tabiata verilse bir tek şey, umum eşya kadar müşkülâtlı olduğu, müteaddit ve kat'î burhanlarla isbat edilmiş. Bir burhanın hülâsası şudur ki:

Nasıl ki bir adam, bir padişaha askerlik veya memuriyet cihetiyle intisap etse, o memur ve o asker o intisap kuvvetiyle yüz bin defa kuvvet-i şahsiyesinden fazla işlere mezar olabilir. Ve padişahı nâmına bazen bir şahı esir eder. Çünkü gördüğü işlerin ve yaptığı eserlerin cihâzâtını ve kuvvetini kendi taşımıyor ve taşımaya mecbur olmuyor. O intisap münâsebetiyle, padişahın hazineleri ve arkasındaki nokta-yı istinad olan ordu o kuvveti, o cihâzâtı taşıyor. Demek gördüğü işler, şahane olarak bir padişahın işi gibi; ve gösterdiği eserler, bir ordu eseri misillü harika olabilir.

Nasıl ki karınca, o memuriyet cihetiyle Firavun'un sarayını harap ediyor. Sinek o intisap ile Nemrud'u gebertiyor.¹

¹ Bkz.: İbni Kesîr, *el-Bidâye* 1/149.

İcad-ı eşya: Eşyayı yaratma, var etme.

Kuvvet-i şahsiye: Şahsi güç, kuvvet.

Müteaddit: Birçok.

Nazîr: Benzer, denk.

Nokta-yı istinâd: Dayanak noktası.

Rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi yaratıp, yönetmesi.

Şerik: Ortak.

Şerik-izâtî: Cenâb-ı Hakk'ın Zatına güyâ benzer bir ortak olması.

Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.

Zat-ı Vâcibü'l-Vücud: Varlığı kendinden ve kesin olan, tek ve yektâ Zat.

Ve o intisap ile buğday tanesi gibi bir çam çekirdeği, ko-
ca çam ağacının bütün cihâzâtını yetiştiriyor.^{1(Hâşiye)} Eğer o
intisap kesilse o memuriyetten terhis edilse, yapacağı işle-
rin cihâzâtını ve kuvvetini, belinde ve bileğinde taşımaya
mecburdur. O vakit, o küçücük bileğindeki kuvvet mikta-
rınca ve belindeki cephâne adedince iş görebilir. Evvelki
vaziyette gayet kolaylıkla gördüğü işleri bu vaziyette ondan
istenilse elbette, bileğinde bir ordu kuvvetini ve belinde bir
padişahın cihâzât-ı harbiye fabrikasını yüklemek lâzım gelir
ki; güldürmek için acıb hurafeleri ve masalları hikâye eden
maskaralar dahi bu hayalden utanıyorlar!

Elhâsıl: Vâcibü'l-vücûd'a her mevcudu vermek, vücûb
derecesinde bir sühûleti var. Ve tabiata îcad cihetinde ver-
mek, imtinâ derecesinde müşkül ve hâric-i daire-i aklıye-
dir.

Üçüncü Muhal

Bu muhâli izah edecek bazı risalelerde beyan edilen iki
misal:

1 (Hâşiye) Evet, eğer intisap olsa; o çekirdek, kader-i ilâhîden bir emir alır, o
harika işlere mazhar olur. Eğer o intisap kesilse; o çekirdeğin hilkatı, koca
çam ağacının hilkatinden daha ziyâde cihâzât ve iktidar ve sanatı ikti-
za eder. Çünkü dağdaki kudret eseri olan mücessem çam ağacının bütün
âzâları ve cihâzâtıyla o çekirdekteki kader eseri olan mânevî ağaçta mevcut
bulunması lâzım gelir. Çünkü o koca ağacın fabrikası, o çekirdektir. İçindeki
kaderî ağaç kudretle hariçte tezâhür eder, cismânî çam ağacı olur.

Cihazat-ı harbiye: Savaş
aletleri.

Haric-i daire-i aklıye: Akıl
dışı, akla aykırı.

Hilkat: Yaradılış.

İntisap: Bağlanmak, ait ol-
mak.

Mücessem: Cisme bürün-
müş, cisim hâlini almış.

Sühûlet: Kolaylık.

Tezahür etmek: Ortaya
çıkma, belirmek.

Birinci Misal

Bütün âsâr-ı medeniyetle tekmlil ve tezyin edilmiş, hâlî bir sahrâda kurulmuş, yapılmış bir saraya gayet vahşi bir adam girmiş, içine bakmış. Binlerle muntazam sanatlı eşyayı görmüş. Vahşetinden, ahmaklığından “Hariçten kimse müdahale etmeyip, o saray içinde o eşyadan birisi, o sarayı müştemilâtıyla beraber yapmıştır” diye taharriye başlıyor. Hangi şeye bakıyor; o vahşetli aklı dahi kabil görmüyor ki o şey bunları yapsın.

Sonra o sarayın teşkilât programını ve mevcudât fihristesini ve idare kanunları içinde yazılı olan bir defteri görür. Çendan elsiz ve gözsüz ve çekişsiz olan o defter dahi, sâir içindeki şeyler gibi hiçbir kabiliyeti yoktur ki o sarayı teşkil ve tezyin etsin. Fakat muztar kalarak, bilmecburiye, eşya-yı âhere nisbeten, kavânîn-i ilmiyenin bir unvanı olmak cihetiyle, o sarayın mecmûuna bu defteri münâsebettar gördüğünden, “İşte bu defterdir ki o sarayı teşkil, tanzim ve tezyin edip bu eşyayı yapmış, takmış, yerleştirmiş” diyerek vahşetini ahmakların, sarhoşların hezeyanına çevirmiş.

İşte aynen bu misal gibi hadsiz derecede misaldeki saraydan daha muntazam, daha mükemmel ve bütün etrafı mucizâne hikmetle dolu şu saray-ı âlemin içine,

Âsâr-ı medeniyet: Medeniyet eserleri

Bilmecburiye: Mecburen.

Çendan: Gerçi.

Eşya-yı âher: Diğer şeyler.

Hâlî: Boş

Kavânîn-i ilmiye: İlmî kanunlar.

Muztar: Çaresiz, mecbur.

Müştemilât: Binanın içinde bulunan ona bağlı şeyler.

Taharri: Arama, araştırma.

Tanzim: Düzenleme.

Tekmil: Bitirme, tamamlama.

Teşkil: Şekil verme, meydana getirme.

Tezyin: Bezeme, süsleme.

inkâr-ı ulûhiyete giden “tabîiyyûn” fikrini taşıyan vahşi bir insan girer. Daire-i mümkinât haricinde olan Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un eser-i sanatı olduğunu düşünmeyerek ve ondan i'râz ederek, daire-i mümkinât içinde kader-i ilâhînin yazar bozar bir levhası hükmünde ve kudret-i ilâhiyenin kavânîn-i icraatına tebeddül ve tagayyür eden bir defteri olabilen ve pek yanlış ve hata olarak “tabiat” nâmı verilen bir mecmûa-yı kavânîn-i âdât-ı ilâhiye ve bir fihriste-i sanat-ı rabbâniyeyi görür ve *der ki*:

“Madem bu eşya bir sebep ister, hiçbir şeyin bu defter gibi münâsebeti görünmüyor. Çendan hiçbir cihetle akıl kabul etmez ki; gözsüz, şuursuz, kudretsiz bu defter, rubûbiyet-i mutlakanın işi olan ve hadsiz bir kudreti iktiza eden îcadı yapamaz. Fakat madem Sâni-i Kadîm'i kabul etmiyorum; öyle ise en münasibi, ‘Bu defter bunu yapmış ve yapar, diyeceğim’ der.”

Biz de deriz: “Ey ahmakü'l-humakâdan tahammuk etmiş sarhoş ahmak! Başını tabiat bataklığından çıkar, arkana bak; zerrâtta, seyyârâta kadar bütün mevcudât, ayrı

Ahmaku'l-humakâ: Ahmakların en ahmağı.

Daire-i mümkinat: Mâsiva (varlıkları kendinden olmayan bütün yaratılanları içine alan daire)

Fihriste-i san'at-ı Rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın sanat harikası eserlerinin fihristi.

İktiza etmek: Gerektirmek.

İnkâr-ı ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın kâinattaki mutlak hakimiyetini inkâr etme.

İ'râz etmek: Yüz çevirmek.

Kavânîn-i icraat: İcraatta uygulanan kanunlar.

Mecmua-yıkavânîn-iâdât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın icraatında uyguladığı kanunlar mecmuası.

Rububiyet-i mutlaka: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin, sınırsız, sonsuz terbiye ve idaresi.

Sâni-i Kadîm: Ezeli Yaratıcı.

Seyyârât: Gezegenler.

Tabiiyyûn: Yaratıcı'yı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.

Tagayyür: Başkalaşma.

Tahammuk etmek: Ahmaklaşmak.

Tebeddül: Değişme.

Zât-ı Vâcibü'l-Vücud: Varlığı kendinden ve kesin olan, tek ve yektâ Zat.

Zerrât: Zerreler, en küçük parçalar, atomlar.

ayrı lisanlarla şehâdet ettikleri ve parmaklarıyla işaret ettikleri bir Sâni-i Zülcelâl'i gör. Ve o sarayı yapan ve o defterde sarayın programını yazan Nakkâş-ı Ezeli'nin cilvesini gör, fermanına bak, Kur'ân'ını dinle, o hezeyanlardan kurtul!..”

İkinci Misal

Gayet vahşi bir adam muhteşem bir kışla dâiresine girer. Gayet muntazam bir ordunun umumî, beraber tâlimlerini, muntazam hareketlerini görür.

Bir neferin hareketiyle bir tabur, bir alay, bir fırka kalkar, oturur, gider; bir ateş emriyle ateş ettiklerini müşâhede eder. Onun kaba, vahşi aklı, bir kumandanın, devletin nizamâtıyla ve kanun-u padişahî ile o kumandanın emrine kumandasını anlamayıp, inkâr ettiğinden, o askerlerin iplerle birbiriyle bağlı olduklarını tahayyül eder. O hayalî ip, ne kadar harikalı bir ip olduğunu düşünüp hayrette kalır.

Sonra gider, Ayasofya gibi gayet muazzam bir câmiye, Cuma gününde dâhil olur. O cemaat-i müslimînin, bir adamın sesiyle kalkar, eğilir, secde ederek oturduklarını müşâhede eder. Mânevî ve semâvî kanunların mecmû-undan ibaret olan şeriatı ve şariat sahibinin emirlerinden gelen mânevî düsturlarını anlamadığından, o cemaatin maddî iplerle bağlandığını ve o acîb ipler onları esir edip

Hezeyan: Saçmalık.

Kanun-i padişahî: Padişah kanunu.

Mecmu: Toplam, bütün.

Müşâhede etmek: Görmek, şahit olmak.

Nakkâş-ı Ezeli: Kâinattaki harika desenlerin ezeli ustası.

Nizâmât: Düzenlemeler.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.

Tahayyül etmek: Hayal etmek, hayalde canlandırmak.

oylattığını tahayyül ederek en vahşi, insan suretindeki canavar hayvanları dahi güldürecek derecede maskaralı bir fikirle çıkar, gider.

İşte aynı bu misal gibi, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in hadsiz cünûdunun muhteşem bir kışlası olan şu âleme ve o Mâbud-u Ezelî'nin muntazam bir mescidi olan şu kâinata mahz-ı vahşet olan, inkârlı fikr-i tabiatı taşıyan bir münkir giriyor. O Sultan-ı Ezelî'nin hikmetinden gelen nizamât-ı kâinatın mânevî kanunlarını, birer maddî madde tasavvur ederek ve saltanat-ı rubûbiyetin kavânîn-i itibâriyesi ve o Mâbud-u Ezelî'nin şariat-ı fitriye-i kübrâsının mânevî ve yalnız vücûd-u ilmîsi bulunan ahkâmlarını ve düsturlarını birer mevcud-u hâricî ve maddî birer madde tahayyül ederek, kudret-i ilâhiyenin yerine, o ilim ve kelâmdan gelen ve yalnız vücûd-u ilmîsi bulunan o kanunları ikame etmek ve ellerine icad vermek, sonra da onlara "tabiat" nâminin takmak ve yalnız bir cilde-i kudret-i rabbâniye olan kuvveti, bir zîkudret ve müstakil bir kadîr telâkki etmek misaldeki vahşiden bin defa aşağı bir vahşettir!

Ahkâm: Hükümler.

Cilve-i kudret-i Rabbâniye: Cenab-ı Hakk'ın kudretinin engin rahmet ve şefkatiyle tecellisi.

Cünûd: Askerler, ordu.

Fikr-i tabiat: Yaratmayı tabiata vererek Allah'ı inkâr eden görüş.

İkame etmek: Oturtmak, yerleştirmek.

Kadîr: Güçlü, kuvvetli.

Kavânîn-i itibariye: Farazî ve göreceli kanunlar (varlığı başka şeylere nispet edildiğinde bilinen kanunlar)

Mâbud-i Ezelî: Kendisine ibadet edilen, başlangıcı, öncesi ve sonu olmayan İlâh.

Mahz-ı vahşet olmak: Sırf vahşilikten ibaret olmak.

Mevcud-i haricî: Yokluktan çıkmış, şehâdet âlemine girmiş varlık.

Münkir: İnkâr eden, inancı olmayan.

Nizamât-ı kâinat: Kâinata görülen düzenlemeler, sistemler.

Saltanat-ı Rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan terbiye ve

idâresi.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Başlangıcı , öncesi ve sonu olmayan Sultan.

Şariat-ı fitriye-i kübrâ: Cenab-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabii, kapsamlı kanunlar.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Vücud-i ilmî: İlmî vücud, fiziki varlığı olmayan vücud.

Zi-kudret: Güç, kuvvet sahibi.

Elhâsıl: Tabîiyyûnların mevhum ve hakikatsiz tabiat dedikleri şey, olsa olsa ve hakikat-i hâriciye sahibi ise ancak

- ✓ Bir sanat olabilir, sâni' olamaz.
- ✓ Bir nakıştır, nakkâş olamaz.
- ✓ Ahkâmıdır, hâkim olamaz.
- ✓ Bir şeriat-ı fitriyedir, şâri' olamaz.
- ✓ Mahlûk bir perde-i izzettir, hâlık olamaz.
- ✓ Münfail bir fıtrattır, fâtır bir fâil olamaz.
- ✓ Kanundur, kudret değildir; kâdir olamaz.
- ✓ Mistardır, masdar olamaz.

Elhâsıl: Madem mevcudât var. Madem On Altıncı Nota'nın başında denildiği gibi mevcudun vücûduna, taksim-i aklî ile dört yoldan başka yol tahayyül edilmez. O dört cihetten üçünün –her birinin üç zâhir muhaller ile– butlanı, kat'î bir surette isbat edildi. Elbette, bizzarûre ve bilbedâhe dördüncü yol olan vahdet yolu, kat'î bir surette

Bilbedâhe: Açıkça, besbeli.

Bizzarure: Zarurî, kesin olarak.

Butlan: Doğru olmama; boş, yanlış olma.

Fâtır: Yaratıcı.

Fıtrat: Yaratılmış, tabiat.

Hakikat-i hariciye: Nesnel, objektif, gerçek varlık.

Hâlık: Yaratıcı.

Kadir: Her şeye gücü yeten.

Masdar: Kaynak.

Mistar: Âlet, araç.. üzerinde kâinat kitabına ait satırların yazıldığı alan.

Muhal: İmkânsız.

Münfail: Dış tesirle meydana gelen, edilgen.

Nakkaş: Nakşeden, işleyen.

Perde-i izzet: Cenab-ı Hakk'ın icraatında bütün sebepleri kullanarak saltanatının ihtişamını sergilediği yer.

Sâni': San'atlı, estetik ölçülerle yapan Yüce Yaradan.

Şâri': Kanun, hüküm koyucu.

Şeriat-ı fitriye: Cenab-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabii kanunlar.

Tabiiyyûn: Yaratıcı'yı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.

Taksim-i aklî: Aklen, zihnen yapılan taksim, şıklara ayırma.

isbat olunuyor. O dördüncü yol ise; baştaki **أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ**¹ âyeti, şeksiz ve şüphesiz bedâhet derecesinde Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'un ulûhiyetini ve her şey doğrudan doğruya dest-i kudretinden çıktığını ve semâvât ve arz, kabza-yı tasarrufunda bulunduğunu gösteriyor.

Ey esbap-perest ve tabiata tapan bîcâre adam! Madem her şeyin tabiatı, her şey gibi mahlûktur; çünkü sanatlıdır ve yeni oluyor. Hem her müsebbeb gibi zâhirî sebebi dahi masnûdur. Ve madem her şeyin vücûdu, pek çok cihâzât ve âletlere muhtaçtır. O hâlde, o tabiatı îcad eden ve o sebebi halk eden bir Kadîr-i Mutlak var. Ve o Kadîr-i Mutlak'ın ne ihtiyacı var ki âciz vesaiti, rubûbiyetine ve îcadına teşrik etsin? Hâşâ! Belki doğrudan doğruya müsebbebi, sebep ile beraber halk ederek, cilve-i esmâsını ve hikmetini göstermek için, bir tertib ve tanzim ile zâhirî bir sebebiyet, bir mukarenet vermekle eşyadaki zâhirî kusurlara, merhametsizliklere ve noksaniyetlere merci olmak için esbap ve tabiatı dest-i kudretine perde etmiş, izzetini o suretle muhafaza etmiş.

¹ “Hiç gökleri ve yeri yaratan Yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi?” (İbrahim sûresi, 14/10).

Bedâhet: Açıklık, netlik.

Cilve-i esmâ: Cenab-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecellisi.

Dest-i kudret: Kudret eli.

Esbabperest: Maddî sebepleri yaratıcı kabul eden kimse.

Halk etmek: Yaratmak.

Kabza-yı tasarruf: Tasarrufu altında, eli altında.

Kadîr-i Mutlak: Her şeyi gücü yeten mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.

Mahlûk:Yaratılmış.

Masnû: Yapılmış, yaratılmış.

Mukarenet: Birleşik, bitişik olma.

Müsebbep: Sebebe bağlı olarak meydana gelen netice.

Noksaniyet: Eksiklik.

Rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi yaratıp, yönetmesi.

Şek: Şüphe.

Teşrik etmek: Ortak etmek.

Vesâit: Vasıtalar.

Zât-ı Vâcibü'l-Vücud: Varlığı kendinden ve kesin olan, tek ve yektâ Zât.

Acaba bir saatçi, saatin çarklarını yapsın; sonra saati çarklarla tertib edip tanzim etsin, daha mı kolaydır? Yoksa harika bir makineyi o çarklar içinde yapsın; sonra saatin yapılmasını o makinenin câmid ellerine versin, ta saati yapsın, daha mı kolaydır? Acaba imkân haricinde değil midir? Haydi o insafsız aklınla sen söyle, sen hâkim ol!

Veyahut bir kâtip mürekkebi, kalem, kâğıdı getirdi. Onunla kendi bizzât o kitabı yazsa, daha mı kolaydır? Yoksa o kâğıt, mürekkebi, kalem içinde o kitaptan daha sanatlı, daha zahmetli, yalnız o tek kitaba mahsus olarak bir yazı makinesi îcad etsin; sonra o şuursuz makineye “Haydi sen yaz” desin de kendi karışmasın, daha mı kolaydır? Acaba yüz defa yazıdan daha müşkül değil midir?

Eğer desen: Evet bir kitabı yazan makinenin îcadı, o kitaptan yüz defa daha müşküldür. Fakat o makine, aynı kitabın bir çok nüshalarını yazmasına vasıta olmak cihetiyle belki bir kolaylık var?

Elcevap: Nakkâş-ı Ezelî, hadsiz kudretiyle nihâyetsiz cilve-i esmâsını her vakit tazelandirmekle, ayrı ayrı şekilde göstermek için, eşyadaki teşahhusları ve hususî sîmaları öyle bir surette halk etmiştir ki hiçbir mektub-u samedânî ve hiçbir kitab-ı rabbânî, diğer kitapların aynı aynına olamıyor. Alâküllihâl, ayrı manaları ifade etmek için, ayrı bir sîması bulunacak.

Alâküllihâl: Her durumda, mutlaka.

Câmid: Cansız.

Kitab-ı Rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın “Rabb” isminin eseri, tecellisi.

Mektub-i Samedânî: Cenâb-ı Hakk'ın “Samed” isminin eseri, tecellisi.

Müşkil: Zor, problem.

Nakkâş-ı Ezelî: Kâinattaki harika desenlerin ezeli ustası.

Teşahhus: Her şahsa ayrı bir kimlik verilmesi.

Eğer gözün varsa insanın sîmasına bak, gör ki; zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar, belki ebede kadar, bu küçük sîmada, âzâ-yı esasîde ittifak ile beraber her bir sîma, umum sîmalara nisbeten her birisine karşı birer alâmet-i fârikası var olduğu katiyen sâbittir. Bunun için her bir sîma, ayrı bir kitaptır. Yalnız sanatın tanzimi için ayrı bir yazı takımı ve ayrı bir tertib ve telif ister. Ve maddelerini hem getirmek, hem yerleştirmek ve hem de vücûda lâzım olan her şeyi dercetmek için bütün bütün başka bir tezgâh ister. Haydi, farz-ı muhal olarak tabiata bir matbaa nazarıyla baktık. Fakat bir matbaaya âit olan tanzim ve basmak, yani muayyen intizamını kalıba sokmaktan başka, o tanzimin îcadından, îcadları yüz derece daha müşkül bir zîhayatın cismindeki maddeleri, aktâr-ı âlemden mizan-ı mahsusla ve has bir intizamla îcad etmek ve getirmek ve matbaa eline vermek için, yine o matbaayı îcad eden Kadîr-i Mutlak'ın kudret ve iradesine muhtaçtır. Demek bu matbaalık ihtimâli ve farzı, bütün bütün manasız bir hurafedir.

İşte bu saat ve kitap misalleri gibi Sâni-i Zülcelâl, Kadîr-i külli şey, esbâbı halk etmiş; müsebbebâtı da halk ediyor. Hikmetiyle, müsebbebâtı esbaba bağlıyor. Kâinatın harekâtının tanzimine dâir kavânîn-i âdetullahtan ibaret

Aktâr-ı âlem: Âlemin her tarafı, dört bir yanı.

Alâmet-i fârika: Ayıncı özelliklik.

Âzâ-yı esasî: Esas, temel organlar.

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Esbab: Sebepler.

Farz-ı muhal: Olmayacak bir şeyi olmuş gibi düşünme.

Halk etmek: Yaratmak.

Kadîr-i Külli Şey: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.

Kavânîn-i âdetullah: Cenâb-ı Hakk'ın icraatında uyguladığı kanunlar.

Mizan-ı mahsus: Özel, hassas ölçü.

Müsebbebât: Sebeplere bağlı olarak yaratılan neticeler.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.

olan şeriat-ı fitriye-i kübrâ-yı ilâhiyenin bir cilvesini ve eşyadaki o cilvesine, yalnız bir ayna ve bir mâkes olan tabiat-ı eşyayı, iradesiyle tâyin etmiştir. Ve o tabiatın vücûd-u hâricîye mazhar olan vechini, kudretiyle îcad etmiş ve eşyayı o tabiat üzerinde halk etmiş, birbirine mezc etmiş. Acaba gayet derecede mâkul ve hadsiz burhanların neticesi olan bu hakikatin kabulü mü daha kolaydır? Acaba vücûb derecesinde lâzım değil midir? Yoksa câmid, şuursuz, mahlûk, masnû, basit olan o sebep ve tabiat dediğiniz maddelere, her bir şeyin vücûduna lâzım hadsiz cihâzât ve âlâtı verip hakimâne, basîrâne olan işleri kendi kendilerine yaptırmak mı daha kolaydır? Acaba imtinâ derecesinde, imkân hariçinde değil midir? Senin, o insafsız aklının insafına havale ediyoruz.

Münkir ve tabiat-perest diyor ki:

Madem beni insafa davet ediyorsun. Ben de diyorum ki; şimdiye kadar yanlış gittiğimiz yol hem yüz derece muhal, hem gayet zararlı ve nihâyet derecede çirkin bir meslek olduğunu itiraf ediyorum. Sâbık tahkikatınızdan zerre miktar şuuru bulunan anlayacak ki; esbaba, tabiata îcad vermek mümtenîdir, muhâldir. Ve her şeyi doğrudan

Âlât: Âletler.

Basîrâne: Görerek.

Bürhan: Delil.

Esbab: Sebepler.

Hakîmâne: Hikmetlice.

İcad vermek: Yapma, meydana getirme gücü vermek.

İmtinâ: İmkânsız, mümkün olmayış.

Mâkes: Akseden yer, ayna.

Masnu: Yapılmış, yaratılmış.

Mezc etmek: Katmak, karıştırmak.

Muhâl: İmkânsız.

Münkir: İnkâr eden, inandırmayan.

Mümtenî: İmkânsız.

Sâbık: Geçen.

Şeriat-ı fitriye-i kübrâ-yı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabii, kapsamlı ilâhî kanunlar.

Tabiat-ı eşya: Eşyanın alacağı tabii hali, karakteristik özelliği.

Tabiatperest: Eşyayı, tabiatın yarattığını kabul eden.

Vücub: Kesin, zarurî olma.

Vücud-i haricî: Yokluktan çıkmış şehâdet âleminde girmiş varlık.

doğruya Vâcibü'l-vücûd'a vermek vâciptir, zarurîdir. **الْحَمْدُ**
لِلَّهِ عَلَى الْإِيمَانِ¹ deyip iman ediyorum.

Yalnız bir şüphem var: Cenâb-ı Hakk'ın Hâlık olduğunu kabul ediyorum; fakat bazı cüz'î esbâbın ehemmiyetsiz şeylerde îcada müdahaleleri ve bir parça medh ü senâ kazanmaları, saltanat-ı rubûbiyetine ne zarar verir? Saltanatına noksaniyet gelir mi?

Elcevap: Bazı risalelerde gayet kat'î isbat ettiğimiz gibi; *hâkimiyetin şe'ni, müdahaleyi reddetmektir.* Hatta en ednâ bir hâkim, bir memur; daire-i hâkimiyetinde oğlunun müdahalesini kabul etmiyor. Hatta hâkimiyetine müdahale tevehhümüyle, bazı dindar padişahlar halife oldukları hâlde masum evlâdlarını katletmeleri, bu “redd-i müdahale kanunu”nun hâkimiyette ne kadar esaslı hükmettiğini gösteriyor. Bir nâhiyede iki müdürden tut, ta bir memlekette iki padişaha kadar, hâkimiyetteki istiklâliyetin iktiza ettiği “men-i iştirak kanunu” tarih-i beşerde çok acîb herc ü merc ile kuvvetini göstermiş.

¹ İmân nimetini lutfeden Allah'a sonsuz şükürler olsun.

Acip: Acayip.

Cüz'î: Pek az, küçük.

Daire-i hâkimiyet: İdarî yetki alanı.

Ednâ: En değersiz, en basit.

Hâlık: Yaratıcı.

Herc ü merc: Allak bullak, karmakarışık.

İktiza etmek: Gerektermek.

İstiklâliyet: Bağımsız, müstakil olma.

Medh ü senâ: Övme.

Men-i iştirak: Ortak almak.

Redd-i müdahale: Müdahale kabul etmeme, işe kimseyi karıştırmama.

Saltanat-ı Rububiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan terbiye ve hâkimiyeti.

Şe'n: Karakter, işleyiş, gerek.

Tevehhüm: Zannetme, vehmetme.

Vâcibü'l-Vücud: Varlığı kendinden ve kesin olan, tek ve yektâ Zat.

Acaba âciz ve muâvenete muhtaç insanlardaki âmiriyet ve hâkimiyetin bir gölgesi, bu derece müdahaleyi reddetmeyi ve başkasının müdahalesini menetmeyi ve hâkimiyetinde iştirak kabul etmemeyi ve makamında istiklâliyetini nihâyet taassubla muhafazaya çalışmayı gör; sonra hâkimiyet-i mutlaka rubûbiyet derecesinde.. ve âmiriyet-i mutlaka ulûhiyet derecesinde.. ve istiklâliyet-i mutlaka ehadiyet derecesinde.. ve istiğnâ-yı mutlak kadîriyet-i mutlaka derecesinde bir Zât-ı Zülcelâl'de, bu redd-i müdahale ve men-i iştirak ve tard-ı şerik, ne derece o hâkimiyetin zarurî bir lâzımı ve vâcib bir muktezası olduğunu kıyas edebilirsen et.

Amma ikinci şık şüphesi ki: Bazı esbap, bazı cüz'iyatın bazı ubûdiyetlerine merci olsa o Mâbud-u Mutlak olan Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'a müteveccih zerrâtın seyyârâta kadar mahlûkatın ubûdiyetlerinden ne noksan gelir?

Elcevap: Şu kâinatın Hâlık-ı Hakîm'i kâinatı bir ağaç hükmünde halk edip, en mükemmel meyvesini zîşuur ve

Âmiriyet: Âmir olmak.

Âmiriyet-imutlaka: Allah'ın kâinattaki sınırsız ve sonsuz idaresi.

Cüz'iyât: Küçük şeyler.

Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin her varlıkta özel şekilde tecelli etmesi.

Hâkimiyet-i mutlaka: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan sınırsız hükümranlığı.

Hâlık-ı Hakîm: Her şeyi yerli yerince yaratan Hz. Allah.

Halk etmek: Yaratmak.

İstiğnâ-yı mutlak: Kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmama.

Kadîriyet-i mutlaka: Her şeye ve herkese karşı gücü yeter olma.

Mâbûd-i Mutlak: İbadete layık tek ve yektâ Zat.

Muavenet: Yardımlaşma.

Mukteza: Gerek, icap.

Müteveccih: Yönelmiş.

Rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi yaratıp, yönetmesi.

Seyyârât: Gezegenler.

Tard-ı şerik: Ortağı reddetme, kovma.

Übudiyet: Kullukta bulunma, ibadet etme.

Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ibadet ve itaate layık tek ilâh olması.

Zât-ı Vâcibü'l-Vücud: Varlığı kendinden ve kesini olan, tek ve yektâ Zat.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hakimiyetin sahibi Yüce Zat.

Zerrat: Zerreler.

Zîşuur: Şuurlu.

zâşuurun içinde en câmî meyvesini insan yapmıştır. Ve insanın en ehemmiyetli, belki insanın netice-i hilkatı ve gaye-i fıtratı ve semere-i hayatı olan şükür ve ibadeti, o Hâkim-i Mutlak ve Âmir-i Müstakil, kendini sevdirmek ve tanıttırmak için kâinatı halk eden o Vâhid-i Ehad, bütün kâinatın meyvesi olan insanı ve insanın en yüksek meyvesi olan şükür ve ibadetini başka ellere verir mi? Bütün bütün hikmetine zıt olarak, netice-i hilkatı ve semere-i kâinatı abes eder mi? Hâşâ ve kellâ!..

Hem hikmetini ve rubûbiyetini inkâr ettirecek bir tarzda mahlûkatın ibadetlerini başkalara vermeye rıza gösterir mi, hiç müsaade eder mi? Ve hem hadsiz bir derecede kendini sevdirmeyi ve tanıttırmayı ef'âliyle gösterdiği hâlde, en mükemmel mahlûkatının şükür ve minnettarlıklarını, tahabbüb ve ubûdiyetlerini başka esbaba vermekle kendini unutturup, kâinattaki makâsıd-ı âliyesini inkâr ettirir mi? Ey tabiat-perestlikten vazgeçen arkadaş! Haydi sen söyle!

O diyor:

“Elhamdülillâh, bu iki şüphem hallolmakla beraber, vahdâniyet-i ilâhiyeye dâir ve Mâbud-u bilhak O olduğuna

Âmir-i Müstakil: Müstakil, bağımsız idareci.

Câmi: Kapsamlı, şümulü.

Ef'âl: Fiiller.

Gaye-i fıtrat: Yaratılış gayesi.

Hâkim-i mutlak: Her şeye hükmeden, güçlü hâkim, hükmün yegâne sahibi.

Hikmet: Her şeyi yerli yerince yapma.

Mâbud-i Bilhak: İbadete layık tek İlâh.

Makâsıd-ı âliye: Yüce maksatlar.

Netice-i hilkat: Yaratılış neticesi.

Rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi yaratıp, yönetmesi.

Semere-i hayat: Hayat meyvesi.

Semere-i kâinat: Kâinat meyvesi.

Tabiatperestlik: Tabiatın yaratıcılığına inanan düşünce.

Tahabbüb: Sevgi gösterme, kendini sevdirmek.

Ubudiyet: Kulluk.

Vahdâniyet-i ilâhiye:

Allah'ın birliği.

Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.

ve O'ndan başkaları ibadete lâayık olmadığına o kadar parlak ve kuvvetli iki delil gösterdin ki onları inkâr etmek, güneşi ve gündüzü inkâr etmek gibi bir mükâberedir.”

Hâtime

Tabiat fikr-i küfrîsini terk eden ve imana gelen zât diyor ki: “Elhamdülillâh, benim şüphelerim kalmadı; yalnız merakımı mûcip olan birkaç suâlîm var.”

Birinci Suâl

Çok tembellerden ve târikü's-salâtlardan işitiyoruz, diyorlar ki:

“Cenâb-ı Hakk'ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var ki, Kur'ân'da çok şiddet ve ısrar ile ibadeti terk edeni zecredip cehennem gibi dehşetli bir ceza ile tehdit ediyor;¹ itidalli ve istikâmetli ve adaletli olan ifade-i Kur'âniye'ye nasıl yaklaşıyor ki, ehemmiyetsiz bir cüz'î hataya karşı nihâyet şiddeti gösteriyor?”

Elcevap: Evet, Cenâb-ı Hak senin ibadetine, belki hiçbir şeye muhtaç değil. Fakat sen ibadete muhtaçsın, mânen hastasın. İbadet ise mânevî yaralarına tiryaklar hükmünde

¹ Bkz.: Mü'min sûresi, 40/60; Müddessir sûresi, 74/42-43...

Fikr-i küfrî: İnkâr fikri, düşüncesi.

İfade-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in genel ifade şekli.

İtidal: Dengeli ve ölçülü olma.

Mucip: Celbeden, çeken.

Mükâbere: Kendi haksızlığını bildiği hâlde inat ederek kabul etmeme.

Târikü's-salât: Namazı terk eden.

Tiryak: Zehirin etkisini gideren ilâç, panzehir.

Zecr etmek: Men etmek, engellemek.

olduğunu çok risalelerde isbat etmişiz. Acaba bir hasta, o hastalık hakkında, şefkatli bir hekimin ona nâfi ilâçları içirmek hususunda ettiği ısrara mukabil, hekime dese: “Senin ne ihtiyacın var, bana böyle ısrar ediyorsun?” Ne kadar manasız olduğunu anlarsın.

Amma Kur’ân’ın, terk-i ibadet hakkında şiddetli tehdîdâtı ve dehşetli cezaları ise; nasıl ki bir padişah, raiyetinin hukukunu muhafaza etmek için; âdi bir adamın, raiyetinin hukukuna zarar veren bir hatasına göre şiddetli cezaya çarpar. Öyle de ibadeti ve namazı terk eden adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed’in raiyeti hükmünde olan mevcudâtın hukukuna ehemmiyetli bir tecavüz ve mânevî bir zulüm eder. *Çünkü mevcudâtın kemâlleri, Sâni’e müteveccih yüzlerinde tesbih ve ibadet ile tezâhür eder. İbadeti terk eden, mevcudâtın ibadetini görmez ve göremez, belki de inkâr eder.* O vakit, ibadet ve tesbih noktasında yüksek makamda bulunan ve her biri birer mektub-u samedânî ve birer ayna-yı esmâ-yı rabbâniye olan mevcudâtı, âlî makamlarından tenzil ettiğinden ve ehemmiyetsiz, vazifesiz, câmid, perişan bir vaziyette telâkki ettiğinden, mevcudâtı tahkir eder, kemâlâtını inkâr ve tecavüz eder.

Âdi: Basit, sıradan.

Âyine-i esmâ-i Rabbâniye: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimlerini bize gösteren ayna.

Câmid: Cansız.

Kemal: Olgunluk, mükemmellik, erdem.

Kemâlât: İyilikler, faziletler.

Mektub-u Samedânî: Allah’ın “Samed” isminin eseri, tecellisi.

Müteveccih: Yönelmiş.

Nâfi: Faydalı.

Raiyet: Halk, yönetilenler.

Sâni: San’atlı, estetik ölçülerle yapan Yüce Yaradan.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Ezeli Sultan, saltanatının başlangıcı ve sonu olmayan Cenâb-ı Hakk.

Tecavüz etmek: Haddi aşmak, ileri gitmek.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Evet, herkes, kâinatı kendi aynasıyla görür. Cenâb-ı Hak insanı kâinat için bir mikyas, bir mizan suretinde yaratmıştır. Her insan için bu âlemden hususî bir âlem vermiş; o âlemin rengini, o insanın itikad-ı kalbîsine göre gösteriyor. Meselâ gayet me'yus ve matemli olarak ağlayan bir insan, mevcudâtı ağlar ve me'yûs suretinde görür. Gayet sürûrlü ve neşeli, müjdeli ve kemâl-i neşesinden gülen bir adam, kâinatı neşeli, güler gördüğü gibi; mütefekkirâne ve ciddî bir surette ibadet ve tesbih eden adam, mevcudâtın hakikaten mevcut ve muhakkak olan ibadet ve tesbihatlarını bir derece keşfeder ve görür. Gafletle veya inkârla ibadeti terk eden adam, mevcudâtı, hakikat-i kemâlâtına tamamıyla zıt ve muhalif ve hata bir surette tevehhüm eder ve mânen onların hukukuna tecavüz eder.

Hem o târikü's-salât, kendi kendine mâlik olmadığı için, kendi mâlikinin bir abdi olan kendi nefesine zulmeder. Onun mâliki o abdinin hakkını, onun nefs-i emmâresinden almak için dehşetli tehdit eder. Hem netice-i hilkatî ve gaye-i fitratı olan ibadeti terk ettiğinden, hikmet-i ilâhiye ve meşîet-i rabbâniyeye karşı bir tecavüz hükmüne geçer. Onun için cezaya çarpılır.

Abd: Kul.

Gaye-i fitrat: Yaratılış gayesi.

Hakikat-i kemâlât: Varlıkların yaratılış itibarıyla mükemmel olmaları gerçeği.

Hikmet-i ilâhiye: İlâhî gaye, hikmet.

İtikâd-ı kalbî: Kalbin inancı, kanaati.

Kemâl-i neş'e: Tam bir neşe, sevinç.

Mâlik: Sahip.

Me'yus: Ümitsiz.

Meşîet-i Rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi.

Mikyas: Ölçü, ölçek.

Mizan: Tartı.

Mütefekkirâne: Düşünerek.

Nefs-i emmâre: Daima kötüye sevk eden, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Netice-i hilkat: Yaratılış neticesi.

Sürur: Sevinç.

Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek.

Elhâsıl: İbadeti terk eden, hem kendi nefesine zulmeder; -nefsi ise, Cenâb-ı Hakk'ın abdi ve memlûküdür- hem kâinatın hukuk-u kemâlâtına karşı bir tecavüz, bir zulümdür. Evet, nasıl ki küfür, mevcudâta karşı bir tahkirdir; terk-i ibadet dahi, kâinatın kemâlâtını bir inkârdır. Hem hikmet-i ilâhiyeye karşı bir tecavüz olduğundan, dehşetli tehdide, şiddetli cezaya müstehak olur.

İşte bu istihkâkı ve mezkûr hakikati ifade etmek için Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, mucizâne bir surette o şiddetli tarz-ı ifadeyi ihtiyar ederek, tam tamına hakikat-i belâgat olan mutâbık-ı mukteza-yı hâle mutabakat ediyor.

İkinci Suâl

Tabiattan vazgeçen ve imana gelen zât diyor ki:

Her mevcud her cihette, her işinde ve her şeyinde ve her şe'ninde meşîet-i ilâhiyeye ve kudret-i rabbâniyeye tâbi olması çok azîm bir hakikattir. Azameti cihetinde dar zihinlerimize sıkışmıyor. Hâlbuki gözümüzle gördüğümüz bu nihâyet derecede mebzuliyet, hem hilkat ve îcad-ı eşyadaki

Azamet: Büyüklük.

Azîm: Büyük.

Hakikat-i belâgat: Edebiyat (güzel ve etkili söz) gerçeği.

Hilkat: Yaratılış.

Hukuk-u kemâlât: Varlık-taki güzelliğin, faziletlerin takdiri hak etmeleri.

İcad-ı eşya: Eşyayı var etme, yaratma.

İhtiyar etmek: Seçmek.

İstihkak: Hak etme.

Kudret-i Rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Mebzuliyet: Bolluk.

Memlûk: Kul, köle.

Meşîet-i İlâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi.

Mezkûr: Geçen, zikredilen.

Mucizâne: Mucizeli bir şekilde.

Mutabakat etmek: Uygun, denk olmak.

Mutâbık-ı mukteza-yı hal: Durumun gereğine göre olan.

Şe'n: Karakter, işleyiş.

Tahkir: Hakaret etme.

hadsiz sühûlet, hem sâbık burhanlarınızla tahakkuk eden vahdet yolundaki îcad-ı eşyada nihâyet derecede kolaylık ve sühûlet, hem nass-ı Kur'ân ile beyan edilen

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنْفَسٍ وَاحِدَةً¹
وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ²

gibi âyetlerin sarâhaten gösterdikleri nihâyet derecede kolaylık, o hakikat-i azîmeyi, en makbul ve en mâkul bir mesele olduğunu gösteriyorlar. Bu kolaylığın sırrı ve hikmeti nedir?

Elcevap: Yirminci Mektup'un Onuncu Kelimesi olan **وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ**³ beyanında, o sır gayet vâzih ve kat'î ve muknî bir tarzda beyan edilmiş. Hususan o mektubun zeylinde daha ziyâde vuzûh ile isbat edilmiş ki; bütün mevcudât, Sâni-i Vâhid'e isnad edildiği vakit, bir tek mevcud hükmünde kolaylaşır. Eğer Vâhid-i Ehad'e verilmezse; bir tek mahlûkun îcadı, bütün mevcudât kadar müşkülleşir ve bir çekirdek, bir ağaç kadar suûbetli olur.

-
- ¹ "Sizin hepinizi yaratmak da, ölümünüzün ardından (âhirette) hepinizi diriltmek de, (O'nun için) ancak bir kişiyi yaratmak ve diriltmek gibidir." (Lokman sûresi, 31/28)
² "Kıyametin oluş işi ise, başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter." (Nahl sûresi, 16/77)
³ "Allah herşeye kâdirdir." (Mâide sûresi, 5/120; Hûd sûresi, 11/4; Rûm sûresi, 30/50; ...).

Burhan: Delil.

Hakikat-i azîme: Büyük hakikat.

Mukni: İkna edici.

Nass-ı Kur'ân: Kur'ân'ın kesin ifadesi.

Sabık: Geçen.

Sâni-i Vâhid: Bir, tek sanatkâr.

Sarahaten: Açıkça.

Suhulet: Kolaylık.

Suûbet: Zorluk.

Tahakkuk etmek: Gerçekleşmek.

Vahdet: Birlik.

Vâhid u Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.

Vâzih: Açık.

Vuzuh: Açıklık.

Zeyl: Ek, ilâve.

Eğer sâni-i hakikisine verilse, kâinat bir ağaç gibi ve ağaç bir çekirdek gibi ve cennet bir bahar gibi ve bahar bir çiçek gibi kolaylaşır, sühûlet peydâ eder. Ve bilmüşâhede görünen hadsiz mebzuliyet ve ucuzluğun ve her nev'in sühûletle kesret-i efrâdı bulunmasının ve kesret-i sühûlet ve süratle muntazam, sanatlı, kıymetli mevcudâtın kolayca vücûda gelmesinin sırlarına medar olan ve hikmetlerini gösteren yüzer delillerinden ve başka risalelerde tafsilâ beyan edilen bir-ikisine muhtasar bir işaret ederiz.

Meselâ, nasıl ki yüz nefer, bir zâbitin idaresine verilse; bir neferin, yüz zâbitin idarelerine verilmesinden yüz derece daha kolay olduğu gibi; bir ordunun teçhizat-ı askeriyesi bir merkez, bir kanun, bir fabrika ve bir padişahın emrine verildiği vakit, âdetâ kemmiyeten bir neferin teçhizatı kadar kolaylaştığı gibi, bir neferin teçhizat-ı askeriyesi müteaddit merkezlere, müteaddit fabrikalara, müteaddit kumandalara havalesi de âdetâ bir ordunun teçhizatı kadar kemmiyeten müşkülâtlı oluyor. Çünkü bir tek neferin teçhizatı için bütün orduya lâzım olan fabrikaların bulunması gerekir.

Hem bir ağacın sırr-ı vahdet cihetiyle bir kökte, bir merkezde, bir kanun ile mevâdd-ı hayatiyesi verildiğinden; binler meyve veren o ağaç, bir meyve kadar sühûletli olduğu bilmüşâhede görünür.

Bi'l-müşahede: Görerek.

Kemiyeten: Nicelik olarak.

Kesret-i efrâd: Fertlerin çokluğu.

Kesret-i sühûlet: Kolaylığın artması.

Medar olmak: Sebep, vesile olmak.

Mevâdd-ı hayatiye: Hayat için gerekli maddeler.

Müşkilât: Zorluklar, problemler.

Müteaddit: Birçok.

Peydâ etmek: Meydana gelmek, oluşmak.

Sâni-i Hakikî: Gerçek sanatkâr.

Sırr-ı vahdet: Birlik sırrı.

Tafsilâ: Genişçe, ayrıntılı.

Teçhizat-ı askeriyeye: Askeri cihazlar.

Zâbit: Subay.

Eğer vahdetten kesrete gidilse, her bir meyveye lâzım mevâdd-ı hayatiye başka yerden verilse her bir meyve, bir ağaç kadar müşkülât peydâ eder. Belki ağacın bir enmûzeci ve fihristesi olan bir tek çekirdek dahi o ağaç kadar suûbetli olur. Çünkü bir ağacın hayatına lâzım olan bütün mevâdd-ı hayatiye, bir tek çekirdek için de lâzım oluyor.

İşte bu misaller gibi yüzler misaller var, gösteriyorlar ki vahdette nihâyet derecede sühûletle vücûda gelen binler mevcud, şirkte ve kesrette bir tek mevcuttan daha ziyâde kolay olur. Sâir risalelerde bu hakikat iki kere iki dört eder derecede isbat edildiğinden onlara havale edip, burada yalnız bu sühûlet ve kolaylığın ilim ve kader-i ilâhî ve kudret-i rabbâniye nokta-yı nazarında gayet mühim bir sırrını beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Sen bir mevcutsun. Eğer Kadîr-i Ezeli'ye kendini ver sen, bir kibrit çakar gibi hiçten, yoktan, bir emirle, hadsiz kudretiyle seni bir anda halk eder. Eğer sen kendini O'na vermezsen, belki esbab-ı maddiyeye ve tabiata isnad etsen, o vakit sen kâinatın muntazam bir hülâsası, meyvesi ve küçük bir fihristesi ve listesi olduğundan; seni yapmak için kâinatı ve anâsırı ince elek ile eleyip hassas ölçülerle aktâr-ı âlemden senin vücûdundaki maddeleri toplamak lâzım gelir. Çünkü esbab-ı maddiye yalnız terkip eder, toplar. Kendilerinde bulunmayı hiçten, yoktan yapamadıkları,

Aktâr-ı âlem: Âlemin her tarafı, dört bir yanı.

Anâsır: Unsurlar, öğeler.

Enmûzec: Numûne, örnek.

Esbab-ı maddiye: Maddî sebepler.

Halk etmek: Yaratmak.

Kadîr-i Ezeli: Güç ve kuvvetinin başlangıcı ve sonu olmayan Hz. Allah.

Kudret-i Rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Nokta-yı nazar: Bakış noktası, açısı.

Şirk: Cenâb-ı Hakk'a eş, ortak koşma.

Vahdetten kesrete gitmek: Birlikten çokluğa gitmek (Bir yaratıcının varlığına inanmayıp çok yaratıcılar kabul etmek)

bütün ehl-i akıl yanında musaddaktır. Öyle ise küçük bir zîhayatın cismini aktâr-ı âlemden toplamaya mecbur olurlar.

İşte vahdette ve tevhidde ne kadar kolaylık ve şirkte ve dalâlette ne kadar müşkülât var olduğunu anla!

İkincisi: İlim noktasında hadsiz bir sühûlet vardır. Şöyle ki:

Kader, ilmin bir nev'idir ki her şeyin mânevî ve mahsus kalıbı hükmünde bir miktar tâyin eder. Ve o miktar-ı kaderî, o şeyin vücûduna bir plân, bir model hükmüne geçer. Kudret îcad ettiği vakit, gayet sühûletle o kaderî miktar üstünde îcad eder.

Eğer o şey muhit ve hadsiz ve ezeli bir ilmin sahibi olan Kadîr-i Zülcelâl'e verilmezse –sâbikan geçtiği gibi– binler müşkülât değil, belki yüz muhâlât ortaya düşer. Çünkü o miktar-ı kaderî ve miktar-ı ilmî olmazsa binler hâricî ve maddî kalıplar, küçücük bir hayvanın cesedinde istimâl edilmek lâzım gelir.

İşte vahdette nihâyetsiz kolaylık ve dalâlette ve şirkte hadsiz müşkülâtın bir sırrını anla; وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَيَّاتِي، ne kadar hakikatli ve doğru ve yüksek bir hakikati ifade ettiğini bil!

¹ “Kıyametin oluş işi ise, başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter.” (Nahl sûresi, 16/77)

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık (İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce)

İstimâl: Kullanma.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Muhâlât: Muhaller, mümkün olmayan şeyler.

Muhit: Şümullü, kapsamlı.

Musaddak: Tasdik edilen, kabul edilen.

Sâbikan: Daha önce.

Tevhid: Cenâb-ı Hakk'ı birleme.

Vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

Zihayat: Canlı.

Üçüncü Suâl

Eskiden düşman, şimdi dost olan mühtedî *diyor ki*:

“Şu zamanda çok ileri giden feylesoflar diyorlar ki: Hiçten hiçbir şey îcad edilmiyor ve hiçbir şey idam edilmiyor; yalnız bir terki, bir tahlildir ki kâinat fabrikasını işlettiriyor.”

Elcevap: Nur-u Kur'ân ile mevcudâta bakmayan feylesofların en ileri gidenleri bakmışlar ki, tabiat ve esbap vasıtasıyla bu mevcudâtın teşekkülât ve vücûdlarını –sâbikan isbat ettiğimiz tarzda– imtinâ derecesinde müşkülâtlı gör-düklerinden, iki kısma ayrıldılar.

Bir kısmı sofestâi olup, insanın hâssası olan akıldan istifa ederek, ahmak hayvanlardan daha aşağı düşerek, kâinatın vücûdunu inkâr etmeyi; hatta kendilerinin vücûdlarını dahi inkâr etmesini, dalâlet mesleğinde esbap ve tabiatın îcad sahibi olmalarından daha ziyâde kolay gördüklerinden; hem kendilerini, hem kâinatı inkâr edip cehl-i mutlaka düşmüşler.

İkinci gürûh bakmışlar ki; dalâlette, esbap ve tabiat mûcid olmak noktasında, bir sinek ve bir çekirdeğin îcadı, hadsiz müşkülâtı var ve tavr-ı aklın haricinde bir iktidar iktiza ediyor. Onun için bilmeceburiye îcadı inkâr ediyorlar,

Bilmeceburiye: Mecburen.
Cehl-i mutlak: Bütünüyle cehalet.
Esbab: Sebepler.
Hâssa: Özellik, hususiyet.
İktiza etmek: Gerekmek.

İmtinâ: Çekinme, uzak durma.
Mühtedî: İslâm ile şereflenen, hidayete eren.
Sofestâi: Şüpheli..değişmez gerçeğin varlığına inanan.

Tavr-ı akl: Aklın imkânı, sınırı.
Teşekkülât: Oluşumlar, meydana gelmeler.

“Yoktan var olmaz.” diyorlar ve idamı da muhal görüyorlar, “Var yok olmaz.” hükmediyorlar. Yalnız, harekât-ı zerrât ile tesadüf rüzgârlarıyla bir terhib ve tahlil ve dağılmak ve toplanmak suretinde bir vaziyet-i itibâriye tahayyül ediyorlar.

İşte sen gel, ahmaklığın ve cehaletin en aşağı derecesinde, en yüksek akıllı kendini zanneden adamları gör ve dalâlet, insanı ne kadar maskara ve süflî ve echel yaptığını bil, ibret al!

Acaba her senede dört yüz bin envâi birden, zemin yüzünde îcad eden ve semâvât ve arzı altı günde halk eden¹ ve altı haftada, her baharda, kâinattan daha sanatlı, hikmetli zîhayat bir kâinatı inşâ eden bir kudret-i ezeliye, bir ilm-i ezelinin dâiresinde plânları ve miktarları taayyün eden mevcudât-ı ilmiyeyi, göze göstermeyen bir eczâ ile yazılan ve görünmeyen bir yazıyı göstermek için sürülen bir eczâ misillü, gayet kolay o mâdumat-ı hâriciye olan mevcudât-ı ilmiyeye vücûd-u hâricî vermeyi o kudret-i ezeliyeden uzak görmek ve îcadı inkâr etmek, evvelki gürûh olan sofestâîlerden daha ziyâde ahmakâne ve cahilânedir. Bu bedbahtlar, âciz-i mutlak ve yalnız bir cüz-ü ihtiyârîden

¹ Bkz.: A'râf sûresi, 7/54; Yûnus sûresi, 10/3; Hûd sûresi, 11/7...

Âciz-i mutlak: Çok âciz, pek güçsüz.

Cüz-i ihtiyârî: İnsanın zayıf, küçük, seçme ve ayırma melekesi, iradesi.

Echel: Pek cahil.

Eczâ: Cüzler, parçalar.

Harekât-ı zerrat: Zerrelerin (atomların) hareketleri.

İlm-i ezeli: Cenab-ı Hakk'ın ezeli, sonsuz ilmi.

Kudret-i ezeliye: Cenab-ı Hakk'ın ezelden gelen sonsuz güç ve kuvveti.

Mâdûmât-ı hariciye: Şehadet âleminde müstakil varlığı olmayan, ilmî varlıklar.

Mevcudat-i ilmiye: Var oldukları ilmen bilenen varlıklar.

Süflî: Basit, değersiz.

Taayyün etmek: Belli olmak.

Vaziyet-i itibariye: Farazî ve göreceli durum.

Vücud-i haricî: Müstakil varlık.

başka ellerinde olmayan firavunlaşmış kendi nefisleri, hiçbir şeyi idam ve yok edemediklerinden ve hiçbir zerreyi, bir maddeyi, hiçten, yoktan îcad edemediklerinden ve güvendikleri esbap ve tabiatın ellerinde hiçten îcad gelmediği cihetle, ahmaklıklarından diyorlar: “Yoktan var olmaz. Var da yok olmaz.” deyip, bu bâtil ve hata düsturu, Kadîr-i Mutlak’a teşmil etmek istiyorlar.

Evet Kadîr-i Zülcelâl’in iki tarzda îcadı var:

Biri, ihtirâ ve ibda’ ileidir. Yani hiçten, yoktan vücûd veriyor ve ona lâzım her şeyi de hiçten îcad edip eline veriyor.

Diğeri, inşâ ile, sanat ileidir. Yani kemâl-i hikmetini ve çok esmâsının cilvelerini göstermek gibi çok dakîk hikmetler için kâinatın anâsırından bir kısım mevcudâtı inşâ ediyor; her emrine tâbi olan zerrâtı ve maddeleri, rezzâkiyet kanunuyla onlara gönderir ve onlarda çalıştırır.

Evet Kadîr-i Mutlak’ın iki tarzda, hem ibda’ hem inşâ suretinde îcadı var. Varı yok etmek ve yoğun var etmek en kolay, en sühûletli, belki dâimî, umumî bir kanundur. Bir baharda, üç yüz bin envâ-ı zîhayat mahlûkatın şekillerini, sıfatlarını, belki zerrâtlarından başka bütün keyfiyât

Anâsır: Unsurlar.

Envâ-yi zîhayat: Canlı türleri.

İbdâ’: Önceden benzeri olmayan bir şey yaratma.

İhtirâ’: Var olmayan bir şey yaratma.

İnşâ: Değişik ve farklı unsurları bir araya getirerek yaratma.

Kadîr-i Mutlak: Her şey gücü yeten mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Kemâl-i hikmet: Mükemmel bir hikmet (bütününü hikmet)

Keyfiyât: Nitelikler.

Rezzâkiyet: Yaratılanların rızık ihtiyaçlarını gözeterek ihtiyaçlarına göre vermek.

Teşmil etmek: Yayımak, genişletmek, içine aldirmek.

Zerrat: Zerreler, atomlar.

ve ahvâllerini hiçten var eden bir kudrete karşı, “Yoğu var edemez!” diyen adam, yok olmalı!

Tabiatı bırakan ve hakikate geçen zât diyor ki:

Cenâb-ı Hakk’a zerrât adedince şükür ve hamd ü senâ ediyorum ki kemâl-i imanı kazandım, evhâm ve dalâletlerden kurtuldum ve hiçbir şüphem de kalmadı.

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ وَكَمَالِ الْإِيمَانِ¹
 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ Bize ihsan ettiği İslâm Dini ve tam, yüksek iman nimeti sebebiyle Rabbimize hamd olsun.

² “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık (İslâm’a uymayan her türlü yanlış düşünce)

Evham: Zanlar, aslı esası olmayan kuruntular.

Kemâl-i iman: Tam, mü-kemmel bir iman.

Yirmi Dördüncü Lem'a

Tesettür Hakkındadır

On Beşinci Nota'nın İkinci ve Üçüncü Meseleleri iken, ehemmiyetine binâen Yirmi Dördüncü Lem'a olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ¹... الخ

âyeti, tesettürü emrediyor. Medeniyet-i sefihe ise, Kur'ân'ın bu hükmüne karşı muhalif gidiyor. Tesettürü, fitrî görmüyor, “Bir esarettir.” diyor.²(Hâşiye)

¹ “Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mümin kadınlara söyle, ev dışına çıktıkları zaman dış elbiselerini üzerlerine salıversinler.” (Ahzâb sûresi, 33/59).

² (Hâşiye) Mahkemeye karşı ve mahkemeyi susturan Lâyiha-yı Temyiz'in müdafaâtından bir parça:

“Ben de Adliyenin mahkemesine derim ki: Bin üç yüz elli senede ve her asırda üç yüz elli milyon insanların hayat-ı içtimâiyesinde en kudsî ve hakikî ve hakikatli bir düstur-u ilâhîyi, üç yüz elli bin tefsirin tasdiklerine ve ittifaklarına istinâden ve bin üç yüz elli sene zarfında geçmiş ecdâdımızın itikatlarına iktidâen tefsir eden bir adamı mahkûm eden haksız bir kararı, elbette rûy-u zeminde adâlet varsa, o kararı red ve bu hükmü nakzedecektir!”

Binâen: ...dayanarak, bunun üzerine.

Düstur-i ilâhî: İlâhî kanun, düstur.

Fitri: Tabii, doğal.

Hayat-ı içtimâiye: Sosyal hayat.

İktidâen: Uyarak.

İstinâden: Dayanarak.

Kudsî: Kutsal, mukaddes.

Lâyiha-yı Temyiz: Temyiz Mahkemesi için hazırlanan müdafaâ tasarısı.

Medeniyet-i sefihe: Haram helâl demeden, hayatı zevk ve eğlence olarak benimseyen anlayış, medeniyet.

Nakz etmek: Bozmak, hükümsüz kılmak.

Rûy-i zemin: Yeryüzü.

Tesettür: Örtünme, insanın, dinin belirlediği sınırlar ölçüsünde vücudunu diğer insanlara karşı göstermemesi.

Elcevap: Kur'ân-ı Hakîm'in bu hükmü tam fitrî olduğuna ve muhalifi gayr-i fitrî olduğuna delâlet eden çok hikmetlerinden, yalnız "**Dört Hikmet**"ini beyân ederiz.

Birinci Hikmet

Tesettür, kadınlar için fitrîdir ve fitratları iktizâ ediyor. Çünkü kadınlar hilkaten zayıf ve nazik olduklarından, kendilerini hayatından ziyâde sevdiği yavrularını himâyeye edecek bir erkeğin himâyeye ve yardımına muhtaç bulunduğundan, kendini sevdirmek ve nefret ettirmemek ve istiskale mâruz kalmamak için, fitrî bir meyli var.

Hem kadınların on adetten altı-yedisi ya ihtiyardır, ya çirkindir ki; ihtiyarlığını ve çirkinliğini herkese göstermek istemezler. Ya kıskançtır; kendinden daha güzellere nisbeten çirkin düşmemek veya tecâvüzden ve ithamdan korkar, taarruza mâruz kalmamak ve kocası nazarında hıyanetle müttehem olmamak için, fitraten tesettür isterler. Hatta dikkat edilse, en ziyâde kendini saklayan ihtiyarlardır. Ve on adetten ancak iki-üç tanesi bulunabilir ki; hem genç olsun, hem güzel olsun, hem kendini göstermekten sıkılmasın.

Mâlûmdur ki, insan sevmediği ve istiskal ettiği adamların nazarından sıkılır, müteessir olur. Elbette açık saçıklık

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Fitrat: Tabiat, yaratılış.

Gayr-i fitrî: Gayr-i tabîî, tabiata aykırı.

Hilkaten: Yaratılış itibariyle.

Himaye etmek: Korumak, gözetmek.

İktiza etmek: Gerektirmek.

İstiskâl etmek: Değer vermemek, hor görme.

İttiham: Töhmetsizlik altında kalma, suçlanma.

Müttehem: Töhmetsizlik altında kalan, suçlanan.

kiyafetine giren güzel bir kadın, bakmasına hoşlandığı nâmahrem erkeklerden onda iki-üçü varsa, yedi-sekizinden istiskal eder. Hem tefahhuş ve tefessüh etmeyen bir güzel kadın, nazik ve seriü't-teessür olduğundan, maddeten tesiri tecrübe edilen belki semlendiren pis nazarlardan elbette sıkılır. Hatta işitiyoruz, açık saçıklık yeri olan Avrupa'da çok kadınlar, bu dikkat-i nazardan sıkılarak, "Bu alçaklar bizi göz hapsine alıp sıkıyorlar." diye polisleri şekvâ ediyorlar. Demek, medeniyetin ref-i tesettürü, hilâf-ı fıtrattır. Kur'ân'ın tesettür emri fıtrî olmakla beraber, o maden-i şefkat ve kıymettar birer refika-yı ebediye olabilen kadınları, tesettür ile sukuttan, zilletten ve mânevî esaretten ve sefaletten kurtarıyor.

Hem kadınlarda, ecnebî erkeklere karşı fıtraten korkaklık, tahavvûf var. Tahavvûf ise, fıtraten tesettürü iktizâ ediyor. Çünkü sekiz-dokuz dakika bir zevki cidden acılaştırarak sekiz-dokuz ay ağır bir veled yükünü zahmet ile çekmekle beraber, hâmisiz bir veledin terbiyesiyle sekiz-dokuz sene, o sekiz-dokuz dakika gayrimeşrû zevkin belâsını çekmek ihtimâli var. Ve kesretle vâki olduğundan, cidden

Gayr-i meşrû: Haram, yasak; dine ve hukuka aykırı olan.

Hâmi: Himaye eden, koruyan.

Hilâf-ı fıtrat: Tabiata aykırı, yaratılışa ters.

Kesret: Çoğunluk, genel.

Maden-i şefkat: Şefkat kaynağı.

Nâ-mahrem: Aralarında evliliğe mani bir yakınlık olmayan kimse, yabancı.

Ref-i tesettür: Örtünmeyi kaldırmak.

Refika-yı ebediye: Ebedî hayat arkadaşı.

Semlendirmek: Zehirlemek, zehirli hâle getirmek.

Seriütteessür: Çok çabuk etkilenen, üzülen.

Sukût: Düşme, değer kaybetme.

Şekvâ etmek: Şikâyet etmek.

Tahavvûf: Korkma, ürkeklik, çekingenlik.

Tefahhuş: Fuhşa düşme, ahlaksız olma.

Tefessüh: Bozulmak, konuşmak.

Vâki olmak: Olmak, meydana gelmek.

Veled: Çocuk.

şiddetle nâmahremlerden fıtratı korkar ve cibilliyeti sakınmak ister. Ve tesettür ile nâmahremnin iştahını açmamak ve tecâvüzüne meydan vermemek, zayıf hilkatı emreder ve kuvvetli ihtar eder. Ve bir siperi ve kalesi çarşafı olduğunu gösteriyor.

Mesmûâtıma göre, merkez ve payitaht-ı hükûmette, çarşı içinde, gündüzde, ahalinin gözleri önünde, gayet âdi bir kundura boyacısı, dünyaca rütbeten büyük bir adamın açık bacaklı karısına bilfiil sarkıntılık etmesi, tesettür aleyhinde olanların hayâsız yüzlerine bir şamar vuruyor!

İkinci Hikmet

Kadın ve erkek ortasında gayet esaslı ve şiddetli münasebet, muhabbet ve alâka, yalnız dünyevî hayatın ihtiyacından ileri gelmiyor. Evet bir kadın, kocasına yalnız hayat-ı dünyeviye mahsus bir refika-yı hayat değildir. Belki hayat-ı ebediyede dahi bir refika-yı hayattır.¹ Madem hayat-ı ebediyede dahi kocasına refika-yı hayattır; elbette ebedî arkadaşı ve dostu olan kocasının nazarından gayrı başkasının nazarını kendi mehâsinine celb etmemek ve onu darıltmamak ve kıskandırmamak lâzım gelir.

¹ Dünyada evli olan kimselerin, bu beraberliklerini cennette de devam ettireceklerine dâir bkz.: Buhârî, *fezâilü ashâb* 30; Tirmizî, *menâkıb* 62; Ma'mer İbni Râşid, *el-Câmi'* 11/302.

Âdi: Basit , sıradan.

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.

Celb etmek: Kendine çekmek.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı ebediye: Sonsuz, sınırsız hayat, ahiret hayatı.

Mehâsin: Güzellikler.

Mesmûât: Duyulan, işitilen şeyler.

Payitaht-ı hükûmet: Başkent.

Refika-yı hayat: Hayat arkadaşı.

Madem mümin olan kocası, sır-ı imana binâen onun ile alâkası hayat-ı dünyeviyeye münhasır ve yalnız hayvânî ve güzellik vaktine mahsus muvakkat bir muhabbet değil; belki hayat-ı ebediyede dahi bir refika-yı hayat noktasında esaslı ve ciddî bir muhabbetle, bir hürmetle alâkadardır. Hem yalnız gençliğinde ve güzellik zamanında değil, belki ihtiyarlık ve çirkinlik vaktinde dahi o ciddî hürmet ve muhabbeti taşıyor. Elbette ona mukâbil, o da kendi me-hâsinini onun nazarına tahsis ve muhabbetini ona hasretmesi muktezâ-yı insaniyettir. Yoksa pek az kazanır, fakat pek çok kaybeder.

Şer'an koca, kariya küfüv olmalı, yani birbirine münasip olmalı. Bu küfüv ve denk olmak, en mühimmi diyanet noktasındadır.

Ne mutlu o kocaya ki; kadınının diyanetine bakıp taklit eder, refikasını hayat-ı ebediyede kaybetmemek için mütediyyin olur.

Bahtiyardır o kadın ki; kocasının diyanetine bakıp "Ebedî arkadaşımı kaybetmeyeyim." diye takvâya girer.

Veyl o erkeğe ki; sâliha kadınının ebedî kaybettirecek olan sefâhete girer. Ne bedbahttır o kadın ki; müttaki kocasını taklit etmez, o mübarek ebedî arkadaşını kaybeder!

Diyanet: Dindârlık.

Hasr etmek: Sınırlamak, daraltmak.

Küfüv: Denk, akran.

Mukteza-yı insaniyet: İnsanlık gereği.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Münhasır: Sınırlı, kayıtlı.

Mütediyyin: Dindar, dine bağlı kimse.

Müttaki: Takvâ sahibi.

Sefahet: Haram helâl demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.

Şer'an: Dinin belirlediği ölçülere göre.

Tahsis: Ayırma, özelleştirme.

Takvâ: Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı olma.

*Binler veyl o iki bedbaht zevc ve zevceye ki; birbiri-
nin fıskını ve sefâhetini taklit ediyorlar. Birbirine ateşe
atılmasında yardım ediyorlar!*

Üçüncü Hikmet

Bir ailenin saâdet-i hayatiyesi, koca ve karı mâbeyninde bir emniyet-i mütekâbile ve samimî bir hürmet ve muhabbetle devam eder. Tesettürsüzlük ve açık saçıklık, o emniyeti bozar, o mütekabil hürmet ve muhabbeti de kırar. Çünkü açık saçıklık kılığına giren on kadından ancak bir tanesi bulunur ki, kocasından daha güzeli görmediğinden, kendini ecnebiye sevdirmeye çalışmaz. Dokuzu, kocasından dahi iyisini görür. Ve yirmi adamdan ancak bir tanesi, karısından daha güzelini görmüyor. O vakit o samimî muhabbet ve hürmet-i mütekâbile gitmekle beraber, gayet çirkin ve gayet alçakça bir his uyandırmaya sebebiyet verebilir. Şöyle ki:

İnsan, hemşire misillü mahremlerine karşı fitraten şehvânî his taşıyamıyor. Çünkü mahremlerin simaları, karâbet ve mahremiyet cihetindeki şefkat ve muhabbet-i meşrûayı ihsâs ettiği cihetle nefsî, şehvânî temayülâtı

Ecnebî: Yabancı.

Emniyet-i mütekâbile: Karşılıklı güven.

Fısk: Günahkârlık, ahlâksızlık.

Fitraten: Doğuştan, tabîi olarak.

Hemşire: Kız kardeş, bacı.

Hürmet-i mütekâbile: Karşılıklı saygı, hürmet.

ihsas etmek: Hissettirmek.

Karâbet: Akrabalık, yakınlık.

Mâbeyn: Ara, arası.

Mahrem: Nikah düşmeyecek derecede yakın olan kimse.

Mahremiyet: Mahrem olma, nikah düşmeyecek kadar yakın olma.

Muhabbet-i meşrua: Meşru, dinî sınırlar içinde kalan sevgi, muhabbet.

Saadet-i hayatiye: Hayat mutluluğu.

Şehvânî: Şehvetli, şehvet uyandıran.

Temâyülât: Meyiller, eğilimler.

Veyl: “Vay haline.., vah vah.., yazık..yazık!” anlamında bir deyim.

Zevc ve zevce: Eş, karı-koca.

kırar. Fakat bacaklar gibi şer'an mahremlere de göstermesi caiz olmayan yerlerini açık-saçık bırakmak, süflî nefislere göre gayet çirkin bir hissin uyanmasına sebebiyet verebilir. Çünkü mahremimin siması mahremiyetten haber verir ve nâmahreme benzemez. Fakat meselâ açık bacak, mahremimin gayrıyla müsâvidir.

Mahremiyeti haber verecek bir alâmet-i farikası olmadıgından, hayvânî bir nazar-ı hevesi, bir kısım süflî mahremlerde uyandırmak mümkündür. Böyle nazar ise, tüyleri ürpertecek bir sukut-u insaniyettir!

Dördüncü Hikmet

Mâlûmdur ki, kesret-i nesil herkesçe matlubdur. Hiçbir millet ve hükûmet yoktur ki, kesret-i tenâsüle taraftar olmasın. Hatta Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş:

تَنَاحُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ¹

—ev kemâ kâl— Yani: “İzdivaç ediniz; çoğalınız. Ben kıyâmette, sizin kesretinizle iftihar edeceğim.” Hâlbuki te-
settürün ref'i, izdivacı teksir etmeyip, çok azaltıyor. Çünkü en serseri ve asrî bir genç dahi, refika-yı hayatını namuslu

¹ Abdurrezzak, *el-Musannef* 6/173; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/380.

Alâmet-i fârika: Ayırıcı özellik.

İzdivaç etmek: Evlenmek.

Kesret: Çokluk, çoğunluk.

Kesret-i nesil: Neslin artması.

Kesret-i tenasül: Nüfus artışı.

Matlub: Aranan, arzulan.

Müsavi: Eşit, denk.

Nazar-ı heves: Şehvet hissiyle bakma.

Ref: Kaldırma.

Sukut-i insaniyet: İnsanlığın düşüşü, değerini yitirmesi.

Süflî: Alçak, bayağı, pes.

Teksir etmek: Çoğaltmak.

ister. Kendi gibi asrî, yani açık-saçık olmasını istemediğinden bekâr kalır, belki de fuhuşa sülûk eder.

Kadın öyle değil, o derece kocasını inhisar altına alamaz. Çünkü kadının –aile hayatında müdür-ü dâhilî olmak haysiyetiyle kocasının bütün malına, evlâdına ve her şeyine muhafaza memuru olduğundan– en esaslı hasleti sadâkattir, emniyettir. Açık saçıklık ise bu sadâkati kırar, kocası nazarında emniyeti kaybeder, ona vicdan azâbı çektirir. Hatta erkeklerde iki güzel haslet olan cesaret ve sehavet kadınlarda bulunsa, bu emniyete ve sadâkate zarar olduğu için, ahlâk-ı seyyiedendir, kötü haslet sayılırlar. Fakat kocasının vazifesi, ona hazinedarlık ve sadâkat değil, belki himâyet ve merhamet ve hürmettir. Onun için, o erkek inhisar altına alınmaz. Başka kadınları da nikâh edebilir.¹

Memleketimiz Avrupa'ya kıyâs edilmez. Çünkü orada düello gibi çok şiddetli vasıtalarla açık saçıklık içinde namus bir derece muhafaza edilir. İzzet-i nefis sahibi birisinin karısına pis nazarla bakan, boynuna kefenini takar, sonra bakar. Hem memâlik-i bâride olan Avrupa'daki tabiatlar, o memleket gibi bârid ve câmidirler. Bu Asya, yani Âlem-i İslâm kıtası, ona nisbeten memâlik-i hârredir. Mâlûmdur ki; muhîtin, insanın ahlâkı üzerinde tesiri vardır. O bârid

¹ Bkz.: Nisâ sûresi, 4/3.

Ahlâk-ı seyyie: Kötü ahlak.
Bârid: Soğuk.
Câmid: Katı, donuk.
Haysiyet: İtibar.
Inhisar altına almak: Teke-line almak, kendine ait kılmak.

İzzet-i nefis: Haysiyet, şeref, vakar.
Memâlik-i bâride: Soğuk ülkeler.
Memâlik-i hârre: Sıcak ülkeler.

Muhit: Çevre, yer, coğrafya.
Müdür-i dahili: İç işlerinden sorumlu müdür.
Sehavet: Cömertlik.
Sülûk etmek: Bir yola girip devam etmek.

memlekette, soğuk insanlarda hevesât-ı hayvaniyeyi tahrik etmek ve iştihayı açmak için açık saçıklık, belki çok sû-i istimâlâta ve israfâta medâr olmaz. Fakat seriü't-teessür ve hassas olan memâlik-i hârredeki insanların hevesât-ı nefsâniyesini mütemâdiyen tehyîc edecek açık saçıklık, elbette çok sû-i istimâlâta ve israfâta ve neslin zaafiyetine ve sukut-u kuvvete sebeptir. Bir ayda veya yirmi günde ihtiyac-ı fitrîye mukâbil, her birkaç günde kendini bir israfa mecbur zanneder. O vakit, her ayda on beş gün kadar hayız gibi arızalar münasebetiyle kadından tecennüb etmeye mecbur olduğundan, nefesine mağlûp ise fuhşiyâta da meyler.

Şehirliler; köylülere, bedevîlere bakıp tesettürü kaldıramaz. Çünkü köylerde, bedevîlerde, derd-i maîşet meşgalesiyle ve bedenlen çalışmak ve yorulmak münasebetiyle, hem şehirlilere nisbeten nazar-ı dikkati az celb eden mâsume işçi ve bir derece kaba kadınların kısmen açık olmaları, hevesât-ı nefsâniyeyi tehyîce medâr olamadığı gibi; serseri ve işsiz adamlar az bulunduğundan, şehirdeki mefâsidin onda biri onlarda bulunmaz. Öyle ise onlara kıyas edilmez.

Derd-i maîşet: geçim derdi.

Fuhşiyat: Günahlar, çirkin şeyler.

Hevesât-ı hayvâniye: Hayvanî hisler, istekler.

Hevesât-ı nefsâniye: Nefse ait çirkin hisler, istekler.

İhtiyac-ı fitrî: Yaratılıştan gelen, tabii ihtiyaç.

İsrâfât: İsrâflar, sınırları çiğnemeler.

Mâsûme: Masum, ahlâk sahibi kadın.

Mefâsid: Fesatlıklar, bozucu, yıkıcı şeyler.

Meşgale: Çaba, uğraş.

Mütemâdiyen: Devamlı bir şekilde.

Sû-i istimâlât: Suiistimaller, kötü kullanımlar.

Sukût-i kuvvet: Güç kaybı, kuvvetten düşme.

Tecennüb etmek: Sakınmak, uzak durmak.

Tehyîc etmek: Harekete geçirmek, sürüklemek.

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹

Ehl-i Îmân Âhîret Hemşirelerim Olan Kadınlar Tâifesi İle Bir Muhavere

Bazı vilâyetlerde tâife-i nisâdan samimî ve hararetili bir sûrette Nur'lara karşı alâkalarını gördüğüm ve haddimden pek ziyâde, onların Nur'lara âit derslerime itimâdlarını bildiğim sıralarda, mübarek Isparta'ya ve mânevî Medresetü'z-Zehrâ'ya üçüncü defa geldiğim zaman işittim ki; o mübarek âhîret hemşirelerim olan tâife-i nisâ, benden bir ders bekliyorlarmış. Güyâ vaaz sûretinde câmilerde onlara bir dersim olacak. Hâlbuki ben dört-beş vecihle hastayım ve hem perişan, hattâ konuşmaya ve düşünmeye iktidarsız bulunduğum hâlde, bu gece şiddetli bir ihtâr ile kalbime geldi ki; madem on beş sene evvel gençlerin istemeleriyle Gençlik Rehberi'ni onlar için yazdın ve pek çok istifâde edildi. Hâlbuki hanımlar tâifesi, gençlerden daha ziyâde bu zamanda öyle bir rehber muhtaçtırlar. Ben de bu ihtâra karşı gayet perişan ve zaaf u aczimle beraber "Üç Nükte" ile

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

Medresetü'z-Zehrâ: 1914'de Birinci Dünya Savaşından önce; Üstad Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin açılması için teşebbüse geçtiği ve Van Gölü kıyısında, Edremit'te temelini de attığı

üniversite projesinin adı. Parlak, aydın anlamına gelen "Ezher Üniversitesi"ne benzer, kardeş olarak düşünüldüğünden, aynı kökten "Zehrâ" sıfatı kullanılmıştır.

Muhavere: Karşılıklı konuşmak, diyalog.

Tâife-i nisâ: Kadınlar topluluğu.

Vecih: Yön, tarz.

gayet muhtasar bazı lüzumlu maddeleri, o mübarek hemşirelerime ve mânevî genç evlâdlarıma beyân ediyorum.

Birinci Nükte

Risale-i Nur'un en mühim bir esası şefkat olmasından, nisâ tâifesi şefkat kahramanları bulunmaları cihetiyle daha ziyâde Risale-i Nur'la fitraten alâkadarlırlar. Ve –lillâhilhamd– bu fitrî alâkadarlık çok yerlerde hissediliyor. Bu şefkattteki fedâkârlık, hakikî bir ihlâsı ve mukâbelesiz bir fedâkârlık mânâsını ifade ettiğinden, şimdi bu zamanda pek çok ehemmiyeti var.

Evet bir vâlide veledini tehlikeden kurtarmak için hiçbir ücret istemeden rûhunu fedâ etmesi ve hakikî bir ihlâs ile vazife-i fitriyesi itibârıyla kendini evlâdına kurban etmesi gösteriyor ki; hanımlarda gayet yüksek bir kahramanlık var. Bu kahramanlığın inkişâfı ile; hem hayat-ı dünyeviyesini, hem hayat-ı ebediyesini onunla kurtarabilir. Fakat bazı fenâ cereyânlarla, o kuvvetli ve kıymettar seciye inkişâf etmez veyahut sû-i istimâl edilir. Yüzer nümûnelerinden bir küçük nümûnesi şudur:

O şefkatli vâlide, çocuğunun hayat-ı dünyeviyede tehlikeye girmemesi, istifâde ve fayda görmesi için her fedâkârlığı nazara alır, onu öyle terbiye eder. “Oğlum paşa olsun!” diye bütün malını verir; hâfız mektebinden alır, Avrupa'ya gönderir. Fakat o çocuğun hayat-ı ebediyesi

Fitraten: Doğuştan, tabii olarak.

Inkişaf: Gelişme.

Lillâhilhamd: “Allah'a şükürler olsun ki...”

Muhtasar: Kısa, özet.

Seciye: Karakter, huy.

Vazife-i fitriye: Tabii görev.

tehlikeye girdiğini düşünmüyor ve dünya hapsinden kurtarmaya çalışıyor, cehennem hapsine düşmesini nazara almıyor. Fitrî şefkatin tam zıddı olarak o masum çocuğunu, âhirette şefaathçi olmak lâzım gelirken dâvâcı ediyor. O çocuk, “Niçin benim îmânımı takviye etmeden bu helâketime sebebiyet verdin?” diye şekvâ edecek. Dünyada da terbiye-i İslâmiye’yi tam almadığı için, vâlidesinin hârîka şefkatinin hakkına karşı lâyıkıyla mukâbele edemez, belki de çok kusur eder.

Eğer hakikî şefkat sû-i istimâl edilmeyerek, bîçâre veledini haps-i ebedî olan cehennemden ve idam-ı ebedî olan dalâlet içinde ölmekten kurtarmaya o şefkat sırrı ile çalışsa; o veledin bütün ettiği hasenâtının bir misli, vâlidesinin defter-i âmâline geçeceğinden, vâlidesinin vefatından sonra her vakit hasenâtları ile rûhuna nurlar yetiştirdiği gibi, âhirette de değil dâvâcı olmak, bütün rûh u canı ile şefaathçi olup ebedî hayatta ona mübarek bir evlâd olur.

Evet insanın en birinci üstadı ve tesirli muallimi, onun vâlidesidir. Bu münâsebetle ben kendi şahsımda kat’î ve dâimâ hissettiğim bu mânâyı beyân ediyorum:

Ben bu seksen sene ömrümde, seksen bin zâtlardan ders aldığım hâlde, kasem ediyorum ki; en esaslı ve sarsılmaz ve her vakit bana dersini tazeler gibi merhum vâlidemden

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık (İslâm’a uymayan her türlü yanlış düşünce).

Defter-i a’mâl: Amel defteri, insanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği defter.

Haps-i ebedî: Dâimî hapis.

Hasenât: Sevaplar, iyilikler.

Helâket: Ölme, mahvolma.

İdam-ı ebedî: Ebediyen yok olma.

Kasem etmek: Yemin etmek.

Terbiye-i İslâmiye: İslâmî eğitimi.

aldığım telkinât ve mânevî derslerdir ki; o dersler fitratımda, âdetâ maddî vücudumda çekirdekler hükmünde yerleşmiş. Sâir derslerimin o çekirdekler üzerine bina edildiğini, aynen görüyorum. Demek bir yaşımdaki fitratıma ve rûhuma, merhum vâlidemin ders ve telkinâtını, şimdi bu seksen yaşımdaki gördüğüm büyük hakikatler içinde birer çekirdek-i esâsiye müşâhede ediyorum.

Ezcümle; meslek ve meşrebimin dört esasından en mühimmi olan şefkat etmek ve Risale-i Nur'un da en büyük hakikati olan acımak ve merhamet etmeyi, o vâlidemin şefkatli fiil ve hâlinden ve o mânevî derslerinden aldığımı yakînen görüyorum. Evet bu hakikî ihlâs ile hakikî bir fedâkârlık taşıyan vâlidelik şefkati sû-i istimâl edilip, masum çocuğunun elmas hazinesi hükmünde olan âhiretini düşünmeyerek, muvakkat fânî şîşeler hükmünde olan dünyaya o çocuğun masum yüzünü çevirmek ve bu şekilde ona şefkat göstermek, o şefkati sû-i istimâl etmektir.

Evet kadınların şefkat cihetiyle bu kahramanlıklarını hiçbir ücret ve hiçbir mukâbele istemeyerek, hiçbir faydayı şahsiye, hiçbir gösteriş mânâsı olmayarak rûhunu fedâ ettiklerine, o şefkatin küçücük bir nümûnesini taşıyan bir tavuğun yavrusunu kurtarmak için arslana saldırması ve rûhunu fedâ etmesi isbât ediyor.

Çekirdek-i esasiye: Temel çekirdek.

Faide-i şahsiye: Şahsi menfaat.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Telkinat: Bir düşünceyi söz ve davranışlarla iyice yerleştirme

Yakînen: Tam ve kesin bir bilgi ile.

Şimdi terbiye-i İslâmiye'den ve âmâl-i uhreviyeden en kıymetli ve en lüzumlu esas, ihlâstır. Bu çeşit şefkatteki kahramanlıkta o hakikî ihlâs bulunuyor.

Eğer bu iki nokta o mübarek tâifede inkişâfa başlasa, dâire-i İslâmiye'de pek büyük bir saâdete medâr olur. Hâlbuki erkeklerin kahramanlıkları mukâbelesiz olamıyor; belki, yüz cihette mukâbele istiyorlar. Hiç olmazsa şân ü şeref istiyorlar. Fakat maatteessüf bîçâre mübarek tâife-i nisâiye, zâlim erkeklerinin şerlerinden ve tahakkümlerinden kurtulmak için, başka bir tarzda, zaafiyetten ve aczden gelen başka bir nevide riyâkârlığa giriyorlar.

İkinci Nükte

Bu sene inzivâda iken ve hayat-ı içtimâiyeden çekildiğim hâlde bazı Nurcu kardeşlerimin ve hemşirelerimin hatırları için dünyaya baktım. Benimle görüşen ekseri dostlardan, kendi ailevî hayatlarından şekvâlar işittim. “Eyvah!” dedim. İnsanın hususan müslümanın tahassungâhı ve bir nevi cenneti ve küçük bir dünyası aile hayatıdır. “Bu da mı bozulmaya başlamış?” dedim. Sebebini aradım. *Bildim ki, nasıl, İslâmiyet'in hayat-ı içtimâiyesine ve dolayısıyla din-i İslâm'a zarar vermek için gençleri*

Acz: Acizlik.

A'mâl-i uhreviye: Neticesi bütünüyle âhirete bakan dinî görevler.

Bîçare: Çaresiz, zavıf.

Hayat-ı içtimâiye: Sosyal hayat.

Maatteessüf: Üzülererek, maalesef.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Riyâkârlık: İki yüzlülük, gösteriş.

Şekvâ: Şikâyet.

Tahakküm: Zorla baskı altına alma, boyun eğdirmeye.

Tahassungâh: Sığınak.

Zaafiyet: Zayıflık.

yoldan çıkarmak ve gençlik hevesâtıyla sefâhete sevk etmek için bir-iki komite çalışıyormuş. Aynen öyle de; bîçâre nisâ tâifesinin gafil kısmını dahi yanlış yollara sevk etmek için bir-iki komitenin tesirli bir sûrette perde altında çalıştığını hissettim. Ve bildim ki; bu millet-i İslâm'a bir dehşetli darbe, o cihetten geliyor.

Ben de siz hemşirelerime ve gençleriniz olan mânevî evlâdlarıma katiyen beyân ediyorum ki: Kadınların saâdet-i uhreviyesi gibi, saâdet-i dünyeviyeleri de ve fıtratlarındaki ulvî seciyeleri de bozulmaktan kurtulmanın çâre-i yegânesi, dâire-i İslâmiye'deki terbiye-i diniyeden başka yoktur! Rusya'da o bîçâre tâifenin ne hâle girdiğini işitiyorsunuz.

Risale-i Nur'un bir parçasında denilmiş ki:

Aklı başında olan bir adam; refikasına muhabbetini ve sevgisini, beş-on senelik fânî ve zâhirî hüsn-ü cemâline bina etmez. Belki kadınların hüsn-ü cemâlinin en güzeli ve dâimîsi, onun şefkatine ve kadınlığa mahsus hüsn-ü sîretine sevgisini bina etmeli. Tâ ki, o bîçâre ihtiyarladıkça, kocasının muhabbeti ona devam etsin. Çünkü onun refikası, yalnız dünya hayatındaki muvakkat bir yardımcı refika değil,

Bina etmek: Üzerine yüklemek, dayandırmak.

Çâre-i yegâne: Tek çâre.

Fânî: Gelip geçici.

Hevesât: Hevesler, arzular.

Hüsn-i cemâl: Dış, yüz güzelliği.

Hüsn-i sîret: İç güzelliği, huy ve ahlak güzelliği.

Millet-i İslâm: Müslüman millet.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Refika: Arkadaş, eş.

Saadet-i dünyeviye: Dünya mutluluğu.

Saadet-i uhreviye: Ahiret mutluluğu.

Sefahet: haram helâl demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.

Terbiye-i diniye: Dinî eğitimi.

Ülvî: Yüce.

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

belki hayat-ı ebediyesinde ebedî ve sevimli bir refika-yı hayat olduğundan¹, ihtiyarlandıkça daha ziyâde hürmet ve merhamet ile birbirine muhabbet etmek lâzım geliyor. Şimdiki terbiye-i medeniye perdesi altındaki hayvancasına muvakkat bir refâkatten sonra ebedî bir müfârakate mâruz kalan o aile hayatı, esasıyla bozuluyor.

Hem Risale-i Nur'un bir cüzünde denilmiş ki:

Bahtiyardır o adam ki; refika-yı ebediyesini kaybetmek için sâliha zevcesini taklit eder, o da sâlih olur.

Hem bahtiyardır o kadın ki; kocasını mütedeyyin görür, ebedî dostunu ve arkadaşını kaybetmemek için o da tam mütedeyyin olur; saâdet-i dünyeviyesi içinde saâdet-i uhreviyesini kazanır.

Bedbahttır o adam ki; sefâhete girmiş zevcesine ittibâ eder; vazgeçirmeye çalışmaz, kendisi de iştirak eder.

Bedbahttır o kadın ki; zevcinin fıkına bakar, onu başka bir sûrette taklit eder.

Veyl o zevc ve zevceye ki; birbirini ateşe atmakta yar-dım eder. Yani; medeniyet fantaziyelerine birbirini teşvik eder.

¹ Dünyada evli olan kimselerin, bu beraberliklerini cennette de devam ettirecekleri-ne dâir bkz.: Buhârî, *fezâilü ashâb* 30; Tirmizî, *menâkıb* 62; Ma'mer İbni Râşid, *el-Câmi'* 11/302.

Bedbaht: Talihsiz.

Cüz': Bölüm, parça.

Fısk: Günahkârlık, ahlaksızlık.

İttibâ etmek: Uymak, bağlanmak.

Mufârakat: Ayrılık.

Mütedeyyin: Dindar, dini-ne bağlı kimse.

Refâkat: Arkadaşlık, yolda eşlik etme.

Refika-yı ebediye: Ebedi hayat arkadaşı.

Sefahet: Haram helâl demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.

Terbiye-i medeniye: Çağdaş, modern eğitim.

İşte, Risale-i Nur'un bu meâldeki cümlelerinin mânâsı budur ki:

Bu zamanda aile hayatının ve dünyevî ve uhrevî saâdetinin ve kadınlarda ulvî seciyelerin inkişâfının sebebi, yalnız dâire-i şeriatteki âdâb-ı İslâmiyet'le olabilir.

Şimdi aile hayatında en mühim nokta budur ki:

Kadın, kocasında fenâlık ve sadâkatsizlik görse, o da kocasının inadına kadının vazife-i ailevîsi olan sadâkat ve emniyeti bozsa, aynen askerîdeki itaatin bozulması gibi, o aile hayatının fabrikası zîr u zeber olur. Belki o kadın, elinden geldiği kadar kocasının kusurunu ıslaha çalışmalıdır ki, ebedî arkadaşını kurtarsın. Yoksa o da, kendini açıklık ve saçıklıkla başkalara göstermeğe ve sevdirmeyeğe çalışsa, her cihetle zarar eder. Çünkü hakikî sadâkati bırakan, dünyada da cezâsını görür. Çünkü nâmahremlerin nazarından fitratı korkar, sıkılır, çekinir. Nâmahrem yirmi erkeğin on sekizinin nazarından istiskal eder. Erkek ise, nâmahrem yüz kadından ancak birisinden istiskal eder, bakmasından sıkılır. Kadın o cihette azâp çektiği gibi, sadâkatsizlik ittihamı altına girer; zaafiyetiyle beraber, hukukunu muhafaza edemez.

Elhâsıl: Nasıl ki kadınlar kahramanlıkta, ihlâsta şefkat itibârıyla erkeklere benzemedikleri gibi, erkekler de o

Âdâb-ı İslâmiyet: İslâmiyet'in belirlediği genel görüş kuralları.

Daire-i şeriat: İslâmî hükümler çerçevesi, dairesi.

Fitrat: Tabiat, yaratılış.

İslah: Düzeltme, iyileştirme.

İnkişaf: Gelişme.

İstiskal etmek: Rahatsız olmak, hoşlanmadığını hissettirmek.

Nâmahrem: Aralarında evliliğe mani bir yakınlık olmayan kimse, yabancı.

Seciye: Karakter, huy.

Zîr ü zeber: Darmadağın, paramparça.

kahramanlıkta onlara yetişemiyorlar; öyle de o masum hanımlar dahi, sefâhette hiçbir vecihle erkeklere yetişemezler. Onun için fitratlarıyla ve zayıf hilkatleriyle nâmahremlerden şiddetli korkarlar ve çarşaf altında saklanmaya kendilerini mecbur bilirler. Çünkü erkek, sekiz dakika zevk ve lezzet için sefâhete girse, ancak sekiz lira kadar bir şey zarar eder. Fakat kadın sekiz dakika sefâhetteki zevkin cezâsı olarak dünyada dahi sekiz ay ağır bir yükü karnında taşır ve sekiz sene de o hâmisiz çocuğun terbiyesinin meşakkatine girdiği için sefâhette erkeklere yetişemez, yüz derece fazla cezâsını çeker.

Az olmayan bu nev'i vukûat da gösteriyor ki; mübarek tâife-i nisâiye, fitraten yüksek ahlâka menşe' olduğu gibi, fısık u sefâhette dünya zevki için kabiliyetleri yok hükmündedir. Demek onlar dâire-i terbiye-i İslâmiye içinde mes'ûd bir aile hayatını geçirmeğe mahsus bir nevi mübarek mahlûkturlar. Bu mübarekleri ifsâd eden komiteler kahrolsunlar! Allah bu hemşirelerimi de bu serserilerin şerlerinden muhafaza eylesin, âmîn...

Hemşirelerim! Mahremce bu sözümü size söylüyorum: Maîşet derdi için; serseri, ahlâksız, frenkmeşreb bir kocanın tahakkümü altına girmektense, fitratınızdaki iktisâd ve kanaatle, köylü masum kadınların nafakalarını kendileri çıkarmak için çalışmaları nev'inden kendinizi idareye

Frenkmeşrep: Yabancı kültürü benimseyen, gayr-i müslim bir hayat tarzı olan.
Hâmi: Himaye eden, koruyan.

Hilkat: Yaratılış.
İfsad etmek: Bozmak.
Menşe: Kaynak, memba.
Tahakküm: Zorla baskı altına alma , boyun eğdirmeye.

Taife-i nisâiye: Kadınlar topluluğu.

çalışınız, satmaya çalışmayınız. Şayet size münasip olmayan bir erkek kısmet olsa, siz kismetinize râzı olunuz ve kanaat ediniz. İnşâallah rızanız ve kanaatinizle o da ıslah olur.¹ Yoksa şimdiki işittiğim gibi, mahkemelere boşanmak için müracaat edeceksiniz. Bu da, haysiyet-i İslâmiye ve şeref-i milliyemize yakışmaz.

Üçüncü Nükte

Aziz hemşirelerim! Katiyen biliniz ki:

Dâire-i meşrûanın hâricindeki zevklerde, lezzetlerde; on derece onlardan ziyâde elemeler ve zahmetler bulunduğunu Risale-i Nur yüzer kuvvetli delillerle, hâdisâtlarla isbât etmiştir. Uzun tafsîlâtı Risale-i Nur'da bulabilirsiniz.

Ezcümle: Küçük Sözler'den Altıncı, Yedinci, Sekizinci Sözler ve Gençlik Rehberi benim bedelime sizlere tam bu hakikati gösterecek. Onun için dâire-i meşrûadaki keyfe iktifâ ediniz ve kanaat getiriniz. Sizin hânenizdeki masum evlâdlarınızla masumane sohbet, yüzer sinemadan daha ziyâde zevklidir. Hem katiyen biliniz ki; bu hayat-ı dünyeviyede hakikî lezzet, îmân dâiresindedir ve îmândadır. Ve a'mâl-i sâlihanın her birisinde bir mânevî lezzet var. Ve

¹ “Onlarla hoşça, güzelce geçinin. Şayet onlardan hoşlanmayacak olursanız, olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur.” (Nisâ sûresi, 4/19) Ayrıca bkz.: Müslim, *radâ* 61; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/329.

A'mâl-i salih: Salih amel-ler, iyi işler.

Daire-i meşrua: Meşru daire, helâl dairesi.

Haysiyet-i İslâmiye: İslâm'ın itibarı, şerefi.

İktifa etmek: Yetinmek.

Mâsûmâne: Masumca.

Şeref-i milliye: Millî şeref, onur.

dalâlet ve sefâhette, bu dünyada dahi gayet acı ve çirkin elemeler bulunduğunu Risale-i Nur yüzer kat'î delillerle isbât etmiştir. Âdetâ îmânda bir cennet çekirdeği ve dalâlette ve sefâhette bir cehennem çekirdeği bulunduğunu, ben kendim çok tecrübelerle ve hâdiselerle aynelyakîn görmüşüm ve Risale-i Nur'da bu hakikat tekrar ile yazılmış. En şedid muannit ve mu'terizlerin eline girip; hem resmî ehl-i vukuf ve mahkemeler o hakikati cerh edememişler. Şimdi sizin gibi mübarek ve masum hemşirelerime ve evlâdlarım hükmünde küçüklerinize, başta Tesettür Risalesi ve Gençlik Rehberi ve Küçük Sözler benim bedelime sizlere ders versin.

Ben işittim ki; benim size câmide ders vermekliğimi arzu ediyorsunuz. Fakat benim perişanîyetimle beraber hastalığım ve çok esbab, bu vaziyete müsaade etmiyor. Ben de sizin için yazdığım bu dersimi okuyan ve kabul eden bütün hemşirelerimi, bütün mânevî kazançlarıma ve duâlarıma Nur şâkirtleri gibi dâhil etmeğe karar verdim. Eğer siz benim bedelime Risale-i Nur'u kısmen elde edip okusanız veya dinleseniz, o vakit kâidemiz mûcibince; bütün kardeşleriniz olan Nur şâkirtlerinin mânevî kazançlarına ve duâlarına da hissedar oluyorsunuz.

Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.

Cerh etmek: Yaralamak, çürütmek.

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık (İslam'a uymayan her türlü yanlış düşünce).

Ehl-i vukuf: Bilirkişi heyeti.

Esbab: Sebepler.

Mu'teriz: İtiraz eden.

Muannid: İnatçı.

Mûcib: Gerek, gerektirici sebep.

Sefahet: Haram helâl demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik.

Şedit: Şiddetli.

Ben şimdi daha ziyâde yazacaktım; fakat çok hasta ve çok zayıf ve çok ihtiyar ve tashihat gibi çok vazifelerim bulunduğundan, şimdilik bu kadarla iktifâ ettim.

اَلْبَاقِي هُوَ اَلْبَاقِي¹

Duanıza muhtaç kardeşiniz
Said Nursî

¹ Kendinden başka her şeyin fâni olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Yirmi Beşinci Lem'a

Yirmi Beş Devadır

Hastalara bir merhem, bir teselli, mânevî bir reçete, bir iyâdetü'l-marîz ve geçmiş olsun makamında yazılmıştır.

İhtâr ve İtizar

Bu mânevî reçete, bütün yazdıklarımızın fevkinde bir sûratle^{1(Hâşiye)} telif edildiği gibi; hem umuma muhalif olarak tashihâta ve dikkate vakit bulmayarak, telifi gibi gayet sûratle, ancak bir defa nazardan geçirildi. Demek müsvedde-i evvel hükmünde müşevveş kalmıştır. Kalbe fitrî bir sûrette gelen hâtırâtı, sanatla ve dikkatle bozmamak için, yeniden tetkikâta lüzum görmedik. Okuyan zâtlar, hususan hastalar bazı nâhoş ibarelerden veyahut ağır kelimelerden ve ifadelerden sıkılıp gücenmesinler, bana da duâ etsinler.

اَلَّذِيْنَ اِذَا اَصَابَتْهُمْ مُّصِيْبَةٌ قَالُوْا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاٰجِعُوْنَ²

1 (Hâşiye) Bu risale, dört buçuk saat zarfında telif edilmiştir. Evet: *Rüşdü*, Evet: *Re'fet*, Evet: *Hüsrev*, Evet: *Said*.

2 “Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde, ‘Biz Allaha aidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz’ derler.” (Bakara sûresi, 2/156)

Deva: İlâç, çare.

Fevk: Üst.

Fitri: Tabii.

Hâtırât: Hatıra gelen şeyler.

Hususan: Özellikle, bilhassa.

İhtar: Hatırlatma.

İtizar: Özür dileme.

İyâdetü'l-marîz: Hasta ziyareti.

Muhalif: Aykırı, ters.

Müsvedde: Karalama, taslak.

Müşevveş: Karmakarışık.

Nâhoş: Hoşa gitmeyen, beğenilmeyen.

Nazardan geçirmek: Kontrol etmek, incelemek.

Tashihat: Düzeltmeler, tashihler.

Tedkikat: Araştırmalar, incelemeler.

Te'lif etmek: Kitap yazmak.

وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي ۖ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِي¹

Şu Lem'a'da, nev-i beşerin on kısmından bir kısmını teşkil eden musîbetzede ve hastalara hakikî bir teselli ve nâfi' bir merhem olabilecek yirmi beş devayı icmâlen beyân ediyoruz.

Birinci Deva

Ey bîçâre hasta! Merak etme, sabret. Senin hastalığın sana dert değil belki bir nevi dermandır. Çünkü ömür bir sermayedir, gidiyor. Meyvesi bulunmazsa zayı' olur. Hem rahat ve gafletle olsa, pek çabuk gidiyor. Hastalık, senin o sermayeni büyük kârlarla meyvedar ediyor. Hem ömrün çabuk geçmesine meydan vermiyor, tutuyor, uzun ediyor; tâ meyveleri verdikten sonra bırakıp gitsin. İşte, ömrün hastalıkla uzun olmasına işareten bu darb-ı mesel dillerde destandır ki; “Musîbet zamanı çok uzundur, safa zamanı pek kısa oluyor.”

İkinci Deva

Ey sabırsız hasta! Sabret, belki şükret. Senin bu hastalığın, ömür dakikalarını birer saat ibâdet hükmüne

¹ “O'dur beni doyuran, O'dur beni içiren. Hastalandığımda O'dur bana şifa veren.” (Şuarâ sûresi, 26/79-80)

Beyan: Açıklama, bildiri.

Bîçare: Çaresiz.

Darb-ı mesel: Atasözü.

İbare: Cümle, ifade.

İcmâlen: Özet olarak.

Lem'a: Parlıt.

Meyvedar: Meyve veren, meyveli.

Musibet: Belâ, felâket.

Musibetzede: Musibete, felâkete, belâya uğramış kimse.

Nâfi': Faydalı.

Nev-i beşer: İnsanlık, insan türü.

Nevi: Çeşit, tür.

Safâ: Gönül rahatlığı.

getirebilir. Çünkü *ibâdet* iki kısımdır. Biri *müsbet ibâdet* ki; *namaz, niyaz* gibi *mâlûm ibâdetler*dir. Diğer *menfî ibâdetler*dir ki; *hastalıklar, musîbetler* vasıtasıyla *musîbetzede, aczini, zaafını hisseder. Hâlîk-ı Rahîmine ilticâ eder, yalvarır. Hâlis, riyâsız, mânevî bir ibâdete mazhar olur.*

Evet hastalıkla geçen bir ömür, Allah'tan şekvâ etmemek şartıyla, mümin için *ibâdet* sayıldığına *rivâyât-ı sahiha* vardır.¹ Hattâ bazı *sâbir* ve *şâkir* hastaların bir dakikalık hastalığı, bir saat *ibâdet* hükmüne geçtiği ve bazı *kâmillerin* bir dakikası bir gün *ibâdet* hükmüne geçtiği, *rivâyet-i sahiha* ve *keşfiyat-ı sâdika* ile *sâbittir*. Senin bir dakika ömrünü, bin dakika hükmüne getirip, sana uzun ömrü kazandıran hastalıktan *teşekki* değil, *teşekkür* et.

Üçüncü Deva

Ey tahammülsüz hasta! İnsan bu dünyaya *keyf sürmek* ve *lezzet almak* için gelmediğine, *mütemâdiyen gelenlerin*

¹ “Bir kimse, salih amel işlerken araya bir hastalık veya sefer girerek ameline mâni olursa, Allah ona sıhhati yerinde ve mukim iken yapmakta olduğu salih amelin sevabını aynen yazar.” meâlindeki hadis için bkz.: Buhârî, *cihâd* 134; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 4/410; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 7/182.

Hâlîk u Rahîm: Sonsuz merhamet sahibi Yaratıcı.

Hâlis: İhlâslı, samimî.

İlticâ etmek: Sığınmak.

Kâmil: Olgun, mükemmel kimse.

Keşfiyât-ı sadika: Allah dostlarının, ilâhî ihsan ve ilham ile keşfettiği doğru bilgiler, hakikatler.

Malûm: Bilinen, belli.

Mazhar olmak: Nail olmak, kavuşmak.

Menfî ibadet: Olumsuz durumlara sabretme şeklinde yapılan ibadet.

Müsbet ibadet: Emredilen ibadetleri yapmak.

Mütemadiyen: Sürekli olarak, aralıksız.

Niyaz: Yalvarma, yakarma, dua.

Rivâyât-ı sahiha: Sahih hadis i şerif rivayetleri.

Riya: Gösteriş için yapma.

Sâbir: Sabreden.

Şâkir: Şükreden.

Şekva: Şikâyetçi olma, sızlanma.

Teşekki: Şikâyet etme.

gitmesi ve gençlerin ihtiyarlaşması ve mütemâdiyen zevâl ve firâkta yuvarlanması şâhiddir. Hem insan, zîhayatın en mükemmeli, en yükseği ve cihâzâtça en zengini, belki zîhayatların sultanı hükmünde iken, geçmiş lezzetleri ve gelecek belâları düşünmek vasıtasıyla, hayvana nisbeten en ednâ bir derecede, ancak kederli, meşakkatli bir hayat geçiriyor. Demek insan, bu dünyaya yalnız güzel yaşamak için ve rahatla ve safâ ile ömür geçirmek için gelmemiştir. Belki azîm bir sermaye elinde bulunan insan, burada ticaret ile, ebedî dâimî bir hayatın saâdetine çalışmak için gelmiştir.¹ Onun eline verilen sermaye de ömürdür.

Eğer hastalık olmazsa, sıhhat ve âfiyet gaflet verir, dünyayı hoş gösterir, âhireti unutturur.² Kabri ve ölümü hatırına getirmek istemiyor, sermaye-i ömrünü bâd-i hevâ boş yere sarf ettiriyor. Hastalık ise, birden gözünü açtırır. Vücuduna ve cesedine der ki: “Lâyemut değilsin, başboş değilsin, bir vazifen var. Gururu bırak, seni Yaratanı düşün, kabre gideceğini bil, öyle hazırlan.”

İşte hastalık bu nokta-yı nazardan hiç aldatmaz bir nâsih ve ikaz edici bir mürşiddir. Ondan şekvâ değil, belki

¹ Bu hakikati ifade eden ayet-i kerîmeler için bkz.: Fâtır sûresi, 35/29; Tevbe sûresi, 9/111.

² “İki (büyük) nimet vardır. İnsanların çoğu onlar hususunda aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit!” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *rikak* 1; Tirmizî, *zühd* 1.

Azîm: Büyük, ehemmiyetli.

Bâd-i hevâ: Bedava.

Cihâzât: Donanımlar.

Daimî: Sürekli.

Ebedî: Sonsuz, nihayetsiz.

Ednâ: En küçük, en aşağı.

Lâyemut: Ölümsüz.

Meşakkat: Sıkıntı, zahmet, zorluk.

Mürşid: Doğru yolu gösteren rehber.

Nâsih: Nasihat eden.

Nokta-yı nazar: Bakış açısı.

Safâ: Gönül rahatlığı.

Sermaye-i ömür: Hayat sermayesi.

Şekvâ: Şikâyet etme, sızlanma.

Zevâl ve firak: Yok olma ve ayrılma.

Zihayat: Canlı varlıklar.

bu cihette ona teşekkür etmek; eğer fazla ağır gelse, sabır istemek gerektir.

Dördüncü Deva

Ey şekvâcı hasta! Senin hakkın şekvâ değil şükürdür, sabırdır. Çünkü senin vücudun ve âzâ ve cihâzâtın, senin mülkün değildir. Sen onları yapmamışsın, başka tezgâhlardan satın almamışsın. Demek başkasının mülküdür. Onların Mâliki, mülkünde istediği gibi tasarruf eder.

Yirmi Altıncı Söz'de denildiği gibi, meselâ gayet zengin, gayet mahir bir sanatkâr; güzel sanatını, kıymetli servetini göstermek için, miskin bir adama modellik vazifesini gördürmek maksadıyla, bir ücrete mukâbil, bir saatçik zamanda, murassa ve gayet sanatlı dikiği bir gömleği, bir hulleyi o fakire giydirir. Onun üstünde işler ve vaziyetler verir. Hârika envâ-ı sanatını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam, o zâta dese: “Bana zahmet veriyorsun, eğilip kalkmakla verdiğin vaziyetten bana sıkıntı veriyorsun, beni güzelleştiren bu gömleği kesip kısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun.” demeye hak kazanabilir mi? “Merhametsizlik, insafsızlık ettin.” diyebilir mi? İşte aynen bu misâl gibi, Sâni-i Zülcelâl sana, ey hasta! Göz, kulak, akıl, kalb gibi nuranî duygularla murassa olarak giydirdiği

Âzâ: Vücudun organları.

Cihet: Taraf, yön.

Envâ ı san'at: Sanat çeşitleri.

Hulle: Ağır, kıymetli elbise.

Kıymetdar: Kıymetli, değerli, pahalı.

Mâhir: Maharetli, hünerli.

Miskin: Fakir, yoksul.

Murassa: Süslü, işlemeli.

Nuranî: Nurlu.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatla yaratan Allah (c.c.)

Şekvâ: Şikâyet.

cisim gömleğini, esmâ-yı hüsnâsının nakışlarını göstermek için, çok hâlât içinde seni çevirir ve çok vaziyetlerde seni değiştirir. Sen açıklıkla O'nun Rezzâk ismini tanıdığın gibi, Şâfi ismini de hastalığınla bil. Elemler, musîbetler bir kısım esmâsının ahkâmını gösterdikleri için, onlarda hikmetten lem'alar ve rahmetten şuâlar ve o şuâat içinde çok güzellikler bulunuyor. Eğer perde açılrsa, tevahhuş ve nefret ettiğin hastalık perdesi arkasında, sevimli güzel mânâları bulursun.

Beşinci Deva

Ey maraza müptelâ hasta! Bu zamanda tecrübemle kanaatim gelmiştir ki; hastalık bazılara bir ihsân-ı ilâhîdir, bir hediye-i rahmânîdir. Bu sekiz-dokuz senedir, liyâkatsız olduğum hâlde, bazı genç zâtlar, hastalık münâsebetiyle duâ için benimle görüştüler. Dikkat ettim ki; hangi hastalıklı genci gördüm, sâir gençlere nisbeten âhiretini düşünmeye başlıyor. Gençlik sarhoşluğu yok. Gaflet içindeki hayvânî hevesâtan bir derece kendini kurtarıyor. Ben de bakıyordum, onların tahammül dâhilindeki hastalıklarını bir ihsân-ı ilâhî olduğunu ihtâr ederdim.

Ahkâm: Hükümler.

Esmâ: Cenab-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenab-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Hâlât: Haller, durumlar.

Hayvanî: Hayvana ait.

Hediye-i Rahmânî: Rahman olan Cenâb-ı Hakk'ın hediyesi.

Hevesat: Nefsî istek ve arzular, hevesler.

İhsan-ı ilâhî: Cenab-ı Hakk'ın lütuf ve ihsanı.

İhtar etmek: Hatırlatmak, dikkat çekmek

Lem'a: Parıltı.

Liyakat: Lâyık olma.

Maraz: Hastalık.

Müptela: Tutulma.

Rezzak: Bütün mahlukatın rızıklarını veren Allah (c.c.)

Şâfi: Maddî-manevî bütün dertlere şifâ veren Allah (c.c.)

Şua: Işın.

Tevahhuş: Ürkme, yabancılık çekme.

Derdim ki:

“Kardeşim, senin bu hastalığının aleyhinde değilim, hastalık için sana karşı bir şefkat hissedip acımiyorum ki duâ edeyim. Hastalık seni tam uyandırıncaya kadar sabra çalış ve hastalık vazifesini bitirdikten sonra Hâlık-ı Rahîm inşâallah sana şifâ verir.”

Hem derdim:

“Senin bir kısım emsâlin sıhhat belâsıyla gaflete düşüp, namazı terk edip, kabri düşünmeyip, Allah’ı unutup, bir saatlik hayat-ı dünyeviye’nin zâhirî keyfi ile, hadsiz bir hayat-ı ebediyesini sarsar, zedeler, belki de harap eder. Sen hastalık gözüyle, her hâlde gideceğin bir menzilin olan kabrini ve daha arkasında uhrevî menzilleri görürsün ve onlara göre davranıyorsun. Demek senin için hastalık, bir sıhhattır. Bir kısım emsâlindeki sıhhat, bir hastalıktır.”

Altıncı Deva

Ey elemden teşekki eden hasta! Senden soruyorum; geçmiş ömrünü düşün ve o ömürde geçmiş lezzetli safâ günleri ve belâ ve elemli vakitlerini tahattur et. Her hâlde ya “Oh!” ya “Âh!” diyeceksin. Yani, ya “Elhamdülillâh, şükür.” veyahut “Vâ hasretâ, vâ esefâ!” kalbin veya lisânın diyecek.

Emsâl: Akranlar, yaşlılar.

Hâlık u Rahîm: Merhamet sahibi Yaratıcı.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı ebediye: Sonsuz hayat, ahiret.

Menzil: Mekân, durak.

Tahattur: Akla gelme, hatırlama.

Uhrevî: Âhirete ait.

Vâ-esefâ: Eyvah, çok yazık!

Vâ-hasretâ: Ne yazık ki!

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

Dikkat et, sana “Oh, elhamdülillâh, şükür.” dediren, senin başından geçmiş elemeler, musîbetlerin düşünmesi, bir mânevî lezzeti deşiyor ki; senin kalbin şükreder. Çünkü elemelerin zevâli, lezzettir. O elemeler, o musîbetler zevâliyle, rûhta bir lezzet irsiyet bırakmış ki, düşünmekle deşilse, rûhtan bir lezzet akıyor, şükürler takattur ediyor.

Sana “Vâ esefâ, vâ hasretâ!” dedirten, eski zamanda geçirdiğin lezzetli ve safâlı o hâllerdir ki; zevâleriyle, senin rûhunda dâimî bir elem irsiyet bırakıp, ne vakit düşünsen, o elem yine deşiliyor, esef ve hasret akıtıyor.

Madem bir günlük gayr-i meşrû lezzet, bazen bir sene mânevî elem çektiriyor. Ve muvakkat bir günlük hastalıkla gelen elem, çok günler mânevî lezzet-i sevâpla beraber, zevâlindeki halâs ve kurtulmaktan gelen mânevî lezzet vardır. Senin başındaki şimdilik bu muvakkat hastalığın neticesi ve iç yüzündeki sevâbı düşün, “Bu da geçer, yâ Hû!” de, şekvâ yerinde şükret.

Altıncı Deva^{1(Hâşiye)}

Ey dünya zevkini düşünüp hastalıktan ızdırıp çeken kardeşim! Bu dünya eğer dâimî olsa idi ve yolumuzda

1 (Hâşiye) Fitrî bir sûrette bu lem'a tahattur ettiğinden, altıncı mertebede iki devâ yazılmış. Fitriliğine ilişmemek için böyle bıraktık, belki bir sır vardır diye değıştirmedik.

Daimî: Sürekli, devamlı.

Elem: Acı, ağrı, dert.

Esef: Üzüntü.

Fitri: Tabii.

Gayr-i meşru: Meşru olmayan, haksız.

Halâs: Kurtulma, selâmete erme.

İrsiyet: Veraset.

Lem'a: Parıltı.

Lezzet-i sevab: Sevab lezzeti.

Mânevî: Ruhânî, manaya ait olan.

Musîbet: Belâ, felâket.

Muvakkat: Geçici.

Safâ: Gönül rahatlığı.

Şekva: Şikâyet, sızlanma.

Tahattur: Akla gelme, hatırlama.

Takattur: Damlama, damla damla akma.

Zeval: Bitme, sona erme.

ölüm olmasaydı ve firâk ve zevâlin rüzgârları esmeseydi ve musîbetli, fırtınalı istikbâlde mânevî kış mevsimleri olmasaydı; ben de seninle beraber senin hâline acıyacaktım. Fakat madem dünya bir gün bize “Haydi, dışarı.” diyecek, feryadımızdan kulağını kapayacak, o bizi dışarı kovmadan biz bu hastalıklar ikazâtıyla şimdiden onun aşkından vazgeçmeliyiz. O bizi terk etmeden, kalben onu terke çalışmalıyız.

Evet hastalık bu mânâyı bize ihtâr edip der ki: “Senin vücudun taştan, demirden değildir. Belki dâimâ ayrılmaya müsaid muhtelif maddelerden terkeb edilmiştir. Gururu bırak, aczini anla, mâlikini tanı, vazifeni bil, dünyaya ne için geldiğini öğren.” kalbin kulağına gizli ihtâr ediyor.

Hem madem dünyanın zevki, lezzeti devam etmiyor. Hususan meşrû olmazsa hem devamsız, hem elemli, hem günahlı oluyor. O zevki kaybettiğinden hastalık bahânesiyle ağlama; bilâkis hastalıktaki mânevî ibâdet ve uhrevî sevâp cihetini düşün, zevk almaya çalış.

Yedinci Deva

Ey sıhhatinin lezzetini kaybeden hasta! Senin hastalığın sıhhatteki nimet-i ilâhiyenin lezzetini kaçırmıyor, bilâkis

Acz: Kuvvetsizlik, güçsüzlük.

Cihet: Yön, taraf.

Firak: Ayrılık.

Hususan: Özellikle, bilhas-
sa.

İhtar etmek: Hatırlatmak, dikkati çekmek

İkazat: Dikkati çekmeler, uyarmalar.

Mâlik: Sahip.

Meşru: Dine ve kanuna uygun.

Nimet-i İlahiye: İlâhî nimet.

Terkeb: Birleştirme, sentez.

Uhrevî: Âhirete ait.

tattırıyor, ziyâdeleştiriyor. Çünkü bir şey devam etse tesirini kaybeder. Hattâ ehl-i hakikat müttefikân diyorlar ki: **إِنَّمَا الْأَشْيَاءُ تُعْرَفُ بِأَضْدَادِهَا¹** Yani, “Her şey zıddıyla bilinir.” Meselâ, karanlık olmazsa ışık bilinmez, lezzetsiz kalır. Soğuk olmazsa hararet anlaşılmaz, zevksiz kalır. Açlık olmazsa, yemek lezzet vermez. Mide harareti olmazsa, su içmesi zevk vermez. İlet olmazsa, âfiyet zevksizdir. Maraz olmazsa, sıhhat lezzetsizdir.

Madem, Fâtır-ı Hakîm, insana her çeşit ihsânını ihsâs etmek ve her bir nevi nimetini tattırmak ve insanı dâimâ şükre sevk etmek istediğini, şu kâinatta çeşit çeşit hadsiz envâ-ı nimeti tadacak, tanıyacak derecede gayet çok cihâzât ile insanı teçhiz etmesi gösteriyor ki; elbette sıhhat ve âfiyeti verdiği gibi; hastalıkları, illetleri, dertleri de verecektir. Senden soruyorum: “Bu hastalık senin başında veya elinde veya midende olmasaydı; sen, başın, elin, midenin sıhhatindeki lezzetli, zevkli nimet-i ilâhiyeyi hissedip şükreder miydin? Elbette şükür değil, belki düşünmeyecektin; şuûrsuz o sıhhati gaflete belki sefâhete sarf ederdin.”

¹ et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 19/19. Ayrıca bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 4/321; İbni Kayyim, *Medâricü's-sâlikîn* 3/188

Cihâzât: Donanımlar.

Ehl-i hakikat: Hakikat ehli.

Envâ-ı nimet: Çeşit çeşit nimet.

Fâtır-ı Hakîm: Her şeyi hikmetlerle Yaratan Allah (c.c.)

Hadsiz: Sınırsız, sonsuz.

İhsan: İyilik, lütuf.

İhsas etmek: Hissettirmek.

İlet: Hastalık.

Maraz: Hastalık.

Müttefikân: İttifak ederek.

Nevi: Çeşit, tür.

Sefahet: Eğlence düşkünlüğü, beyinsizlik.

Techiz etmek: Donatmak.

Sekizinci Deva

Ey âhiretini düşünen hasta! Hastalık, sabun gibi, günahların kirlerini yıkar, temizler. Hastalıklar, keffaretü’z-zünûb olduğu hadîs-i sahih ile sâbittir. Hem hadîste vardır ki: “Ermış ağacı silkmekle nasıl meyveleri düşer; îmânlı bir hastanın titremesi de, öyle günahları siler.”¹

Günahlar, hayat-ı ebediyede dâimî hastalıklardır. Bu hayat-ı dünyevîde dahi kalb, vicdan, rûh için mânevî hastalıklardır. Sen eğer sabredip, şekvâ etmezsen, şu muvakkat bir hastalık ile dâimî pek çok hastalıklardan kurtuluyorsun. Eğer günahları düşünmüyorsan, yahud âhireti bilmiyorsan veya Allah’ı tanımıyorsan, sende öyle dehşetli bir hastalık var ki; milyon defa sendeki bu küçük hastalıktan daha büyüktür. Ondan feryad et. Çünkü bütün dünyanın mevcûdâtıyla kalbin, rûhun ve nefsin alâkadardır. Mütemâdiyen firâk ve zevâl ile o alâkalar kesilip, sende hadsiz yaralar açılır. Bâhusus âhireti bilmediğin için, ölümü idam-ı ebedî tahayyül ettiğinden –âdetâ– güyâ yara bere içinde, dünya kadar hastalıklı bir vücudun var. İşte en evvel hadsiz yaralı ve hastalıklı bu büyük mânevî vücudun hadsiz hastalıklarına kat’î ilâç ve kat’î şifâ verici bir tiryak olan îmân ilâcını

¹ Buhârî, *merdâ* 1, 2, 13, 16; Müslim, *birr* 14; Dârimî, *rikak* 57.

Bâhusus: Bilhassa, özellikle.

Firak: Ayrılık.

Hadsiz: Sınırsız, sonsuz.

Hayat-ı dünyevî: Dünya hayatı.

Hayat-ı ebediye: Sonsuz hayat, ahiret.

İdam-ı ebedî: Ebedi yok oluş.

Kat’î: Kesin, şüphesiz.

Keffaretü’z-zünub: Günahların affına vesile olan yü-kümlülükler.

Mevcudat: Varlıklar.

Mütemadiyen: Sürekli olarak, aralıksız.

Tahayyül etmek: Hayal etmek.

Tiryak: İlaç.

Zeval: Bitme, sona erme.

aramak ve itikadını düzeltmek gerektir ki, o ilâcı bulmakta en kısa yol, bu maddî hastalığın yırttığı gaflet perdesinin altında sana gösterdiği aczin ve zaafın penceresiyle, bir Kadîr-i Zülcelâl'in kudretini ve rahmetini tanımaktır.

Evet Allah'ı tanımayanın dünya dolusu belâ başında vardır. Allah'ı tanıyanın dünyası nurla ve mânevî sürurla doludur. Derecesine göre îmân kuvvetiyle hisseder. Bu îmândan gelen mânevî sürur ve şifâ ve lezzet altında, cüz'î maddî hastalıkların elemi erir, ezilir.

Doğuzuncu Deva

Ey Hâlıkını tanıyan hasta! Hastalıklardaki elem ve tevahhuş ve korkmak ise; hastalık bazen ölüme vesîle olduğu cihetindendir. Ölüm, nazar-ı gaflet ve zâhirî cihetinde dehşetli olduğundan, ona vesîle olabilen hastalıklar korkutuyor, telâş veriyor.

Evvelâ bil ve kat'î îmân et ki: “*Ecel mukadderdir, tagayyür etmez.*”¹ Çok ağır hastaların başında ağlayanlar ve sıhhatleri yerinde olanlar ölmüşler, o ağır hastalar şifâ bulup yaşamışlar.

¹ Ecelin takdir edilmiş olup bir an geri bırakılmayacağı ve öne de alınmayacağına dair bkz.: A'râf sûresi, 7/34; Yûnus sûresi, 10/49.

Acz: Kuvvetsizlik, güçsüzlük.

Cüz'î: Küçük, kıymetsiz, mühim olmayan.

Elem: Acı, ağrı, dert, sıkıntı.

Hâlık: Yaratan, Allah (c.c.)

İtikad: İnanmak.

Kadîr-i Zülcelâl: Ululuk sahibi, her şeye gücü yeten Allah (c.c.)

Kudret: Güç, kuvvet.

Mukadder: Tayin ve takdir olunmuş.

Nazar-ı gaflet: Gafletli, bilinçsiz bakış.

Sürur: Sevinç, neşe.

Tegayyür: Değişme.

Tevahhuş: Ürkme, yabancılık çekme.

Zaaf: Zayıflık, kuvvetsizlik.

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

Sâniyen: Ölüm, sûreten görüldüğü gibi dehşetli değil. Çok risalelerde gayet kat'î, şeksiz, şüphesiz bir sûrette, Kur'an-ı Hakîm'in verdiği nur ile isbât etmişiz ki: *Ehl-i îmân için ölüm, vazife-i hayat külfetinden bir terhistir; hem dünya meydanındaki imtihanda, talim ve talimat olan ubûdiyetten bir paydostur; hem öteki âleme gitmiş yüzde doksan dokuz ahbab ve akrabasına kavuşmak için bir vesîledir; hem hakikî vatanına ve ebedî makam-ı saâdetine girmeye bir vasıtaadır; hem zindan-ı dünyadan bostan-ı cinana bir davettir; hem Hâlık-ı Rahîminin fazlından, kendi hizmetine mukâbil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir.* Madem ölümün mâhiyeti hakikat noktasında budur; ona dehşetli bakmak değil, bilâkis rahmet ve saâdetin bir mukaddimesi nazarıyla bakmak gerektir.

Hem ehlullahın bir kısmının ölümünden korkmaları, ölümün dehşetinden değildir. Belki “daha fazla hayır kazanacağım” diye, vazife-i hayatın idamesinden kazanacakları

Ahbab: Sevilenler, yakınlar, dostlar.

Ahz-ı ücret: Ücret alma.

Bostan-ı cinan: Cennet bahçeleri.

Dehşet: Korku ve telâş gösterme, ürkme.

Ebedî: Sonsuz, nihayetsiz.

Ehl-i îman: Mü'minler.

Ehlullah: Allah'a adanmış kimseler.

Hâlık-ı Rahîm: Merhametli Yarattıcı.

İdame: Devam ettirme.

Kur'an-ı Hakîm: Her şeyi yerli yerince açıklayan Kur'an.

Külfet: Yük, zahmet, sıkıntı.

Makam-ı saadet: Mutluluk mevkii.

Mukabil: Karşılık.

Mukaddeme: Önce gelen, önceki.

Sûreten: Zahiren, görünürde.

Şek: Şüphe, zan, tereddüt.

Talim: Öğretme, eğitime.

Talimat: Buyruklar, bildiriler.

Terhis: Askerliği sona erdirmeye.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vazife-i hayat: Hayat vazifesi, ömür.

Zindan-ı dünya: Cennete göre zindan durumunu alan dünya.

hayrat içindir. Evet *ehl-i îmân için ölüm, rahmet kapısıdır. Ehl-i dalâlet için, zulümât-ı ebediye kuyusudur.*¹

Onuncu Deva

Ey lüzumsuz merak eden hasta! Sen, hastalığın ağırlığından merak ediyorsun. O merakın, senin hastalığını ağırlaştırır. Hastalığın hafifleşmesini istersen, merak etmemeye çalış. Yani hastalığın faydalarını, sevâbını ve çabuk geçeceğini düşün, merakı kaldır, hastalığın kökünü kes.

Evet merak, hastalığı ikileştirir; maddî hastalığın altında merak ile mânevî bir hastalığı kalbine verir; maddî hastalık ona dayanır, devam eder. Eğer teslimiyetle, rıza ile, hastalığın hikmetini düşünmekle o merak gitse, o maddî hastalığın mühim bir kökü kesilir, hafifleşir, kısmen gider. Hususan evhâmla bir dirhem maddî hastalık, bazen merak vasıtasıyla on dirhem kadar büyür. Merak kesilmesiyle, o hastalığın onda dokuzu gider. Merak, hastalığı ziyâde ettiği gibi, hikmet-i ilâhiyeyi ittiham ve rahmet-i ilâhiyeyi tenkid ve Hâlık-ı Rahîminden şekvâ hükmünde olduğu için, aks-i maksadıyla tokat yer, hastalığını ziyâdeleştirir.

¹ Kabrin ehl-i iman için cennet bahçelerinden bir bahçe, ehl-i dalalet için cehennem çukurlarından bir çukur olmasıyla ilgili bkz.: Tirmizî, *kıyâmet* 26; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 8/273; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/360.

Dirhem: 3 gramlık bir ağırlık ölçü birimi.

Ehl-i dalâlet: Dinden sapanlar.

Ehl-i îman: Mü'minler.

Evham: Kuruntular, şüpheler.

Hâlık-ı Rahîm: Merhametli Yaratıcı.

Hayrat: Hayır ve iyilikler.

Hikmet-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın hikmeti.

İttiham: Suçlamak, töhmet altında bırakmak.

Rahmet-i ilâhiye: İlâhî rahmet.

Şekva: Şikâyet, sızlanma.

Zulümât-ı ebediye: Sonsuz karanlıklar.

Evet nasıl ki şükür, nimeti ziyâdeleştirir,¹ öyle de şekvâ, hastalığı, musîbeti tezyid eder. Hem merakın kendisi de bir hastalıktır. Onun ilâcı, hastalığın hikmetini bilmektir. Madem hikmetini, faydasını bildin; o merhemi meraka sür, kurtul. “Âh!” yerine “Oh!” de, “Vâ esefâ!” yerine **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ** ² **حَالٍ** söyle.

On Birinci Deva

Ey sabırsız hasta kardeş! Hastalık, hazır bir elemi sana vermekle beraber; evvelki hastalığından bugüne kadar o hastalığın zevâlindeki bir lezzet-i mâneviye ve sevâbındaki bir lezzet-i rûhiye veriyor. Bugünden, belki bu saatten sonraki zamanda hastalık yok, elbette yoktan elem yok; elem olmazsa teessür olamaz. Sen yanlış bir sûrette tevehhüm ettiğin için sabırsızlık geliyor. Çünkü bugünden evvel bütün hastalık zamanının maddîsi gitmekle, elemi de beraber gitmiş; kendindeki sevâbı ve zevâlindeki lezzet kalmış. Sana kâr ve sürur vermek lâzım gelirken, onları düşünüp müteellim olmak ve sabırsızlık etmek dîvâneliktir. Gelecek günler daha gelmemişler. Onları şimdiden düşünüp, yok bir günde,

¹ “Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım” (İbrahim sûresi, 14/7).

² “Bize uygun gördüğü her hâlimizden ötürü hamdolsun Rabbimize..” Bkz.: Tirmizî, *deavât* 128; Ebû Dâvûd, *edeb* 97, 98; İbni Mâce, *edeb* 55, *duâ* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/117.

Divanelik: Delilik, aptallık.

Elem: Acı, ağrı, dert, sıkıntı.

Elhamdülillahi Alâ külli

Hal: Bütün durumlarda Allah'a hamdolsun.

Lezzet-i maneviye: Manevi lezzet.

Lezzet-i ruhiye: Manevi lezzet.

Müteellim: Acı ve elem duyan.

Sûrur: Sevinç, neşe.

Teessür: Üzülmek.

Tevehhüm etmek: Kuruntuya düşme, zannetme.

Tezyid etmek: Çoğaltma, artırma.

Vâ-esefâ: Eyvah, çok yazık!

Zeval: Bitme, sona erme.

yok olan bir hastalıktan, yok olan bir elemden tevehhüm ile düşünüp müteallim olmak, sabırsızlık göstermekle, üç mer-tebe “yok, yok”a vücut rengi vermek, dîvânelik değil de nedir?

Madem bu saatten evvelki hastalık zamanları ise sürur veriyor. Ve madem yine bu saatten sonraki zaman mâdum, hastalık mâdum, elem mâdumdur. Sen, Cenâb-ı Hakk'ın sana verdiği bütün sabır kuvvetini böyle sağa sola dağıtma; bu saatteki eleme karşı tahşid et; “Yâ Sabûr!” de, dayan.

On İkinci Deva

Ey hastalık sebebiyle ibâdet ve evrâdından mah-rum kalan ve o mahrumiyetten teessüf eden hasta! Bil ki, hadîşçe sâbittir ki, “Müttaki bir mümin, hastalık sebebiyle yapamadığı dâimî virdinin sevâbını, hastalık zamanında yi-ne kazanır.”¹ Farzı, mümkün olduğu kadar yerine getiren bir hasta, sabır ve tevekkül ile ve farzlarını yerine getirmek-le o ağır hastalık zamanında sâir sünnetlerin yerini, hem hâlis bir sûrette, hastalık tutar. Hem hastalık, insandaki ac-zini, zaafını ihsâs eder. O aczin lisânıyla ve zaafın diliyle

¹ Buhârî, *cihâd* 134; Ebû Dâvûd, *cenâiz* 1; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 4/410, 418.

Acz: Kuvvetsizlik, güçsüz-lük.

Daimî: Sürekli, devamlı.

Evrâd: Belirli zamanlarda yapılan zikir ve ibadetler.

İhsas etmek: Hissettirmek.

Mâdum: Yok, mevcut ol-mayan.

Müttaki: Takva sahibi, din-dar.

Sair: Diğer, başka.

Tahşid etmek: Yığmak, bi-riktirmek.

Teessüf: Üzülmeye, keder-lenme.

Tevekkül: Allah'a dayanıp güvenmek.

Vird: Belirli zamanlarda de-vamlı olarak yapılan zikir ve ibadet.

Zaaf: Zayıflık, kuvvetsizlik.

hâlen ve kâlen bir duâ ettirir. Cenâb-ı Hak, insana hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir zaaf vermiş,¹ tâ ki dâimî bir sûrette dergâh-ı ilâhîye ilticâ edip niyaz etsin, duâ etsin.

يُفْلَ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ² yani “Eğer duânız olmazsa ne ehemmiyetiniz var!” Âyetin sırrıyla insanın hikmet-i hilkatî ve sebep-i kıymetî olan samimî duâ ve niyazın bir sebebi hastalık olduğundan, bu nokta-yı nazardan şekvâ değil, Allah’a şükür etmek ve hastalığın açtığı duâ musluğunu, âfiyeti kesbetmekle kapamamak gerektir.

On Üçüncü Deva

Ey hastalıktan şekvâ eden bîçâre adam! Hastalık, bazı-lara ehemmiyetli bir definedir, gayet kıymettar bir hediye-i ilâhiyedir. Her hasta, kendi hastalığını o nev’iden tasavvur edebilir.

Madem ecel vakti muayyen değil; Cenâb-ı Hak, insanı yeis-i mutlak ve gaflet-i mutlaktan kurtarmak için, havf u

¹ İnsanın hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir zaaf içinde olmasıyla ilgili bkz.: Nisâ sûresi, 4/28; Fâtır sûresi, 35/15; Muhammed sûresi, 47/38; Rûm sûresi, 30/54; Enfâl sûresi, 8/66.

² Furkan sûresi, 25/77.

Bîçâre: Çaresiz.

Dergâh-ı ilâhiye: Cenab-ı Hak’ın huzuru.

Ehemmiyet: Önem.

Gaflet-i mutlak: Tam bir dikkatsizlik.

Hadsiz: Sınırsız, sonsuz.

Hâlen: Hâl, durum ifade-siyle.

Havf: Korku.

Hediye-i ilâhiye: Cenab-ı Hak’tan gelen hediye.

Hikmet-i hilkat: Yaratılışın hikmeti.

İltica etmek: Sığınmak.

Kâlen: Söyleyerek, söylemek suretiyle.

Kıymetdar: Kıymetli, değerli.

Muayyen: Belirli.

Niyaz: Yalvarma, yakarma, dua.

Nokta-yi nazar: Bakış açısı.

Sebeb-i kıymet: Değerli olma sebebi.

Şekva: Şikâyet, sızlanma.

Tasavvur etmek: Zihinde şekillendirmek, tasarlamak.

Yeis-i mutlak: Tam ümitsizlik.

recâ ortasında ve hem dünya ve hem âhireti muhafaza etmek noktasında tutmak için, hikmetiyle eceli gizlemiş. Madem her vakit ecel gelebilir,¹ eğer insanı gaflet içinde yakalasa, ebedî hayatına çok zarar verebilir. Hastalık gafleti dağıtır, âhireti düşündürür, ölümü tahattur ettirir, öylece hazırlanır. Bazı öyle bir kazancı olur ki; yirmi senede kazanmadığı bir mertebeyi yirmi günde kazanıyor.

Ezcümle, arkadaşlarımızdan –Allah rahmet etsin– iki genç vardı. Biri İlamalı Sabri, diğeri İslâmköylü Vezirzade Mustafa. Bu iki zât, talebelerim içinde kalemsiz oldukları hâlde, samimiyette ve îmân hizmetinde en ileri safta olduklarını hayretle görüyordum. Hikmetini bilmedim. Vefatlarından sonra anladım ki; her ikisinde de ehemmiyetli bir hastalık vardı. O hastalık irşâdıyla, sâir gafil ve ferâizi terk eden gençlere bedel, en mühim bir takvâ ve en kıymetli bir hizmette ve âhirete nâfi' bir vaziyette bulundular. İnşâallah iki senelik hastalık zahmeti, milyonlar sene hayatı ebediyenin saâdetine medâr oldu. Ben onların sıhhati için bazı ettiğim duâyı, şimdi anlıyorum, dünya itibârıyla beddua olmuş. İnşâallah o duâm, sıhhat-i uhreviye için kabul olunmuştur.

¹ “Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez.” (Lokman sûresi, 31/34), Ayrıca ölümün her an gelebileceğine dair bkz.: İsrâ sûresi, 17/68, A'râf sûresi, 7/4, 97.

Ebedî: Sonsuz, nihayetsiz.

Ferâiz: Farzlar.

Hayat-ı ebediye: Sonsuz hayat, ahiret.

İrşad: Doğru yolu göstermek.

Medâr: Sebep, vesile.

Nâfi: Faydalı.

Reca: Ümit.

Saadet: Mutluluk.

Sair: Diğer, başka.

Sıhhat-i uhreviye: Uhrevî fayda, sıhhat ve selâmet.

Tahattur: Akla gelme, hatırlama.

İşte bu iki zât, benim itikadımca, on senelik bir takvâ ile elde edilecek bir kazanç kadar bir kâr buldular. Eğer ikisi, bir kısım gençler gibi sıhhat ve gençliğine güvenip, gaflet ve sefâhete atılsaydılar; ölüm de onları tarassud edip tam günahlarının pislikleri içinde yakalasaydı; o nurlar definesi yerine, kabirlerini akrepler ve yılanlar yuvası yapacaklardı.

Madem hastalıkların böyle menfaati var; ondan şekvâ değil, tevekkül, sabır ile, belki şükredip, rahmet-i îlahiyeye itimâd etmektir.

On Dördüncü Deva

Ey gözüne perde gelen hasta! Eğer ehl-i îmânın gözüne gelen perdenin altında nasıl bir nur ve mânevî bir göz olduğunu bilsen “Yüz bin şükür Rabb-i Rahîmim!” dersin. Bu merhemi izah için bir hâdise söyleyeceğim. Şöyle ki:

Bana sekiz sene kemâl-i sadâkatle hiç gücendirmeden hizmet eden Barlalı Süleyman’ın halasının, bir vakit gözü kapandı. O sâliha kadın, bana karşı haddimden yüz derece fazla hüsn-ü zan ederek, “Gözümün açılması için duâ et.” diyerek, câmi kapısında beni yakaladı. Ben de, o mübarek

Ehl-i îman: Mü'minler.

Hâdise: Olay.

Hüsn-i zan: İyi zan.

İtikad: İnanmak.

İtimad etmek: Güvenmek.

Kemal-i sadakat: Tam bir sadakatle.

Mânevî: Ruhânî, manaya ait olan, mâddî olmayan.

Rabb-i Rahîm: Sonsuz merhamet ve ihsan sahibi ve her şeyi terbiye eden Allah (c.c.)

Rahmet-i İlahiye: İlâhî rahmet.

Sâliha: Takva sahibi, dinî emirlere uyan kadın.

Şekva: Şikâyet etme, şızlanma.

Takva: Allah’a saygı göstererek zarar verecek şeylerden sakınmak.

Tarassud etmek: Gözetlemek.

Tevekkül: Allah’a dayanıp güvenmek.

ve meczûbe kadının salâhatını duâma şefaati yapıp, “Yâ Rabbi, onun salâhatı hürmetine onun gözünü aç.” diye yalvardım. İkinci gün Burdurlu bir göz hekimi geldi, gözünü açtı. Kırk gün sonra yine gözü kapandı. Ben çok müteessir oldum, çok duâ ettim. İnşâallah o duâ, âhireti için kabul olmuştur.¹ Yoksa benim o duâm, onun hakkında gayet yanlış bir beddua olurdu. Çünkü eceli kırk gün kalmıştı. Kırk gün sonra –Allah rahmet etsin– vefat eyledi.

İşte o merhume, kırk gün Barla'nın hazînane bağlarına rikkatli ihtiyarlık gözüyle bakmasına bedel; kabrinde, cennet bağlarını kırk bin günlerde seyredeceğini kazandı. Çünkü îmânı kuvvetli, salâhatı şiddetli idi.

Evet, bir mümin, gözüne perde çekilse ve gözü kapalı kabre girse, derecesine göre, ehl-i kuburdan çok ziyâde o âlem-i nuru temâşâ edebilir. Bu dünyada nasıl çok şeyleri biz görüyoruz, kör olan müminler görmüyorlar. Kabirde o körler, îmân ile gitmiş ise, o derece ehl-i kuburdan ziyâde görür. En uzak gösteren dürbünlerle bakar nev'inde, kabrinde derecesine göre cennet bağlarını sinema gibi görüp temâşâ ederler.

İşte böyle gayet nurlu ve toprak altında iken göklerin üstündeki cenneti görecektir ve seyredecek bir gözü, bu

¹ Bazı dualara dünyada, bazılarına ise ahirette cevap verileceğine dair bkz.: el-Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* 1/248; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 2/47.

Âlem-i nur: Ahiret, Cennet.
Ehl-i kubur: Kabirdekiler, ölüler.

Hazîne: Hüzün veren, kederlendiren.

Hürmet: Saygı.

Meczûbe: Kendini kaybetmiş kadın.

Merhume: Ölmüş, ölü bakan.

Müteessir: Üzüntülü, mahzun.

Rikkat: İncelik, yufka yüreklilik.

Salâhat: Dindarlık, iyilik.

Temâşâ etmek: Bakıp seyretme.

gözündeki perde altında şükür ile sabır ile bulabilirsin. İşte o perdeyi senin gözünden kaldıracak, o gözle seni baktıracak göz hekimi, Kur’ân-ı Hakîm’dir.

On Beşinci Deva

Ey âh u enin eden hasta! Hastalığın sûretine bakıp “Âh!” eyleme; mânâsına bak “Oh!” de. Eğer hastalığın mânâsı güzel bir şey olmasa idi, Hâlık-ı Rahîm en sevdiği ibâdına hastalıkları vermezdi. Hâlbuki hadîs-i sahihte vardır ki: **أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ** –ev kemâ kâl– Yani, “En ziyâde musîbet ve meşakkate giriftâr olanlar, insanların en iyisi, en kâmilleridirler.”¹ Başta Hazreti Eyyûb (*aleyhisselâm*), enbiyâlar, sonra evliyâlar ve sonra ehl-i salâhat çektikleri hastalıklara birer ibâdet-i hâlisâ, birer hediye-i rahmâniye nazarıyla bakmışlar; sabır içinde şükretmişler. Hâlık-ı Rahîm’in rahmetinden gelen bir ameliyat-ı cerrahiye nev’inden görmüşler.

Sen ey âh u fizar eden hasta! Bu nuranî kâfileye iltihak etmek istersen, sabır içinde şükret. Yoksa şekvâ etsen,

¹ Tirmizî, *zühd* 57; İbni Mâce, *fiten* 23; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/172, 173, 180, 185; 6/369.

Âh u enin: Ah deyip inlemek, ağlamak.

Âh u fizar: Ah deyip inlemek, ağlamak.

Ameliyat-ı cerrahiye: Cerrahî operasyon.

Ehl-i salâhat: Salih kimse-ler, takva sahipleri.

Enbiya: Nebîler, peygamberler.

Evliya: Veliler, Allah dostları.

Giriftar olmak: Tutulmak, yakalanmak.

Hadîs-i sahih: Sahih hadîs.

Hâlık u Rahîm: Sonsuz merhamet sahibi Yaratıcı.

Hediye-i Rahmâniye: Rahman olan Cenâb-ı Hakk’ın hediyesi.

İbad: Kullar.

İbadet-i hâlisâ: Sırf Allah

rızası için yapılan ibadet.

İltihak etmek: Karışmak, kavuşmak.

Kâmil: Olgun, mükemmel.

Kur’an-ı Hakîm: Her şeyi yerli yerince açıklayan Kur’ân.

Meşakkat: Sıkıntı, zahmet, zorluk.

Nazar: Bakma, bakış.

Nuranî: Nurlu.

onlar seni kâfilelerine almayacaklar. Ehl-i gafletin çukurlarına düşersin. Karanlıkları bir yolda gideceksin.

Evet hastalıkların bir kısmı var ki; eğer ölümle neticelense, mânevî şehid hükmünde şehâdet gibi bir velâyet derecesine sebebiyet verir. Ezcümle çocuk doğurmaktan gelen hastalıklar¹(Hâşiye) ve karın sancısıyla, gark ve hark ve taun ile vefat eden, şehid-i mânevî olduğu gibi, çok mübarek hastalıklar var ki, velâyet derecesini ölümle kazandırır.² Hem hastalık, dünya aşkını ve alâkasını hafiflettiğinden, vefat ile dünyadan, ehl-i dünya için gayet elim ve acı olan müfâratatı tahfif eder; bazen de sevdirebilir.

On Altıncı Deva

Ey sıkıntıdan şekvâ eden hasta! Hastalık, hayat-ı içtimâiye-i insâniyede en mühim ve gayet güzel olan hürmet ve merhameti telkin eder. Çünkü insanı vahşete ve merhametsizliğe sevk eden istiğnâdan kurtarıyor. Çünkü

¹ (Hâşiye) Bu hastalığın mânevî şehâdeti kazandırması, lohusa zamanı olan kırk güne kadardır.

² Şehadete vesile olan hastalık ve musibetler için bkz.: Buhârî, *ezân* 32, *cihâd* 30; Müslim, *imâre* 164; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/324, 533, 5/446; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/503.

Ehl-i dünya: Dünyaya dalıp ahreti düşünmeyenler.

Ehl-i gaflet: Gafil, gerçeklerden habersiz kimseler.

Elim: Keder ve üzüntü verici.

Ezcümle: Başlıca, kısaca.

Gark: Boğulma, batma.

Hark: Yanma.

Hayat-ı içtimâiye-i insaniye: Sosyal, toplumsal hayat.

Hürmet: Saygı.

İstiğna: İhtiyaç duymama.

Mânevî: Ruhânî, manaya ait olan, mâddî olmayan.

Müfâratat: Aynılık.

Şehadet: Şehitlik.

Şehid-i mânevî: Manevî olarak şehid sayılan.

Tahfif: Hafifletme, yükünü azaltma.

Taun: Veba hastalığı.

Telkin etmek: Fikir aşılama.

¹ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِكَبَّارٍ ۖ أَن رَّاهُ اسْتَعْنَى ۚ sırrıyla, sıhhat ve âfiyetten gelen istiğnâda bulunan bir nefs-i emmâre, şâyan-ı hürmet çok uhuvvetlere karşı hürmeti hissetmez. Ve şâyan-ı merhamet ve şefkat olan musîbetzedelere ve hastalıklılara merhameti duymaz. Ne vakit hasta olsa, o hastalıkta aczini ve fakrını anlar, lâyük-ı hürmet olan ihvanlarına ihtiram eder. Ziyaretine gelen veya ona yardım eden mümin kardeşlerine karşı hürmeti hisse-der. Ve rikkat-i cinsiyeden gelen şefkat-i insâniye ve en mühim bir haslet-i İslâmiye olan musîbetzedelere karşı merhameti hissedip, onları nefesine kıyâs ederek, onlara tam mânâsıyla acır, şefkat eder, elinden gelse muâvenet eder, hiç olmazsa duâ eder, hiç olmazsa –şer’an sün- net olan– keyfini sormak için ziyaretine gider, sevâp kazanır.²

¹ “Hayır! Rabbinin bunca nimetlerine rağmen kâfir insan kendisini ihtiyaçsız zannetti diye azar.” (Alak sûresi, 96/6-7)

² Hasta ziyaretinin kişiye sevab kazandıracağına dair bkz.: Müslim, *birr* 40; Ebû Dâvûd, *cenâiz* 7; Tirmizî, *cenâiz* 2, *birr* 64; İbni Mâce, *cenâiz* 1, 2.

Acz: Kuvvetsizlik, güçsüz- lük.

Fakr: Fakirlik, muhtaç ol- ma.

Haslet-i İslâmiye: İslâm’a ait bir meziyet.

Hürmet: Saygı.

İhtiram: Hürmet, saygı.

İhvan: Kardeşler, sadık ar- kadaşlar.

Lâyık-ı hürmet: Saygıya değer.

Muavenet: Yardım, yardım etme.

Musibetzedede: Musibete, felâkete, belâya uğramış kimse.

Nefs-i emmare: İnsana sü- rekli kötülükleri emreden nefis.

Rikkat-i cinsiye: İnsanın kendi cinsine duyduğu aci- ma hissi.

Sünnet: Peygamber Efen- dimiz’in (s.a.s.) üstün söz,

hâl, davranış ve buyrukları.

Şayan-ı hürmet: Saygı de- ğer.

Şayan-ı merhamet: Merhamete lâyük.

Şefkat-i insaniye: İnsana ait şefkat hissi.

Şer’an: Dinî bakımdan.

Uhuvvet: Kardeşlik, samimî dostluk.

On Yedinci Deva

Ey hastalık vasıtasıyla hayrat yapamamaktan şekvâ eden hasta! Şükret, hayratın en hâlisinin kapısını sana açan, hastalıktır. *Hastalık mütemâdiyen hastaya ve lillâh için hastaya bakıcılara sevâp kazandırmakla beraber,*¹ *duânın makbuliyetine en mühim bir vesiledir.*

Evet hastalara bakmak ehl-i îmân için mühim sevâbı vardır. Hastaların keyfini sormak, fakat hastayı sıkmamak şartıyla ziyaret etmek, sünnet-i seniyyedir;² keffaretü'z-zünûb olur. Hadîste vardır ki: “*Hastaların duâsını alınız, onların duâsı makbuldür.*”³

Bâhusus hasta, akrabadan olsa, hususan peder ve vâlîde olsa, onlara hizmet mühim bir ibâdettir, mühim bir sevâptır. Hastaların kalbini hoşnud etmek, teselli vermek, mühim bir sadaka hükmüne geçer. Bahtiyardır

¹ Hastalığın keffâretü'z-zünûb olması ve hastaya sevap kazandırması hakkında bkz: Buhârî, *merdâ* 1, 14; Müslim, *birr* 45-53; Tirmizî, *zühd* 57; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/440.

² Peygamber Efendimizin (*sallâllâhu aleyhi ve sellem*) hastaları ziyaret edip onlar için dua etmesi, moral vermesi ve hasta ziyaretine teşvik etmesiyle alakalı bkz.: Buhârî, *ilim* 39, *cizye* 6, *merdâ* 4, 5, 9-11, 17; Müslim, *selâm* 47, *birr* 39-43.

³ Hasta duasının meleklerin duası derecesinde olmasıyla ilgili bkz.: İbni Mâce, *cenâiz* 1; el-Beyhâkî, *Şuabü'l-îmân* 6/541.

Bahtiyar: İyi talihli, mutlu.

Bâhusus: Bilhassa, özellikle.

Ehl-i îman: Mü'minler.

Hadis: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz, hâl, davranış ve buyrukları.

Hâlis: İhlâşlı, samimî.

Hayrat: Hayır ve iyilikler.

Hususan: Özellikle, bilhassa.

Keffaretü'z-zünub: Günahların affına vesile olan yü-kümlülükler.

Lillâh: Yalnızca Allah için.

Makbul: İtibar gören, beğenilen.

Makbuliyet: Makbul olma, takdir edilme.

Mütemadiyen: Sürekli olarak, aralıksız.

Peder: Baba.

Sünnet-i Seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz, hâl, davranış ve buyrukları.

Şekva: Şikâyet etme, şızlanma.

Vâlîde: Anne.

o evlâd ki; peder ve vâlidesinin hastalık zamanında, onların seriü't-teessür olan kalblerini memnun edip hayır duâlarını alır.

Evet hayat-ı içtimâiyede en muhterem bir hakikat olan peder ve vâlidesinin şefkatlerine mukâbil, hastalıkları zamanında kemâl-i hürmet ve şefkat-i ferzendâne ile mukâbele eden o iyi evlâdın vaziyetini ve insâniyetin ulviyetini gösteren o vefadar levhaya karşı, hattâ melâikeler dahi “Mâşâallah, Bârekâllah” deyip alkışlıyorlar.

Evet hastalık zamanında, hastalık elemi ni hiçe indirecek gayet hoş ve ferahlı, etrafında tezâhür eden şefkatlerden ve acımak ve merhametlerden gelen lezzetler var. *Has-tanın duâsının makbuliyeti, ehemmiyetli bir meseledir. Ben otuz-kırk seneden beri, bendeki kulunç denilen bir hastalıktan şifâ için duâ ederdim. Ben anladım ki, hastalık duâ için verilmiş. Duâ ile duâyı, yani duâ kendi kendini kaldırmadığından anladım ki, duânın neticesi uhrevîdir; ¹(Hâşiye) kendisi de bir nevi ibâdettir ve hastalık ile aczini anlayıp dergâh-ı ilâhîye ilticâ eder. Onun için*

¹ (Hâşiye) Evet, bir kısım hastalık, duânın sebep-i vücudu iken, duâ, hastalığın ademine sebep olsa, duânın vücudu kendi ademine sebep olur; bu da olamaz.

Bârekâllah: Allah kutlu ve bereketli kulsın!.

Dergâh-ı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın huzuru.

Ehemmiyetli: Mühim, önemli.

Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.

İltica etmek: Sığınmak.

İnsaniyet: İnsanlık.

Kemal-i hürmet: Mükemmel bir saygı.

Makbuliyet: Makbul olma, takdir edilme.

Mâşâallah: Allah ne güzel dilemiş ve yaratmış.

Mukabele: Karşılık verme.

Mukabil: Karşılık.

Seriü't-teessür: Çabuk etkilenen.

Şefkat-i ferzendane: Evlada duyulan şefkat.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, görünmek.

Ührevî: Âhirete ait.

Ülviyet: Yücelik, yükseklik.

Vefadâr: Vefalı, dost.

otuz senedir şifâ duâsını ettiğim hâlde, duâm zâhirî kabul olmadığından, duâyı terk etmek kalbime gelmedi. Zira hastalık, duânın vaktidir; şifâ, duânın neticesi değil. Belki Cenâb-ı Hakîm-i Rahîm şifâ verse, fazlından verir.

Hem duâ, istediğimiz tarzda kabul olmazsa makbul olmadı denilmez. Hâlık-ı Hakîm daha iyi biliyor, menfaatimize hayırlı ne ise onu verir. Bazen dünyaya âit duâlarımızı, menfaatimiz için âhiretimize çevirir, öyle kabul eder.

Her ne ise, hastalık sırrıyla hulûsiyet kazanan, hususan zaaf u aczden ve tezellül ve ihtiyaçtan gelen bir duâ kabul çok yakındır. Hastalık böyle hâlis bir duânın medâridir. Hem dindar olan hasta, hem hastaya bakan müminler de bu duâdan istifâde etmelidirler.

On Sekizinci Deva

Ey şükrü bırakıp şekvâya giren hasta! Şekvâ, bir hak-tan gelir. Senin bir hakkın zayi olmamış ki şekvâ ediyorsun. Belki senin üstünde hak olan çok şükürler var, yapmadın. Cenâb-ı Hakk'ın hakkını vermeden, haksız bir sûrette hak istiyorsun gibi şekvâ ediyorsun. Sen, kendinden yukarı mertebelerdeki sıhhatli olanlara bakıp şekvâ edemezsin.

Fazl: Lütuf, ihsan.

Hâlık u Hakîm: Hikmetli Yaratıcı.

Hulûsiyet: Samimiyet, candan dostluk.

Makbul: İtibar gören, beğenilen.

Medâr: Sebep, vesile.

Tezellül: Zillete katlanmak, aşağılanmak, hor ve hakîr olmak.

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

Zayi olmak: Kaybolup gitmek, ziyan olmak.

Belki sen, kendinden sıhhat noktasında aşağı derecelerde bulunan bîcâre hastalara bakıp şükretmekle mükellefsin.¹ Senin elin kırık ise, kesilmiş ellere bak! Bir gözün yoksa, iki gözü de olmayan âmâlara bak! Allah’a şükret.

Evet, nimette kendinden yukarıya bakıp şekvâ etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Ve musîbette herkesin hakkı, kendinden musîbet noktasında daha yukarı olanlara bakmaktır ki şükretsin.

Bu sır bazı risalelerde bir temsil ile izah edilmiş. İcmâli şudur ki:

Bir zât, bir bîcâreyi, bir minarenin başına çıkarıyor. Minarenin her basamağında ayrı ayrı birer ihsân, birer hediye veriyor. Tam minarenin başında da en büyük bir hediyeyi veriyor. O mütenevvi hediyelere karşı ondan teşekkür ve minnettarlık istediği hâlde; o hırçın adam, bütün o basamaklarda gördüğü hediyeleri unutup veyahut hiçe sayıp şükretmeyerek yukarıya bakar. “Keşke bu minare daha uzun olsaydı, daha yukarıya çıksaydım, ne için o dağ gibi veyahut öteki minare gibi çok yüksek değil?” deyip şekvâya başlarsa, ne kadar bir küfrân-ı nimettir, bir haksızlıktır.

Öyle de, bir insan hiçlikten vücuda gelip, taş olmaya-rak, ağaç olmayıp, hayvan kalmayarak, insan olup, müslüman olarak, çok zaman sıhhat ve âfiyet görüp, yüksek bir

¹ Bkz.: Müslim, *zühd* 9; Tirmizî, *kıyâmet* 58; İbni Mâce, *zühd* 9; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/254,481; İbni Hibbân, *es-Sahih*, 2/490.

derece-i nimet kazandığı hâlde, bazı ârızalarla, sıhhat ve âfiyet gibi bazı nimetlere lâıyk olmadığı veya sû-i ihtiyarıyla veya sû-i istimâliyle elinden kaçırdığı veyahut eli yetişmediği için şekvâ etmek, sabırsızlık göstermek, “Aman ne yaptım böyle başıma geldi?” diye rubûbiyet-i ilâhiyeyi tenkid etmek gibi bir hâlet; maddî hastalıktan daha musîbetli, mânevî bir hastalıktır. Kırılmış el ile dövüşmek gibi, şikâyetiyle hastalığını ziyâdeleştirir. Âkıl odur ki: **الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ¹** sırrıyla teslim olup sabretsin; tâ o hastalık, vazifesini bitirsin gitsin.

On Dokuzuncu Deva

Cemîl-i Zülcelâl'in bütün isimleri Esmâü'l-Hüsnâ tâbir-i samedânîsiyle gösteriyor ki,² güzeldirler. Mevcûdât içinde en latîf, en güzel, en câmi ayna-yı samediyet de hayattır. Güzelin aynası güzeldir. Güzelin mehâsinlerini gösteren ayna güzelleşir. O aynanın başına o güzelden ne gelse, güzel olduğu gibi; hayatın başına dahi ne gelse,

¹ “Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde, ‘Biz Allaha aidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz’ derler.” (Bakara sûresi, 2/156)

² “En güzel isimler Allah’ındır.” (A’râf sûresi, 7/180)

Adem: Yokluk.

Âkıl: Akıllı kimse.

Âyine-i Samediyet: Samed sıfatının tecelli ettiği ayna.

Câmi: Geniş, kapsamlı.

Cemil-i Zülcelâl: Yücelik ve lûf sahibi Hz. Allah.

Derece-i nimet: Nimet derecesi.

Esmâü'l-hüsnâ: Cenab-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Hâlet: Durum, hâl, vaziyet.

Latîf: Güzel, hoş.

Mehâsin: Güzellikler.

Mevcudat: Varlıklar.

Musibet: Belâ, felâket.

Rubûbiyet-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın kâinatı yaratıp idare etmesi.

Sebeb-i vücud: Varlık sebebi.

Sû-i ihtiyar: İradeyi kötüye kullanma.

Sû-i istimal: Bir şeyi kötüye kullanma.

Tâbir-i Samedanî: Samed olan Allah'a ait ifade.

hakikat noktasında güzeldir. Çünkü güzel olan o Esmâü'l-Hüsna'nın güzel nakışlarını gösterir.

Hayat, dâimâ sıhhat ve âfiyette yeknesak gitse, nâkis bir ayna olur. Belki bir cihette adem ve yokluğu ve hiçliği ihsâs edip sıkıntı verir. Hayatın kıymetini tenzil eder. Ömrün lezzetini sıkıntıya kalbeder. “Çabuk vaktimi geçireceğim.” diye, sıkıntıdan ya sefâhete, ya eğlenceye atılır. Hapis müddeti gibi, kıymettar ömrüne adâvet edip, çabuk öldürüp geçirmek istiyor.

Fakat tahavvülde ve harekette ve ayrı ayrı tavırlar içinde yuvarlanmakta olan bir hayat, kıymetini ihsâs ediyor, ömrün ehemmiyetini ve lezzetini bildiriyor. Meşakkatte ve musîbette dahi olsa, ömrün geçmesini istemiyor. “Aman güneş batmadı, ya gece bitmedi!” diye sıkıntısından “Of!”, “Of!” etmiyor.

Evet gayet zengin ve işsiz, istirahat döşeginde her şeyi mükemmel bir efendiden sor; “Ne hâldesin?” Elbette, “Aman vakit geçmiyor; gel bir şeş-beş oynayalım.”, veyahut “Vakti geçirmek için bir eğlence bulalım.”, gibi müteallimâne sözleri ondan işiteceksin. Veyahut tûl-ü emelden gelen, bu şeyim eksik, keşke şu işi yapsaydım gibi şekvâları işiteceksin.

Ehemmiyet: Mühim olma, dikkate değer olma, önem.

İhsas etmek: Hissettirmek.

Kıymetdar: Kıymetli, değerli.

Meşakkat: Sıkıntı, zahmet, zorluk.

Müteallimane: Acı duyarak.

Nâkis: Noksan, eksik.

Sefahet: Eğlence düşkünlüğü, beyinsizlik.

Şeş-beş oynamak: Zarla oynanan herhangi bir oyun, tavla.

Tahavvül: Değişiklik.

Tenzil etmek: İndirmek, aşağı düşürmek.

Tul-i emel: Hırs, tamah.

Yeknesak: Tekdüze, monoton.

Sen bir musîbetzede veya işçi ve meşakkatli bir hâlde olan bir fakirden sor, “Ne hâldesin?” Akli başında ise diyecek ki: “Şükürler olsun Rabbime, iyiyim, çalışıyorum. Keşke çabuk güneş gitmeseydi, bu işi de bitirseydim. Vakit çabuk geçiyor, ömür durmuyor gidiyor. Vakıa zahmet çekiyorum, fakat bu da geçer, her şey böyle çabuk geçiyor.” diye, mânen ömür ne kadar kıymettar olduğunu, geçmesindeki teessüfle bildiriyor. Demek meşakkat ve çalışmakla, ömrün lezzetini ve hayatın kıymetini anlıyor. İstirahat ve sıhhat ise, ömrü acılaştırıyor ki, geçmesini arzu ediyor.

Ey hasta kardeş! Bil ki, başka risalelerde tafsilâtıyla kat’î bir sûrette isbât edildiği gibi; musîbetlerin, şerhlerin, hattâ günahların aslı ve mâyesi ademdir. Adem ise şerdir, karanlıktır. Yeknesak istirahat, sükût, sükûnet, tevakkuf gibi hâletler ademe, hiçliğe yakınlığı içindir ki, ademdeki karanlığı ihsâs edip sıkıntı veriyor. Hareket ve tahavvül ise vücuddur, vücudu ihsâs eder. Vücut ise hâlis hayırdır, nurdur.

Madem hakikat budur; sendeki hastalık, kıymettar hayatı sâfileştirmek, kuvvetleştirmek, terakki ettirmek ve vücudundaki sâir cihâzât-ı insâniyeyi o hastalıklı uzvun etrafına muâvenettarâne müteveccih etmek ve Sâni-i Hakîm’in

Cihazat-ı insaniye: İnsan-daki maddî ve mânevî cihazlar, organlar.

Hâlet: Durum, hâl, vaziyet.

Muavenetdarane: Yardım-laşarak.

Musibetzede: Musibete, felâkete, belâya uğramış kimse.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelen.

Sâni-i Hakîm: Her işini yerli yerinde yapan Yaradan.

Sükûnet: Durgunluk, durma.

Sükût: Susma, konuşmama.

Tafsilât: Ayrıntılı olarak açıklama.

Teessüf: Üzülmeye, kederlenme.

Terakki: Yükselme, ilerleme.

Tevakkuf: Durma, bekleme.

Vakıa: Gerçek, gerçi, her ne kadar.

ayrı ayrı isimlerinin nakışlarını göstermek gibi, çok vazifeler için, o hastalık senin vücuduna misafir olarak gönderilmiştir. İnşâallah çabuk vazifesini bitirir gider. Ve âfiyete der ki: “Sen gel, benim yerimde dâimî kal, vazifeni gör, bu hâne senindir, âfiyetle kal.”

Yirminci Deva

Ey derdine درمان arayan hasta! Hastalık iki kısımdır. Bir kısmı hakikî, bir kısmı vehmîdir.

Hakikî kısmı ise, Şâfi-i Hakîm-i Zülcelâl, küre-i arz olan eczâhâne-i kübrâsında, her derde bir devâ istif etmiş.¹ O devalar ise, dertleri isterler. Her derde bir درمان halk etmiştir. Tedâvi için ilâçları almak, istimâl etmek meşrûdur. Fakat tesiri ve şifâyı, Cenâb-ı Hak’tan bilmek gerektir. Dermanı O verdiği gibi, şifâyı da O veriyor.

Hâzık mütedeyyin hekimlerin tavsiyelerini tutmak, ehemmiyetli bir ilâçtır. Çünkü ekser hastalıklar sû-i istimâlâtan, perhizsizlikten ve israftan ve hatîattan ve sefâhetten

¹ Her hastalık için uygun bir ilâcın olduğunu belirten ve tedavi yollarının araştırılmasını tavsiye buyuran hadis-i şerifler için bkz.: Buhârî, *tıb* 1; Müslim, *selâm* 69; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsneid* 1/377, 3/335.

Daimî: Sürekli, devamlı, devam ede gelen.

Eczahane-i kübra: En büyük eczane gibi olan dünya.

Ehemmiyet: Mühim olma, önem.

Ekser: Birçok.

Halketmek: Yaratmak.

Hatîat: Hatalar, kusurlar.

Hâzık: İşinin ehli, uzman, mütehasşis.

İstif etmek: Düzenli bir şekilde yığmak, dizmek.

İstimâl etmek: Kullanmak.

Küre-i arz: Yerküre, dünya.

Meşru: Dine uygun.

Mütedeyyin: Dindar.

Sû-i istimâlât: Kötü, yanlış kullanımlar.

Şâfi-i Hakîm-i Zülcelâl: Şifa veren hikmetli yüce Allah.

Vehmî: Gerçekte olmayan, fakat olduğu sanılan.

ve dikkatsizlikten geliyor. Mütedeyyin hekim, elbette meşrû bir dâirede nasihat eder ve vesâyâda bulunur. Sû-i istimâlâtan, israfâtan men eder, teselli verir. Hasta o vesâyâ ve o teselliye itimâd edip hastalığı hafifleşir, sıkıntı yerinde bir ferahlık verir.

Amma vehmî hastalık kısmı ise; onun en müessir ilâcı, ehemmiyet vermemektir. Ehemmiyet verdikçe o büyür, şişer. Ehemmiyet vermezse küçülür, dağılır. Nasıl ki arılara iliştiğçe, insanın başına üşüşürler, aldırılmazsan dağılır. Hem karanlıkta gözüne sallanan bir ipten gelen bir hayale ehemmiyet verdikçe büyür. Hattâ bazen onu dîvâne gibi geçirir; ehemmiyet vermezse, âdi bir ipin yılan olmadığını görür, başındaki telâşına güler.

Bu vehmî hastalık çok devam etse, hakikate inkılâp eder. Vehham ve asabî insanlarda fenâ bir hastalıktır. Habbeyi kubbe yapar; kuvve-i mâneviyesi kırılır. Hususan merhametsiz yarım hekimlere veyahut insafsız doktorlara rast gelse, evhâmını daha ziyâde tahrik eder. Zengin ise malı gider; yoksa ya aklı gider veya sıhhati gider.

Yirmi Birinci Deva

Ey hasta kardeş! Senin hastalığında maddî elem var, fakat o maddî elemin tesirini izâle edecek ehemmiyetli bir

Âdi: Sıradan.

Asabî: Sinirli, öfkeli.

Divane: Delilik, aptallık.

Elem: Acı, ağrı, dert, sıkıntı.

Habbe: Tane.

Hususan: Özellikle, bilhas-
sa.

İsrâfât: Gereksiz yere har-
camalar, israflar.

İtimad etmek: Güvenmek.

İzale etme: Ortadan kaldır-
ma, yok etme.

Kuvve-i maneviye: İman
kuvveti.

Müessir: Te'sirli, etkili.

Tahrik etmek: Harekete
geçirmek.

Vehham: Çok vehimli, ku-
runtulu.

Vesâyâ: Vasiyetler, öğütler.

mânevî lezzet seni ihâta ediyor. Çünkü peder ve vâlden ve akrabalar varsa, çoktan beri unuttuğun gayet lezzetli o eski şefkatleri senin etrafında yeniden uyanıp, çocukluk zamanında gördüğün o şirin nazarları yine görmekle beraber; çok gizli perdeli kalan etrafındaki dostluklar, hastalığın câzibesıyla yine sana karşı muhabbetarâne baktıklarından, elbette onlara karşı senin bu maddî elemin pek ucuz düşer. Hem sen müftehirâne hizmet ettiğin ve iltifâtlarını kazanmasına çalıştığın zâtlar, hastalığın hükmüyle sana merhametkârâne hizmetkârlık ettiklerinden, efendilerine efendi oldun. Hem insanlardaki rikkat-i cinsiyeyi ve şefkat-i nev'iyeyi kendine celb ettiğinden, hiçten çok yardımcı ah-bap ve şefkatli dost buldun. Hem çok meşakkatli hizmetlerden paydos emrini yine hastalıktan aldın, istirahat ediyorsun. Elbette senin cüz'î elemin, bu mânevî lezzetlere karşı seni şekvâya değil, teşekkürle sevk etmelidir.

Yirmi İkinci Deva

Ey nüzûl gibi ağır hastalıklara müptelâ olan kardeş! Evvelâ sana müjde ediyorum ki; mümin için nüzûl mübarek sayılıyor. Bunu çoktan ehl-i velâyetten işitiyordum. Sırını bilmezdim. Bir sırrı şöyle kalbime geliyor ki:

Celbetmek: Kendine çekmek.

Cüz'î: Küçük.

Ehl-i velâyet: Allah dostları, veliler.

İhata etmek: Kuşatma, kaplama.

İltifat: Değer verme, takdir etme.

Merhametkârane: Acıyarak, merhamet göstererek.

Muhabbetdarane: Sevecen.

Mübtela: Tutulmuş, belâya uğramış.

Müftehirane: İftiharla, övünerek.

Nüzul: Felç.

Peder: Baba.

Şefkat-i nev'îye: İnsanî şefkat.

Şekva: Şikâyet etme, sızlanma.

Valide: Anne.

Ehlullah, Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olmak ve dünyanın azîm mânevî tehlikelerinden kurtulmak ve saâdet-i ebediye-yi temin etmek için, iki esası ihtiyaren takip etmişler:

Birisi: Râbta-yı mevttir. Yani, dünya fânî olduğu gibi, kendisi de içinde vazifedar fânî bir misafir olduğunu düşünmekle, hayat-ı ebedîsine o sûretle çalışmışlar.

İkincisi: Nefs-i emmârenin ve kör hissiyâtın tehlikelerinden kurtulmak için, çileler ile, riyâzetlerle nefis-i emmârenin öldürülmesine çalışmışlar.

Sizler ey yarı vücudunun sıhhatini kaybeden kardeş! Sen ihtiyarsız, kısa ve kolay ve sebeb-i saâdet olan iki esas sana verilmiş ki; dâimâ senin vücudunun vaziyeti, dünyanın zevâlini ve insanın fânî olduğunu ihtâr ediyor. Daha dünya seni boğamıyor, gaflet senin gözünü kapayamıyor. Ve yarım insan vaziyetinde bir zâta, nefis-i emmâre elbette hevesât-ı rezile ile ve nefsanî müşteheyât ile onu aldatamaz, çabuk o nefsin belâsından kurtulur.

Azîm: Büyük, ehemmiyetli.
Ehlullah: Allah'a adanmış kimseler.

Fânî: Ölümlü, sonlu.

Hayat-ı ebedî: Sonsuz hayat, ahiret.

Hevesat-ı rezile: Aşağılık istekler.

Hissiyat: His ve duygular.

İhtar etmek: Hatırlatmak, dikkati çekmek

İhtiyaren: İrade ve istekle.

İhtiyarsız: İradesiz, arzu etmeksizin, istemeden.

Müştehiyat: Nefsin hoşuna giden lezzetli şeyler.

Nefsanî: Nefse hoş gelen.

Nefs-i emmare: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Rabta-yı mevt: Devamlı ölümü düşünmek.

Riyazet: Nefsi terbiye maksadıyla az gıda ile geçinmek.

Saadet-i ebediye: Ebedi mutluluk.

Sebeb-i saadet: Mutluluk sebebi.

Temin etmek: Sağlamak, bulmak.

Vâsıl olmak: Ulaşmak, kavuşmak.

Vazifedar: Vazifeli.

Zeval: Bitme, sona erme.

İşte mümin sırr-ı îmân ile ve teslimiyet ve tevekkül ile, o ağır nüzûl gibi hastalıktan az bir zamanda, ehl-i velâyetin çileleri gibi istifâde edebilir. O vakit o ağır hastalık çok ucuz düşer.

Yirmi Üçüncü Deva

Ey kimsesiz, garib, bîçâre hasta! Hastalığınla beraber kimsesizlik ve gurbet, sana karşı en katı kalbleri rikkate getirirse ve nazar-ı şefkati celb ederse; acaba Kur'ân'ın bütün sûrelerinin başlarında kendini er-Rahmânu'r-Rahîm sıfatıyla bize takdim eden ve bir lem'a-yı şefkatiyle umum yavrulara karşı umum vâlideleri, o hârika şefkatiyle terbiye ettiren¹ ve her baharda bir cilve-i rahmetiyle zemin yüzünü nimetlerle dolduran ve ebedî bir hayattaki cennet, bütün mehâsiniyle bir cilve-i rahmeti olan senin Hâlık-ı Rahîmine îmân ile intisabın ve O'nu tanıyıp hastalığın lisân-ı acziyle

¹ “Cenâb-ı Hak rahmeti yüz parçaya böldü. Bunun doksan dokuz parçasını nezd-i ulûhiyetinde tuttu. Bir tek parçayı da yer yüzüne indirdi. Varlıklar arasındaki merhametin kaynağı işte bu parçadır. Atın yavrusuna basma endişesiyle ayağını kaldırmaması da bu merhamet sebebiyledir.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *edeb* 19, *rikak* 19; Müslim, *teube* 17; Tirmizi, *deavât* 107-108; İbni Mâce, *zühd* 35.

Bîçâre: Çaresiz.

Celbetmek: Kendine çekmek.

Cilve-i Rahmet: Rahmet tellisi.

Çile: Tekkelerde kırk gün kırk gece ibadet ederek nefsi terbiye etme ameliyesi.

Ehl-i velâyet: Allah dostları, veliler.

Er-Rahmânu'r Rahîm: Sonsuz merhamet sahibi

olduğu gibi, bu rahmetiyle muamele eden Zat.

Hâlık u Rahîm: Sonsuz merhametli Yaratıcı.

İntisab: Bağlanma, mensub olma.

Lem'a: Parıltı.

Lisan-ı acz: Zayıflık ve güçsüzlüğün dili.

Mehâsin: Güzellikler.

Nazar-ı şefkat: Şefkatli bakış.

Rikkat: Acıma, incelik, yumuşaklık.

Sırr-ı îman: İman sırrı, iman hakikati.

Teslimiyet: Teslim olma, boyun eğme.

Tevekkül: Allah'a dayanıp güvenme.

Umum: Bütün, hep.

niyazın, elbette senin bu gurbetteki kimsesizlik hastalığın, her şeye bedel O'nun nazar-ı rahmetini sana celb eder.

Madem O var, sana bakar, sana her şey var. Asıl gurbette, kimsesizlikte kalan odur ki; î mân ve teslimiyetle O'na intisap etmesin veya intisabına ehemmiyet vermesin.

Yirmi Dördüncü Deva

Ey masum hasta çocuklara ve masum çocuklar hükümünde olan ihtiyaçlara hizmet eden hasta bakıcılar! Sizin önünüzde mühim bir ticaret-i uhreviye var. Şevk ve gayret ile o ticareti kazanınız.

Masum çocukların hastalıklarını, o nazik vücudlara bir idman, bir riyâzet ve ileride dünyanın dağdağalarına mukavemet verdirmek için bir şırınga ve bir terbiye-i rabbâniye gibi, çocuğun hayat-ı dünyeviyesine âit çok hikmetlerle beraber ve hayat-ı rûhiyesine ve tasaffî-i hayatına medâr olacak büyüklerdeki keffaretü'z-zünûb yerine, mânevî ve ileride veyahut âhirette terakkiyât-ı mânevîyesine medâr şırıngalar nev'indeki hastalıklardan gelen sevâp, peder ve vâlidelerinin defter-i ââmîline, bilhassa sırr-ı şefkatle

Dağdağa: Gürültü.

Defter-i a'mâl: Amel defteri.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı ruhiye: Ruhî hayat.

İdman: Alıştırma, beden terbiyesi.

Keffaretü'z-zünûb: Günahların affına vesile olan yü-kümlülükler.

Medâr: Sebep, vesile.

Mukavemet: Dayanmak, karşı koymak.

Nazar-ı Rahmet: Rahmet ve acıma hissiyle bakmak.

Niyaz: Yalvarma, yakarma, dua.

Peder: Baba.

Riyazet: Nefsi terbiye maksadıyla az gıda ile geçinmek.

Sırr-ı şefkat: Şefkat sırrı, hakikati.

Şevk: Şiddetli arzu, neşe, sevinç.

Tasaffî-i hayat: Hayatın temizleşmesi, saflaşması.

Terakkiyat-ı maneviye: Mânevî yükseliş, ilerleme.

Terbiye-i Rabbaniye: İlâhî eğitim.

Ticaret-i uhreviye: Ahiret kazancı.

Valide: Anne.

çocuğun sıhhatini kendi sıhhatine tercih eden vâlidesinin sayfa-yı hasenâtına girdiği, ehl-i hakikatçe sâbittir.

İhtiyarlara bakmak ise; hem azîm sevâp almakla beraber, o ihtiyarların ve bilhassa peder ve vâlide ise, duâlarını almak ve kalblerini hoşnud etmek ve vefakârâne hizmet etmek,¹ hem bu dünyadaki saâdete,² hem âhiretin saâdetine³ medâr olduğu rivâyât-ı sahiha ile ve çok vukûât-ı tarihiye ile sâbittir. İhtiyar peder ve vâlidesine tam itaat eden bahtiyar bir veled, evlâdından aynı vaziyeti gördüğü gibi; bedbaht bir veled eğer ebeveynini rencide etse, azâb-ı uhrevîden başka, dünyada çok felâketlerle cezâsını gördüğü, çok vukûatla sâbittir.⁴

Evet ihtiyarlara, masumlara, yalnız akrabasına bakmak değil; belki ehl-i îmân –madem sırr-ı îmânla uhuvvet-i hakikiye var– onlara rast gelse, muhterem hasta ihtiyar ona muhtaç olsa, rûh u canla ona hizmet etmek İslâmiyet’in muktezâsıdır.

¹ Anne-baba hakkına tam riayet etmek ve onlara en iyi şekilde muamelede bulunmak gerektiği hususunda bkz.: Buhârî, *edeb* 1-6; Müslim, *birr* 1-6, 9, 10.

² Büyüklerin hayır ve bereket vesilesi olacağına dair bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 9/16; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 7/463; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/477.

³ Kişinin anne-babasına yaşlılıkları zamanında bakmasıyla cenneti kazanabileceğine dair bkz.: Müslim, *birr* 9; Tirmizî, *deavât* 110.

⁴ Bkz.: “Anne babasına lânetler okuyup rencide eden kimseye Allah lânet eder.” Müslim, *edâhi* 45; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/118, 152.

Azab-ı uhrevî: Ahiret azabı.

Azîm: Büyük.

Bedbaht: Bahtsız, talihsiz, mahrum.

Ebeveyn: Anne-baba.

Ehl-i hakikat: Hakikat ehli.

Ehl-i îman: Mü'minler.

Mukteza: İcab eden, lüzum, gerek.

Rencide etmek: Kalbini kırmak, incitmek, kırmak.

Rivâyât-ı sahiha: Sahih rivayetler.

Ruh u canla: Bütün samimiyetiyle, içinden gelerek.

Sahife-i hasenat: İyiliklerin melekler tarafından yazıldığı sayfa.

Sırr-ı îman: İman sırrı, iman hakikati.

Uhuvvet-i hakikî: Gerçek kardeşlik.

Vefakârane: Vefalı, vefa göstererek.

Vukuat: Olaylar, olup bitmiş şeyler.

Vukuat-ı tarihiye: Tarihi olaylar.

Yirmi Beşinci Deva

Ey hasta kardeşler! Siz gayet nâfi' ve her derde deva ve hakikî lezzetli kudsî bir tiryak isterseniz, îmânınızı inkişâf ettiriniz. Yani tövbe ve istiğfar ile ve namaz ve ubûdiyetle, o tiryâk-ı kudsî olan îmânı ve îmândan gelen ilâcî istimâl ediniz.

Evet, dünyaya muhabbet ve alâka yüzünden güyâ âdetâ ehl-i gafletin dünya gibi büyük, hasta, mânevî bir vücudu vardır. Îmân ise, o dünya gibi zevâl ve firâk darbelrine, yara ve bere içinde olan o mânevî vücuduna birden şifâ verip; yaralardan kurtarıp, hakikî şifâ verdiğini pek çok risalelerde kat'î isbât etmişiz. Başınızı ağrıtmamak için kısa kesiyorum.

Îmân ilâcî ise, ferâizi mümkün oldukça yerine getirmekle tesirini gösteriyor. Gaflet ve sefâhet ve hevesât-ı nefسانيye ve lehviyat-ı gayr-i meşrûa, o tiryakın tesirini men eder. Hastalık madem gafleti kaldırıyor, iştihayı kesiyor, gayr-i meşrû keyiflere gitmeye mâni oluyor; ondan istifâde ediniz. Hakikî îmânın kudsî ilâçlarından ve nurlarından tövbe ve istiğfar ile, duâ ve niyaz ile istimâl ediniz.

Ehl-i gaflet: Gafil, gerçeklerden habersiz kimseler.

Ferâiz: Farzlar.

Firak: Ayrılık.

Gayr-i meşru: Meşru olmayan, haksız.

Hevesât-ı nefسانيye: Nefsine gelip geçici istek ve arzular.

İnkişaf etmek: Ortaya çıkmak.

İstimâl etmek: Kullanmak.

İştihâ: İştah, yemek yeme isteği.

Kat'î: Kesin, şüphesiz.

Kudsî: Kutsal, yüce.

Lehviyat-ı gayr-i meşrûa: Dinin müsaade etmediği eğlenceler, oyunlar.

Nafi: Faydalı.

Sefâhet: Eğlence düşkünlüğü, beyinsizlik.

Tiryak: İlâç.

Tiryak-ı kudsî: Mukaddes, mânevî ilâç.

Ubûdiyet: Kulluk.

Zeval: Bitme, sona erme.

müellifinin Said ismine, bir tek fark ile yine tevâfuk ediyor.^{1(Hâşiye-2)} Yalnız risalenin unvanına âit yazıdaki bir elif hesaba dâhil edilmemiştir.

Cây-ı hayrettir ki: Süleyman Rüşdü'nün yazdığı nüsha, hiç elif hatıra gelmeden ve düşünmeden, 114 elif, 114 şifâ-yı kudsiyeyi tazammun eden, 114 süver-i Kur'âniye'nin adedine tevâfukla beraber **وَهُوَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ** şeddeli lâm bir sayılmak cihetiyle, 114 harfine tam tamına tevâfuk ediyor.

Yirmi Beşinci Lem'a'nın Zeyli

On Yedinci Mektup olup, Mektubât mecmûasına idhal edildiğinden buraya dercedilmedi.

1 (Hâşiye-2) Madem Kerâmet-i Aleviye'de ve Gavsîye'de, Said'in âhîrinde nida için vaz' edilmiş bir elif var, Saidâ olmuş; belki fazla olan bu elif, o elife bakıyor.

Re'fet, Hüsrev

Câ-yi hayret: Hayrete değer.

Cihet: Yön, taraf.

Dercedilmek: İçine koymak, yerleştirmek.

İdhal: İçine koymak, girdirmek.

Keramet-i Aleviye ve Gavsîye: Hz. Ali ve Abdulkadir Geylânî'ye âit keramet.

Lem'a: Parıltı.

Mecmûa: Seçme yazılardan meydana getirilen kitap, dergi.

Nida: Bir kimseye seslenirken kelime sonuna getirilen "elif", çağırma.

Süver-i Kur'âniye: Kur'an sureleri.

Şedde: Arapça'da ve Farsça'da iki defa okunması icab eden bir harfin üzerine konulan işaret.

Şifa-yi kudsiye: İlâhî şifa.

Tazammun: İhtiva etmek, içine almak.

Tevâfuk: Uyuma, uygun düşme, denk gelme.

Zeyl: Ek, ilâve.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَوْ هُمْ قَائِلُونَ¹

Re'fet, *أَوْ هُمْ قَائِلُونَ* âyet-i celilesindeki kelimesinin mânâsını merak edip sorması münâsebetiyle ve hapiste sabah namazından sonra sâirler gibi yatmasından gelen rehavet dolayısıyla, elmas gibi kalemını atâlete uğratmamak için yazılmıştır.

Uyku Üç Nevi'dir

Birincisi

Gaylûledir ki, fecirden sonra tâ vakt-i kerâhet bitinceye kadardır. Bu uyku, rızkın noksanıyetine ve bereketsizliğine –hadîşçe– sebebiyet verdiği için, hilâf-ı sünnettir. Çünkü rızık için sa'yetmenin mukaddemâtını ihzâr etmenin en münasip zamanı, serinlik vaktidir.² Bu vakit geçtikten sonra bir rehavet ârız olur. O günkü sa'ye ve dolayısıyla da

¹ "Yahut gündüz uykusunda iken.." (A'râf sûresi, 7/4)

² Günün ilk saatlerindeki berekete dair bkz.: Ebû Dâvûd, *cihâd* 78; İbni Mâce, *ticâret* 41; Tirmizî, *büyû* 6.

Ârız: Sonradan olan.

Atâlet: İşsizlik, durgunluk, hareketsizlik.

Âyet-i celile: Yüce âyet.

Fecir: Sabah vakti, tan yerinin ağardığı vakit.

Hilâf-ı sünnet: Sünnete aykırı.

İhzâr etmek: Hazırlamak.

Mukaddemat: Başlangıçlar, önde olanlar.

Noksanıyet: Eksiklik.

Rehavet: Gevşeklik.

Sa'yetmek: Çalışmak, gayret etmek.

Sair: Diğer, başka.

Vakt-i kerahet: Kerahat vakti. Güneşin doğmasından itibaren, 40-50 dakika sonrasına kadar olan vakit ki bu vakitte namaz kılmak mekruhtur.

rızka zarar verdiği gibi, bereketsizliğe de sebebiyet verdiği, çok tecrübelerle sâbit olmuştur.

İkincisi

Feylûledir ki, ikinci namazından sonra mağrıbe kaddır. Bu uyku ömrün noksaniyetine, yani uykudan gelen sersemlik cihetiyle¹ o günkü ömrü nevm-âlûd, yarı uyku, kısacık bir şekil aldığından maddî bir noksaniyet gösterdiği gibi, mânevî cihetiyle de, o gün hayatının maddî ve mânevî neticesi ekseriya ikindiden sonra tezâhür ettiğinden,² o vakti uyku ile geçirmek, o neticeyi görmemek hükmüne geçtiğinden, güyâ o günü yaşamamış gibi oluyor.

Üçüncüsü

Kaylûledir ki, bu uyku sünnet-i seniyyedir.³ Duhâ vaktinden, öğleden biraz sonraya kadardır. Bu uyku, gece kıyamına sebebiyet verdiği için sünnet olmakla beraber,

¹ İkinci namazından sonra uyumanın zararlı olabileceğini ifade eden hadis-i şerif için bkz.: Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd* 8/316; ed-Deylemî, *el-Müsne'd* 3/493.

² Kulları teftiş eden meleklerin sabah ve ikinci vakti toplanıp, gördüklerini Cenâb-ı Hakk'a bildirdiklerine dair hadis-i şerif için bkz.: Buhârî, *mevâkîtü's-salât* 16, *bed'ü'l-halk* 6, *tevhîd* 23, 33; Müslim, *mesâcid* 210; Muvatta, *kasru's-salât* 82; Nesâî, *salât* 21.

³ Efendimiz bu uykuyu, "Kaylûle uykusuna yatınız, çünkü şeytanlar kaylûle yapmaz." buyurarak tavsiye etmiş (et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 1/13); ayrıca kendileri de bu şekilde yapmışlardır: Buhârî, *isti'zân* 16, 39, 41, *cum'a* 40, 41, *hars* 21, *et'ime* 17, Müslim, *fezâil* 84, *cum'a* 30.

Ekseriya: Çoğunlukla, çok defa olarak, çok zaman.

Kıyam: Kalkma, ayakta durma.

Mağrib: Batı.

Nevm-âlûd: Uykulu.

Sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) tuttuğu güzel yol, yapmayı âdet ettiği güzel davranışlar.

Tezahür: Ortaya çıkmak, görünmek.

Ceziretü'l-Arab'da vaktü'z-zuhr denilen şiddet-i hararet zamanında bir ta'til-i eşgal, âdet-i kavmiye ve muhîtiye olduğundan, o sünnet-i seniyyeyi daha ziyâde kuvvetlendirmiştir. Bu uyku, hem ömrü, hem rızık tezyide medârdır. Çünkü yarım saat kaylûle, iki saat gece uykusuna muâdil gelir. Demek, ömrüne her gün bir buçuk saat ilâve ediyor. Rızık için çalışmak müddetine, yine bir buçuk saati ölümün kardeşi olan uykunun¹ elinden kurtarıp yaşıyor ve çalışmak zamanına ilâve ediyor.

Said Nursî

“Bu da Güzeldir”

أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَأَلْفُ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ² cümlesi, namaz tesbihâtında okunurken inkişâf eden latîf bir nükteyi uzaktan uzağa gördüm. Tamamını tutamadım; fakat işaret nev'inden bir-iki cümlesini söyleyeceğim.

Gördüm ki; gece âlemi, dünyanın yeni açılmış bir menzili gibidir. Yatsı namazında o âleme girdim. Hayalin

¹ “Uyku, ölümün kardeşidir.” mânâsındaki hadis için bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 8/342; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 4/183; İbnü'l-Mübârek, *ez-Zühd* s.79.

² Sana milyonlar salât ve milyonlar selâm olsun Yâ Resûlallah.

Âdet-i kavmiye ve muhîtiye: Kavim ve bölgeye ait alışkanlık.

Ceziretü'l-Arab: Arabistan yarımadası.

İnkişâf etmek: Ortaya çık-mak.

Latîf: Hoş, güzel.

Medâr: Sebep, vesile.

Menzil: Durak, konak.

Muâdil: Denk, müsavi, eş-değer.

Nev': Çeşit, tür.

Nükte: İnce mânâlı söz, in-celik.

Şiddet-i hararet: Aşırı sı-caklık.

Ta'til-i eşgal: İşlere son ver-me, son verme.

Tesbihat: “Sübhanallah” demeler.

Tezyid: Çoğaltma, artırma.

Vaktü'z-zuhr: Öğle vakti.

fevkalâde inbisâtından ve mâhiyet-i insâniyenin bütün dünya ile alâkadarlığından, koca dünyayı o gecede bir menzil gibi gördüm. Zîhayatlar ve insanlar o derece küçüldüler, görünmeyecek derecede küçüldüler. Yalnız o menzili şenlendiren ve ünsiyetlendiren ve nurlandıran tek Şahsiyet-i Mâneviye-i Muhammediye'yi (aleyhissalâtü vesselâm) hayalen müşâhede ettim. Bir adam yeni bir menzile girdiği zaman, menzildeki zâtlara selâm ettiği gibi,¹ “Binler selâm^{2(Hâşiye)} Sana Yâ Resûlallah!” demeye bir arzuyu içimde coşar buldum. Güyâ bütün ins ü cinnin adedince

¹ Bir mekana girildiğinde orada bulunanlara selam verilmesini tavsiye buyuran âyet-i kerîme ve hadis-i şerif için bkz.: Nûr sûresi, 24/27; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/436; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 6/507.

² (Hâşiye) Zât-ı Ahmediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) gelen rahmet, umum ümmetin ebedî zamandaki ihtiyâcatına bakıyor. Onun için, gayr-i mütenâhî salât yerindedir. Acaba, dünya gibi koca, büyük ve gafletle karanlıklı, vahşetli ve hâlî bir hâneye birisi girse; ne kadar tedehhüş, tevahhuş, telâş eder; ve birden o hâneyi tenvir ederek Enîs, Mûnis, Habîb, Mahbûb bir Yaver-i Ekrem sadırda görünüp, o hânenin Mâlik-i Rahîm-i Kerîmini o hânenin her eşyasıyla tarif edip tanıttırsa ne kadar sevinç, ünsiyet, sürur, ışıık, ferah verdiği ni kıyâs ediniz. Zât-ı Risâletteki salavâtın kıymetini ve lezzetini takdir ediniz!

Enîs: Dost, arkadaş.

Ferah: Sevinç.

Fevkalâde: Harika, olağanüstü.

Gaflet: Dikkatsizlik, gerçeklerden habersiz olmak.

Gayr-i mütenâhî: Sonsuz.

Habîb: Sevgili.

Hâlî: Tenha, boş.

İhtiyacât: İhtiyaçlar.

İnbisat: Açılmak, genişlemek, inkişaf etmek.

İns ve cin: İnsanlar ve cinler.

Kerîm: Yarattıklarına daima bol bol veren Cenâb-ı Hak.

Mahbub: Sevilen.

Mahiyet-i insaniye: İnsanın mahiyeti, asıl kimliği.

Mâlik: Her şeyin sahibi ve yöneticisi Allah (c.c.)

Munis: Cana yakın.

Müşahede etmek: Görmek.

Rahîm: Merhamet ve ihsanı bol olan Allah (c.c.)

Resûlullah: Allah'ın Resûlü.

Sadır: Baş köşe.

Sürur: Sevinç, neşe.

Şahsiyet-i maneviye-i Muhammediye (a.s.m.): Peygamber Efendimiz'in mânevî şahsiyeti.

Tedehhüş: Dehşete düşmek, korkmak.

Telâş: Endişe, tasa, kaygı.

Tevahhuş: Ürkemek, yabancılık çekmek.

Umûm: Herkes.

Ümmet: Bir peygambere inananların oluşturdukları topluluk.

Ünsiyet: Dost olma, birine ısınma.

Ünsiyetlendirmek: Alistırmak, sevdirmek.

Vahşet: Ürküntü, ıssızlık, yabancılık.

Yâver-i Ekrem: Özel görevli, en yakın kul.

Zihayat: Canlı, hayat sahibi.

selâm ediyorum, yani Sana tecdid-i biat, memuriyetini kabul ve getirdiğin kanunlarına itaat ve evâmirine teslim ve taarruzumuzdan selâmet bulacağını selâm ile ifade edip, benim dünyamın eczâları, zîşuûr mahlûkları olan umum cin ve insi konuşturup, her birerlerinin nâmına bir selâmı, mezkûr mânâlarla takdim ettim.

Hem o getirdiği nur ve hediye ile, benim bu dünyamı tenvir ettiği gibi, herkesin bu dünyadaki dünyalarını tenvir ediyor, nimetlendiriyor diye, o hediyesine şâkirane bir mukâbele nev'inden “Binler salavât Sana insin!” dedim. Yani, “Senin bu iyiliğine karşı biz mukâbele edemiyoruz, belki Hâlıkımızın hazine-i rahmetinden gelen ve semâvât ehlinin adedince rahmetler Sana gelmesini niyaz ile şükranımızı izhâr ediyoruz.” mânâsını hayalen hissettim.

O Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ubûdiyeti cihetiyle halktan Hakk’a teveccühü hasebiyle rahmet mânâsındaki salâtı ister. Risâleti cihetiyle Hak’tan halka elçiliği haysiyetiyle selâm ister. Nasıl ki cin ve ins adedince selâma lâyük ve cin ve ins adedince umumî tecdid-i biatı takdim

Ecza: Parçalar.

Evâmir: Emirler.

Hâlık: Yaradan.

Hasebiyle: İtibariyle.

Haysiyetiyle: İtibar.

Hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi

İzhar etmek: Ortaya koymak, göstermek.

Mahlûk: Yaratılmış.

Memuriyet: Memurluk, görev.

Mezkûr: Adı geçen, anılan.

Mukabele: Karşılık verme.

Niyaz: Yalvarma, yakarma, duâ.

Risalet: Peygamberlik, elçilik.

Salât: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için yapılan duâ, rahmet dileme.

Salâvât: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için yapılan rahmet dilemeler.

Semâvât ehli: Melekler, ruhanîler.

Şâkirane: Allah’a şükreder bir tarzda..

Şükran: İyiliğe teşekkür, minnetdarlık.

Taarruz: Saldırmak.

Takdim etmek: Sunmak.

Tecdid-i biat: Bağlılık sözünü yenileme.

Tenvir etmek: Aydınlatmak.

Teveccüh: Yönelme.

Übûdiyet: Kulluk.

Umûmî: Genel.

Zât-ı Ahmediye (s.a.s.): Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) kendisi.

Zîşuûr: Şuurlu.

ediyoruz. Öyle de, semâvât ehli adedince, hazine-i rahmet-ten her birinin nâmına bir salâta lâyıktır. Çünkü getirdiği nur ile her bir şeyin kemâli görünür ve her bir mevcudun kıymeti tezâhür eder ve her bir mahlûkun vazife-i rabbâniyesi müşâhede olunur ve her bir masnûdaki makâsıd-ı ilâhiye tecelli eder. Onun için her bir şey, lisân-ı hâl ile olduğu gibi, lisân-ı kâli de olsaydı, **الْصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ¹** diyecekleri kat'î olduğundan biz umum onların nâmına

**أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَأَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِعَدَدِ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ
وَبِعَدَدِ الْمَلَكَ وَالنَّجُومِ²**

mânen deriz.

فَيَكْفِيكَ أَنَّ اللَّهَ صَلَّى بِنَفْسِهِ وَأَمْلَاكَه صَلَّتْ عَلَيْهِ وَسَلَّمَتْ³

Said Nursî

¹ Salât ve selâm Sana olsun Yâ Resûlallah.

² Cinler ve insanlar sayısınca, melekler ve yıldızlar adedince sana milyonlar salât ve milyonlar selâm olsun Yâ Resûlallah.

³ Allah'ın bizzat O'na salât etmesi ve meleklerinin de O'na salât ü selâmda bulunması, O'nun değerini anlamak için sana yeter..

Kat'i: Kesin.

Kemâl: Mükemmellik.

Lisân-ı hâl: Davranışların ifade ettiği mânâ.

Lisân-ı kâl: Dil ile anlatılan mânâ.

Mahlûk: Yaratılmış.

Makâsıd-ı ilâhiye: İlâhî gayeler, maksatlar.

Masnû: Sanat eseri, yaratık.

Mevcûd: Varlık.

Müşâhede olunmak: Görülme.

Tecelli etmek: Görünmek, ortaya çıkmak.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, görünmek.

Vazife-i rabbâniye: Allah'ın mahlûklara verdiği görev.

Sahislar

Abdülkadir Geylânî (1077 – 1166)

1077’de Hazar Denizi’nin güneybatısındaki Gilân eyalet merkezine bağılı Neyf köyünde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybeden Abdülkadir’in bütün gayesi tahsiline devrin en önemli ilim ve kültür merkezi olan Bağdat’ta devam etmekte. On sekiz yaşına gelince annesinden izin alarak bir kafiye katılıp Bağdat’a gitti. Orada hadis, fıkıh, edebiyat okudu. Bu arada Bağdat mutasavvıflarıyla yakın dostluklar kurup tasavvufa intisap etti. Medresede hadis, tefsir, kıraat, fıkıh ve nahiv gibi ilimleri okuttu ve vaaz vermeye başladı. Ancak bir süre sonra bütün bunları bırakarak inzivaya çekildi. 1166’da vefat eden Abdülkadir Geylânî Hazretleri’nin tasavvufu, şeriata ve dinin zahiri hükümlerine titizlikle bağılı kalma esasına dayanır. O, her an Kur’ân ve hadislere uygun hareket etmeyi şart koşar. Ona göre bir zâhidin hayatında görülebilecek deruni hâller dini ölçülerin dışına taşmamalıdır. Gerek vaazlarında gerekse eserlerinde son derece sade bir üslup kullanan Abdülkadir Geylânî’nin verdiği vaazları dinlemek için yetmiş bin kişinin Bağdat’a geldiği rivayet edilir. Daha hayatta iken kendisinden birçok keramet nakledilmeye başlanmıştır. Kendi adıyla anılan Kâdiriyye tarikatı bütün İslâm Âlemi’ne yayılmıştır. En önemli eserleri olarak “Gunye”, “Fütuhu’l-Gayb” ve “Fethu’r-Rabbânî” sayılabilir. (Bkz: İ. A., c. 1, 234-239)

Abdullah b. Ömer (r.a.)
(Ö. 692)

Hz. Ömer'in oğlu, en çok hadis rivayet eden, en çok fetva veren yedi sahabiden biridir. Peygamberliğin üçüncü yılında Mekke'de doğdu. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) zevcesi Hafsa validemizle ana baba bir kardeştir. On üç yaşında iken Uhud Savaşı'na katılmak istedi; fakat Allah Resulü (s.a.s.) henüz çok genç olduğunu söyleyerek kendisine izin vermedi. On beş yaşına girince Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) izniyle Hendek Savaşı'na katıldı. Beyatürırdvan'da, Hayber ve Mekke fethi ile Huneyn Gazvesi'nde bulundu. Ayrıca Suriye ve Irak fetihlerine, Yermük ve Nihavend savaşlarına, Mısır'ın fethine katıldı. Ebû Eyyûb el-Ensari'nin de bulunduğu İstanbul seferine de iştirak etmiştir.

Abdullah b. Ömer (r.a.) Müslümanlar arasında çeşitli fitnelere yol açan savaşlardan ve hadiselerden ise hep uzak durmuştur. Hz. Ali'ye (r.a.) ve Yezid b. Muaviye'ye herkes biat edip de icmâ meydana geldikten sonra biat etmesi, onun siyasi olaylar karşısındaki temkinli tavrını gösterir. Babası Hz. Ömer'in (r.a.), kendisinden sonraki halifeyi seçecek heyette oğlunun sadece müşavir sıfatıyla bulunup halifeliğe talip olmaması konusundaki tavsiyesine uymuştur. Hz. Osman'ın (r.a.) şehid edilmesinden sonra halife olması için teklifler almış, Hakem vak'asının cereyan

ettiği gün, Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) tarafından en uygun halife adayı olarak gösterilmiş ve Yezid b. Muaviye'nin ölümünden sonra da büyük bir çoğunluk tarafından halife olması istenmiştir; fakat o, muhalifleri üç kişi bile olsa, bu yüzden kan dökülmesine razı olmayacağını söyleyerek bu teklifleri reddetmiştir. Ayrıca, Hz. Ali'nin (r.a.) kendisini Şam valiliğine tayin etme hususundaki ısrarlarına rağmen bu görevi de kabul etmemiştir. Abdullah b. Ömer, fitneye yol açmamak düşüncesiyle, tutumlarını beğenmese bile, devlet idaresine hâkim olan kişilerin arkasında namaz kılmaya devam edeceğini ifade ederdi. Bununla beraber, onların dinî konulardaki ihmallerine göz yummaz, hatalarını yüzlerine karşı söylemekten çekinmezdi. Nitekim bir hutbede Abdullah b. Zübeyr'i Kur'ân-ı Kerim'i tahrif etmekle suçlayan Haccac'a, "Yalan söylüyorsun! Bunu ne o yaptı, ne de böyle bir şey yapmaya senin gücün yeter!" diye çıkmıştır. Yine bir defa-sında uzun konuşmasıyla ikinci namazını geciktiren Haccac'ı "Güneş seni beklemez!" diye uyarmıştı.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kayınbiraderi olması, ona Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) yakın çevresinde bulunma imtiyazını sağlamıştır. Bu sebeple Resûlullah'ın (s.a.s.), birçok sahabinin görüp duyma imkânını bulamadığı davranış ve sözlerinin Müslümanlara intikal etmesinde önemli bir misyon eda etmiştir. Rivâyet ettiği 2630 hadis ile Ebu Hureyre'den (r.a.) sonra en çok hadis rivayet eden

yedi sahabinin ikincisi oldu. Abdullah b. Ömer'in (r.a.) en önemli özelliklerinden biri de hadisleri Hz. Peygamber'den (s.a.s.) duyduğu lâfızlarla rivâyet etmeye son derece dikkat etmesi, bunların benzer kelimelerle değiştirilmesine asla izin vermemesidir. Geniş hadis bilgisine rağmen bu titizliğinden dolayı ihtiyatla hadis rivayet ederdi. "Altın zincir" adı verilen en sahih isnad, Buhari'ye göre, Abdullah b. Ömer'den (r.a.) azatlı kölesi Nafi'in, ondan da İmam Malik'in rivâyet ettiği hadis senedleridir. Ashabın fakihleri arasında da mümtaz bir yeri olan Abdullah b. Ömer, en çok fetva veren yedi sahabîden biridir. Altmış yıl boyunca fetva vermiştir. Özellikle sahabenin yaşlıları vefat ettikten sonra insanların fetva için baş-vurdukları kişilerin başında İbn Ömer (r.a.) ve İbn Abbas (r.a.) gelmekteydi. Kesin kanaat sahibi olmadığı hususlarda fetva vermekten son derece sakındığı bilinen İbn Ömer'in (r.a.) yanlış fetva vermek suretiyle günaha girmekten korktuğu için Halife Hz. Osman'ın (r.a.) kadılık teklifini kabul etmediği bu mevzu-daki hassasiyetini gösteren örneklerden biridir.

Kaynakların ittifakla belirttiğine göre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayat tarzına harfi harfine uyma ve O'nun (s.a.s.) emirlerini aynen yerine getirme hususunda ashab-ı kiram içinde İbn-i Ömer'in (r.a.) müstesna bir yeri vardır. Seksen beş veya seksen yedi yaşlarında Mekke'de vefat etmiştir. (Bkz: İ.A., c.1, 126-128)

Eflatun (m.ö. 427 - 348)

İlkçağ Yunan filozofudur. Atina'da doğan Eflâtun, Sokrat'ın talebesidir. Eflâtun'un en önemli görüşü "ideler âlemi" görüşüdür. Ona göre duyularla algılanan bu âlem gölgelerden ibarettir. Bizzat eşyanın kendisi birtakım yansıma ve hayallerdir. Asıl âlem ise ideler alemidir.